

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ENTEGRE RAPORLAMANIN FİRMALARIN
FİNANSAL PERFORMANSINA ETKİSİ

Hasan ŞAKA

Danışman
Prof. Dr. Nevser Mine TÜKENMEZ

2023

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ENTEGRE RAPORLAMANIN FİRMALARIN
FİNANSAL PERFORMANSINA ETKİSİ

Hasan ŞAKA

Danışman
Prof. Dr. Nevser Mine TÜKENMEZ

İZMİR- 2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Entegre Raporlamanın Firmaların Finansal Performansına Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğuğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Hasan şAKA

İmza

ÖZET
Doktora Tezi
Entegre Raporlamanın Firmaların Finansal Performansına Etkisi
Hasan ŞAKA

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
İşletme Programı

Entegre raporlama nispeten yeni bir fenomen olmasına rağmen, halihazırda ER uygulaması, ER kalitesi ve faaliyet performansı arasındaki bağlantıları analiz etmeyi amaçlayan birçok ampirik çalışma bulunmaktadır. Entegre raporlamanın finansal performans üzerindeki etkisine yönelik çalışmaların önemli bir kısmı ER'nın finansal performans üzerindeki olumlu etkileri konusunda görüş birliğindedir. Literatüre uygun olarak, bu çalışmanın amacı entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemek olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemi Güney Afrika ve Japonya'da borsada işlem gören 30'ar adet şirketten oluşmaktadır. Bu şirketlerin yıllık entegre raporlarından ve finansal tablolarından elde edilen verilerle panel veri analizi yapılmıştır. Analizin uygulandığı zaman aralığı 2014-2020 yılları arasındır. Çalışmada test edilen hipotezler; 'Finansal performans ile entegre raporlama arasında pozitif ilişki vardır' ve 'ER ve finansal performans arasındaki pozitif ilişki, yüksek organizasyonel karmaşıklığa sahip firmalar için daha belirgindir' olarak belirlenmiştir.

Yapılan analiz neticesinde entegre raporlamanın finansal performans üzerinde pozitif etkisi olduğuna dair hipotezimiz sadece Güney Afrika örneklemi için kabul edilmiştir. Japonya örneklemi için istatistiksel olarak anlamlı bir etki hesaplanamamıştır. Diğer taraftan entegre raporlama ile finansal performans arasındaki pozitif ilişkinin, yüksek karmaşıklık düzeyinde olan firmalarda daha belirgin olacağı yönündeki ikinci hipotezimiz Güney Afrika için kabul edilememiştir, zira söz konusu etki düşük karmaşıklığa sahip firmalarda daha

yüksek ve belirgin olarak gözlemlenmiştir. Japonya örneklemini için ise model istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Entegre Raporlama, Finansal Performans, Kurumsal Raporlama, Finansal Olmayan Raporlama, Entegre Raporlama Endeksi.

ABSTRACT
Doctoral Thesis
Doctor of Philosophy (PhD)
Impact of Integrated Reporting on Firms' Financial Performance
Hasan ŞAKA

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Business Administration
Business Administration Program

Although integrated reporting is a relatively new phenomenon, there are currently many empirical studies aimed at analyzing the links between ER implementation, ER quality, and operational performance. A significant part of the studies on the impact of integrated reporting on financial performance is in agreement on the positive effects of ER on financial performance. In accordance with the literature, the aim of this study is to examine the relationship between integrated reporting and financial performance. The sample of the research consists of 30 companies traded on the stock exchange in South Africa and Japan. Panel data analysis was performed with the data obtained from the annual integrated reports and financial statements of these companies. The time period in which the analysis was applied is between 2014 and 2020. The hypotheses tested in the study; 'There is a positive relationship between financial performance and integrated reporting' and 'The positive relationship between ER and financial performance is more pronounced for firms with high organizational complexity'.

As a result of the analysis, our hypothesis that integrated reporting has a positive effect on financial performance was accepted only for the South African sample. A statistically significant effect could not be calculated for the Japanese sample. On the other hand, our second hypothesis that the positive relationship between integrated reporting and financial performance would be more pronounced in firms with high complexity level could not be accepted for South Africa, as the said effect was observed to be higher and more pronounced in firms

with low complexity. For the Japanese sample, the model was found to be statistically insignificant.

Keywords: Integrated Reporting, Financial Performance, Corporate Reporting, Non-Financial Reporting, Integrated Reporting Index.

ENTEGRE RAPORLAMANIN FİRMALARIN FİNANSAL PERFORMANSINA ETKİSİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTEGRE RAPORLAMANIN DOĞUŞ VE GELİŞİM SÜRECİ

1.1. ENTEGRE RAPORLAMANIN DOĞUŞ SÜRECİNE ETKİ EDEN KAVRAMLAR	3
1.1.1. Kurumsal Yönetim Kavramı	3
1.1.1.1. Kurumsal Yönetimin Amaçları ve Faydaları	5
1.1.1.2. Kurumsal Yönetimin Temel İlkeleri	7
1.1.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk	9
1.1.2.1. Sosyal Muhasebe ve Sosyal Raporlama	11
1.1.2. Kurumsal Raporlamanın Gelişimi	13
1.1.3.1. Finansal Raporlama	14
1.1.3.2. Yönetim Raporları	15
1.1.3.3. Uyum Raporları	15
1.1.3.4. Yönetişim, Risk ve Uyum Raporları	16
1.1.3.5. Çevre Raporlaması	16
1.1.3.6. Sürdürülebilirlik Raporlaması	17
1.1.3.6.1. Sürdürülebilirlik Kavramı	17

1.1.3.6.2.Sürdürülebilirlik Raporlaması Tanımı ve Özellikleri	20
1.1.3.6.3. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Faydaları	21
1.1.3.6.4. Dünyada Sürdürülebilirlik Raporlamasına Olan İlgi	23
1.1.3.6.5. Küresel Raporlama Girişimi Sürdürülebilirlik Raporlaması Çerçevesi	26
1.1.3.6.5.1. GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması İlkeleri	29
1.1.3.6.5.2. GRI Standart Bildirimler	31
1.1.3.6.6. Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu (Sustainability Accounting Standards Board-SASB)	34

İKİNCİ BÖLÜM

ENTEGRE RAPORLAMA

2.1.ENTEGRE DÜŞÜNCE, ENTEGRE RAPOR VE ENTEGRE RAPORLAMA KAVRAMLARI	37
2.2 ENTEGRE RAPORLAMAMANIN AMACI	41
2.3. ENTEGRE RAPORLAMAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ	42
2.3.1. Şirket Denemesi (1999-2004)	44
2.3.2. Uzman Yorumu (2005-2009)	45
2.3.3. Kodlama: Entegre Raporlama’da Üçüncü Dönem (2010-2014)	45
2.3.4. Kurumsallaşma: Entegre Raporlama’da Dördüncü Dönem (2014-günümüz)	47
2.4. ENTEGRE RAPORLAMAYI ŞEKİLLENDİREN ÇERÇEVELER	49
2.4.1.King III Kodu	49
2.4.2. King IV Kodu	51
2.4.3. Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi	54
2.4.3.1. Temel Kavramlar	55
2.4.3.1.1. Sermaye Öğeleri	56
2.4.3.1.2. Değer Yaratma Süreci	59
2.4.3.2. Kılavuz İlkeler	60
2.4.3.2.1.Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim	60
2.4.3.2.2.Bilgiler Arası Bağlantı	61
2.4.3.2.3.Paydaşlarla İlişkiler	61

2.4.3.2.4.Önemlilik	62
2.4.3.2.5.Kısa ve Öz Olma	62
2.4.3.2.6. Güvenilirlik ve Eksiksizlik	63
2.4.3.2.7.Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik	63
2.4.3.3.Entegre Raporlama İçerik Öğeleri	64
2.4.3.3.1. Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre	65
2.4.3.3.2. Kurumsal Yönetim	66
2.4.3.3.3. İş Modeli	66
2.4.3.3.4. Riskler ve Fırsatlar	67
2.4.3.3.5. Strateji ve Kaynak Aktarımı	68
2.4.3.3.6. Performans	68
2.4.3.3.7.Genel Görünüş	68
2.4.3.3.8. Hazırlık ve Sunum Esasları	69
2.5. ENTEGRE RAPORLAMA VE DİĞER RAPORLAMA ARAÇLARI ARASINDAKİ FARKLAR	69
2.6. ENTEGRE RAPORLAMAYA DUYULAN İHTİYAÇ	71
2.7. DÜNYADA ENTEGRE RAPORLAMA UYGULAMALARI	77
2.7.1. Güney Afrika’da Entegre Raporlama	81
2.7.2. Japonya’da Entegre Raporlama	83
2.8. TÜRKİYE’DE ENTEGRE RAPORLAMA UYGULAMALARI	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENTEGRE RAPORLAMANIN FİNANSAL PERFORMANSA ETKİSİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1.LİTERATÜR TARAMASI	90
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	98
3.3. ARAŞTIRMA KAPSAMI VE YÖNTEMİ	99
3.3.1. Araştırmanın Hipotezleri	100
3.3.2. Entegre Raporlama Endeksinin Oluşturulması	101
3.3.3. Amprik Model	103
3.3.4. Çalışmanın Kısıtları	104
3.3.5. Değişkenler	105

3.4.VERİ ANALİZİ	106
3.4.1.Panel Veri Modelleri	107
3.4.2.Sabit Etkiler Modeli	107
3.4.3.Rastsal Etkiler Modeli	109
3.4.4.Spesifikasyon Testleri	109
3.4.5.Varsayım Sınamaları	111
3.5.BULGULAR	111
3.5.1.Japonya Örnekleme	111
3.5.1.1.Japonya Örnekleme Model 1 Bulguları	114
3.5.2.Japonya Örnekleme Model Tahminleri	114
3.5.2.1.Japonya Örnekleme Model 1 Tahmin Bulguları	114
3.5.2.2.Japonya Örnekleme Model 2 Tahmin Bulguları	120
3.5.3.Güney Afrika Örnekleme	128
3.5.3.1.Güney Afrika Örnekleme Model Tahminleri	130
3.5.3.2.Güney Afrika Örnekleme Model 1 Tahmin Bulguları	130
3.5.3.3.Güney Afrika Örnekleme Model 2 Tahmin Bulguları	136
SONUÇ	141
KAYNAKÇA	146

KISALTMALAR

A4S	The Prince's Accounting for Sustainability Project
AB	Avrupa Birliği
ACCA	The Association of Chartered Certified Accountants (Sertifikalı Sorumlu Muhasebeciler Derneği)
ASSC	Accounting Standards Steering Committee
BIST	Borsa İstanbul
BRICS	Brasil, Russia, India, China, South Africa
BT	Bilgi ve Teknoloji
CDP	Carbon Disclosure Project (Karbon Saydamlık Projesi)
CDSB	Climate Disclosure Standards Board (İklim Saydamlık Standartları Kurulu)
CERES	Coalition for Environmentally Responsible Economies (Çevreye Duyarlı Ekonomiler Koalisyonu)
CSR	Corporate Social Reporting (Kurumsal Sosyal Raporlama)
CSR	Corporate Social Responsibility (Kurumsal Sosyal Sorumluluk)
EBM	Ekosistem Tabanlı Yönetim
ER	Entegre Raporlama
ERTA	Entegre Raporlama Türkiye Ağı
ESG	Environmental, Social and Corporate Governance (Çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim)
FEE	European Federation of Accountants
GAA	Global Accounting Alliance (Küresel Muhasebe İttifakı)
GRC	Governance, Risk and Compliance (Yönetişim, Risk ve Uyum)
GRI	Global Reporting Initiatives (Küresel Raporlama Girişimi)
GSSB	Küresel Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu
GSYİH	Gayrisafı Yurtiçi Hâsıla
IASB	International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IB	İslami Banka

IFAC	International Federation of Accountants (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu)
IFRS	International Financial Reporting Standards (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)
IIRC	International Integrated Reporting Council (Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi)
IIRF	Entegre Raporlama Çerçevesi
ISSB	Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu
IODSA	Institute of Directors in Southern Africa
IOSCO	International Organization of Securities Commissions (Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü)
IR	Integrated Reporting (Entegre Raporlama)
IRC	Integrated Reporting Committee of South Africa (Güney Afrika Entegre Raporlama Komitesi)
IRDQ	Entegre Raporlama Kalite Endeksi
IRQ	Integrated Reporting Quality (Entegre Raporlama Kalitesi)
JPY	Japon Yeni
JSE	Johannesburg Stock Exchange
KPMG	Klynveld Peat Marwick Goerdeler
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü)
PWC	PricewaterhouseCoopers
ROA	Return on Assets (Aktif Karlılığı)
ROE	Return on Equity (Özkaynak Karlılığı)
SAICA	South African Institute of Chartered Accountants (Güney Afrikalı Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü)
SASB	Sustainability Accounting Standards Board (Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu)
SGX	Singapur Menkul Kıymetler Borsası
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TKYD	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği

TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
VİF	Varyans Enflasyon Değeri
WBCSD	World Business Council for Sustainable Development (Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi)
WCED	Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürülebilirlik Raporlarının İşletmelere Sağladığı Doğrudan ve Dolaylı Faydalar	s. 22
Tablo 2: Sürdürülebilirlik Raporlama Oranları	s. 25
Tablo 3: GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları	s. 33
Tablo 4: Kurumsal Raporlamanın Gelişim Süreci	s. 43
Tablo 5: King III Entegre Rapor Yapısı	s. 50
Tablo 6: King IV Yeni Çerçeve	s. 53
Tablo 7: Sermaye Öğeleri	s. 57
Tablo 8: Mevcut Raporlamadan Entegre Raporlamaya Farklılıklar	s. 70
Tablo 9: Entegre Raporlamanın Şirketler Açısından Faydaları	s. 74
Tablo 10: Entegre Raporlamanın Yatırımcılar Açısından Faydaları	s. 75
Tablo 11: Entegre Raporlamanın Diğer Paydaşlar Açısından Faydaları	s. 76
Tablo 12: Türkiye’de Entegre Rapor Yayınlayan Kuruluşlar	s. 86
Tablo 13: Değişken Tanımları (Model I ve II için)	s. 105
Tablo 14: Japonya Örnekleme İçin Değişken Betimsel İstatistikleri	s. 112
Tablo 15: Japonya Örnekleme İçin Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi	s. 113
Tablo 16: Japonya Örnekleme Değişken Varyans Enflasyon Değerleri	s. 114
Tablo 17: Japonya Örnekleme Model 1 Tahmin Bulguları	s. 115
Tablo 18: Japonya Örnekleme Düşük ve Yüksek Karmaşıklık Düzeyindeki Firmalar İçin Model Tahminleri	s. 118
Tablo 19: Model 2 ROA_{t+1} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları	s. 120
Tablo 20: Model 2 ROA_{t+2} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları	s. 123
Tablo 21: Model 2 ROA_{t+3} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları	s. 125
Tablo 22: Güney Afrika Örnekleme Değişken Betimsel İstatistikleri	s. 128
Tablo 23: Güney Afrika Örnekleme Değişkenleri Arası Korelasyon Matrisi	s. 129
Tablo 24: Güney Afrika Örnekleme Değişken Varyans Enflasyon Değerleri	s. 130
Tablo 25: Güney Afrika Örnekleme Model 1 Tahmin Bulguları	s. 130
Tablo 26: Güney Afrika Örnekleme Düşük ve Yüksek Karmaşıklık Düzeyindeki Firmalar İçin Model Tahminleri	s. 134
Tablo 27: Model 2 ROA_{t+1} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları	s. 137

Tablo 28: Model 2 ROA_{t+2} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları	s. 138
Tablo 29: Model 2 ROA_{t+3} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları	s. 139

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi	s. 10
Şekil 2: Kurumsal Raporlamanın Gelişimi	s. 14
Şekil 3: Kurumsal Sürdürülebilirlik Boyutları	s. 18
Şekil 4: Küresel Sürdürülebilirlik Raporlama Oranlarında Büyüme: N100 ve G250	s. 24
Şekil 5: G4 Kapsamında Rapor İçeriğinin Belirlenmesi	s. 30
Şekil 6: G4 Kapsamında Rapor Niteliğinin Belirlenmesi	s. 30
Şekil 7: SASB Standartlarına Göre Raporlama Yapan Şirket Sayısı	s. 35
Şekil 8: SASB Standartları Rapor Kapsamı	s. 36
Şekil 9: Entegre Raporlama Nedir?	s. 39
Şekil 10: Entegre Raporlama'nın Gelişim Sürecinde Dört Aşama	s. 44
Şekil 11: Sermaye Öğeleri Diyagramı	s. 58
Şekil 12: Değerin Yaratılması, Korunması Veya Tüketilmesi Süreci	s. 59
Şekil 13: Entegre Raporlamanın İçerik Öğeleri	s. 65
Şekil 14: Entegre Rapor Yayınlama Sayılarına Göre İlk 10 Ülke	s. 79
Şekil 15: Dünya'da Entegre Raporlama Oranları 2020-2022	s. 80
Şekil 16: Entegre Raporlamanın Mevcut Durumu (Raporların %'sine göre)	s. 81
Şekil 17: Düşük Ve Yüksek Karmaşıklık Yapısındaki Firma Panelleri Eğitim Katsayıları Karşılaştırmaları	s. 136

EKLER LİSTESİ

EK 1: Entegre Raporlama Skoru Ölçeği

ek s. 1

GİRİŞ

Dünya genelinde birçok şirket, paydaş ve hükümet; yıllık raporun bir parçası olarak yönetim bilgilerinin sosyal ve çevresel açıdan değerlendirilerek raporlanması gerektiği konusunda hemfikirdir. Bu tür bir raporlama; iş modeli, yönetim ve organizasyonun stratejik yapısı etrafında yapılandırılmış kurumsal performansın tam bir resmini sağlayabilen entegre rapor aracılığı ile gerçekleşmektedir.

Global dünyanın hızla değişen yüzü bir taraftan içerdiği çevresel, sosyal ve ekonomik etmenlerin arasındaki ilişkinin artmasına diğer yandan da toplumsal bilinç düzeyindeki gelişmelere paralel olarak insanların talep ve beklentilerinin farklılaşmasına yol açmıştır. Bu durum kurumsal raporlamanın kapsam ve içeriğinin genişlemesine neden olmuştur. Klasik finansal raporlamanın bu beklenti ve talepleri karşılamakta yetersiz kalması nedeniyle, kurumsal raporlamanın gelişim sürecinde çevresel raporlar, sosyal sorumluluk raporları, sürdürülebilirlik raporları gibi çok sayıda raporun, zorunlu veya gönüllü olarak düzenlenmeye başlandığı görülmektedir. Kurumsal raporlamanın genişleyen bu kapsam ve içeriğine ilişkin tüm bilgileri entegre etmesi, bütünleştirilmesi, finansal bilgiler ile finansal olmayan bilgiler arasındaki ilişkileri ortaya koyarak tek bir raporda sunulması bağlamında Kurumsal Raporlamanın bugün geldiği son nokta; Entegre Raporlama kavramı ile ifade edilmektedir.

Literatür incelendiğinde; entegre raporlama ile şirketlerin finansal performansı arasındaki ilişkiye yönelik iki farklı görüşün varlığı göze çarpmaktadır. İlk görüşe göre entegre raporlama hissedarlar açısından faydalıdır ve bu bağlamda entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkinin yönü pozitifdir.

Buna karşılık ikinci görüşe göre eğer ER hissedarlar için zararlı ise, entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkinin yönü negatif olmalıdır. Bu ikinci görüşün savunucuları, entegre raporlarda özel (hissedarlar açısından) bilgilerin kamuya açıklanmasının (örneğin, ürün pazarlarındaki rakiplere, işçi sendikalarına veya yasal düzenleyicilere) maliyetli olduğunu ve bu nedenle firmaların daha az bilgi açıklamak isteyeceğini ileri sürmektedirler (Verrecchia 1983, 1990). Bu bağlamda çalışmanın amacı entegre raporlamanın finansal performans üzerindeki etkisini iki ayrı örneklem üzerinden ölçmek olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Entegre Raporlamanın ortaya çıkış süreci, öncelikle sürece etki eden temel kavramlar açıklandıktan sonra tarihsel perspektif açısından ele alınarak ayrıntılı biçimde incelenmektedir. Bu bağlamda entegre raporlamanın ortaya çıkış sürecine katkı sağlayan temel kavramlar, başta Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal Sürdürülebilirlik olmak üzere alt başlıklar halinde açıklanmaktadır.

. Çalışmanın ikinci bölümünde, entegre düşünce ve entegre rapor, entegre raporlamanın gelişim süreci, amacı, yararı ve zorlukları, entegre raporlama ile ilgili düzenlemeler açıklanacaktır.

Çalışmanın son bölümünde ise, Spesifikasyon Testleri ve Varsayım Sınamalarına değinildikten sonra Panel Veri Modeli aracılığıyla entegre raporlama skorunun firmaların finansal performansı üzerindeki etkisi ve şirket karmaşıklığı boyutunda entegre raporlama skorlarının aktif karlılığı hangi yönde etkilediği araştırılmıştır. Bu bağlamda Japonya ve Güney Afrika'da listelenen firmalar kullanılarak entegre raporlama ve finansal performans arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda 2014 ile 2020 yılları arasında Japonya ve Güney Afrika ekonomisinden 30'ar adet firmaya ait veriler toplanarak 210'ar adet gözlem içeren 2 ayrı panel veri seti oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTEGRE RAPORLAMANIN DOĞUŞ VE GELİŞİM SÜRECİ

Çalışmanın birinci bölümünde Enegre Raporlamanın ortaya çıkış süreci, öncelikle sürece etki eden temel kavramlar açıklandıktan sonra tarihsel perspektif açısından ele alınarak ayrıntılı biçimde incelenecektir.

1.1. ENTEGRE RAPORLAMANIN DOĞUŞ SÜRECİNE ETKİ EDEN KAVRAMLAR

Entegre raporlamanın ortaya çıkışı ile ilgili temel kavramlar, başta Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal Sürdürülebilirlik olmak üzere alt başlıklar halinde açıklanacaktır.

1.1.1. Kurumsal Yönetim Kavramı

İşletme çalışanları, yöneticiler ve işletmelerin pay sahipleri arasındaki bağlantıların sağlanması, işletmenin faaliyetlerinin etkinlik ve verimliliğinin sağlanarak pay sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasının gerekliliği için yönetimler bazı ilke ve kurallara bağlanmaya zorlanmıştır. Bu yaşanan değişikliklerle, işletmelerin tüm çevre unsurlarına karşı sorumluluklarını etkin ve verimli bir şekilde yerine getirmesinin, tüm çıkar gruplarının hak ve menfaatlerinin gözetilmesinin sağlanabilmesi amacıyla kurumsal yönetim yaklaşımı, 1990'lı yıllarda oluşarak finansal yapı içerisinde yer almıştır (Bhagat ve Bolton, 2008). İşletme birleşmeleri ve satın almalar, finansal krizler, işletme sahibinin ve kontrolüne sahip kişinin birbirinden ayrı olması, iflaslar ve işletme skandalları dünyada kurumsal yönetime verilen önemi artırmıştır

Küreselleşmeyle birlikte, işletmeler arasındaki rekabetin gün geçtikçe artması işletmelerin daha iyi nasıl yönetilebilecekleri sorusunu akıllara getirmiştir. Zira özellikle son yıllarda iş dünyasında görülen yolsuzlukların, krizlerin ve finansal skandalların yaşanmasındaki en önemli sebeplerinden biri olarak firmaların iyi yönetilememesi görülmüştür. Ortaya çıkan tüm bu problemlerin giderilmesi ve

sistemin sağlıklı biçimde işlemesi, hissedarların ve şirket sahiplerinin çıkarlarının güvence altına alınması adına kurumsal yönetim kavramı ortaya çıkmıştır.

Kurumsal yönetim kavramı ile ilgili olarak yapılan tanımlar farklı biçimlerde yapılmaktadır. Tanımlar odaklanılan unsura göre üç farklı gruba ayrılabilir. Bu unsurlar şunlardır (Alp ve Kılıç, 2014: 23);

→ Firma ile firma hissedarları arasındaki ilişkilerinin düzenlenmesine göre yapılan tanımlar,

→ Kurumsal yönetim ile hangi çıktının elde edilmek istendiğine göre yapılan tanımlar,

→ Belirli amaç ve ilkelere bağlı gerçekleştirilen yönetim anlayışına göre yapılan tanımlar.

Firma ve hissedarlar arasındaki ilişkiyi temel alan tanımlamalara örnek olarak Cadbury Raporu'nda (1992) kurumsal yönetim, firmaların yönetildiği ve kontrol edildiği sistem olarak tanımlanırken, kurumsal yönetim ile elde edilmek istenen çıktının ne olacağına göre yapılan tanımlamaya örnek olarak Gregory ve Lillien (2000) kurumsal yönetim firma hissedarları ve diğer paydaşlar arasındaki çıkarları koruyan ve firma değerinin üst düzeylere çıkmasına yardımcı olan düzenlemeler olarak tanımlanmaktadır. Son olarak da belli amaç ve ilkelere bağlı olarak gerçekleştirilen yönetim anlayışı olarak ifade edilen tanımlamaya örnek olarak da Gill (2002) kurumsal yönetimin içeriğinde; bağımsızlık, disiplin, doğruluk ve dürüstlük, şeffaflık adillik, hesap verilebilirlik olduğunu ifade etmiştir (Dizgil,2020 :3)

Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) kurumsal yönetimi; yönetim ve kontrol edilen sistem şeklinde tanımlamıştır. OECD'ye göre kurumsal yönetim; ekonomiklik, verimlilik ve büyümenin artırılmasında, yatırımcı güveninin sağlanmasında kilit rol oynayan bir yapı olarak belirtilmektedir. Kurumsal yönetim, firmanın yönetimi ile ilgili olarak gerçekleştirilen yönetim kurulu, pay sahipleri ve diğer ilgili çıkar grupları arasındaki ilişkiler bütünüdür. Firmalara amaçların belirlenmesinde performansın denetlenmesinde yol gösterir (OECD, 2005: 9).

Kurumsal Yönetim 'kurumun faaliyetleri, yönetim kurulu ve hissedarları arasındaki ilişki zinciridir'. Aslında kurumsal yönetim başlangıçta sadece pay sahiplerinin haklarını korumak amacıyla geliştirilmiş fakat zaman içerisinde hem diğer paydaşlar hem de toplum için önem kazanmıştır. İyi bir kurumsal yönetim; kurumların

sadece kendi iç çevresini değil dış çevreyi de (faaliyet gösterdikleri topluluk, yönetim kurulları ve hissedarlar) kendi sorumluluk yelpazesine dâhil ederek dikkate aldığında gerçekleşir (Jizi vd, 2014: 605).

Kurumsal yönetimin özü; kurumsal faaliyetlerde adalet ve şeffaflık sağlanması ve tüm çıkar gruplarının haklarını korumak için geliştirilmiş açıklamalarda bulunmaktır. Nitekim kurumsal sürdürülebilirlik ve performansın artmasını sağlayan; küresel mali kriz ve büyük kurumsal skandallar neticesinde kurumların, kurumsal yönetim yapılarındaki iyileştirme ile almış oldukları önlemlerde gizlidir (Arora ve Bodhanwala, 2018:676). Kurumsal yönetim, paydaşlara, şirketlerin iyi kurumsal yönetim taahhüdünde bulunduklarını ve yürürlükteki tüm kanun ve düzenlemelere uyduklarını gösteren bir yapı sağlamaktadır.

1.1.1.1.Kurumsal Yönetimin Amaçları ve Faydaları

İşletmelerde kurumsal yönetim sistemi, ekonomik ve sosyal hedefler ile işletmenin hedefleri ve çalışanların (özellikle yöneticiler) hedefleri arasında bir denge kurulmasını sağlamak amacıyla alınabilecek önlemleri içerir. Ayrıca bu önlemlerin kullanılmasını zorunlu kılan insan kaynakları, cihazlar, yöntem ve prosedürler bütününden oluşur. Kurumsal yönetim, yöneticilerin kullanımına verilen varlıklar ve değerlerin verimli sonuç verecek biçimde kullanılmasını ve bu kullanım biçimi ile ulaşılan sonuçlar hakkında ortaklara (dolayısıyla tüm topluma) hesap vermelerini amaçlayan sistemler topluluğudur. (Aysan, 2007:18).

Kurumsal yönetim anlayışı, şirketlerin yönetiminde ve faaliyetlerinde değer yaratma, kar elde etme ve elde edilen karları pay sahiplerine dağıtma amacını taşıyan geleneksel yapının yanında, hissedarların ve diğer tüm çıkar gruplarının (çalışanlar, yöneticiler, tedarikçiler, kredi verenler, müşteriler, toplum) haklarının korunmasını ve bu çerçevede söz konusu çıkar gruplarının aralarındaki ilişkilerin yapısını düzenlemeyi amaç edinmiştir (Öztürk ve Demirgüneş, 2008: 396).

Kurumsal yönetimin temel amaçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür (Aktan, 2013:160-161):

- Şirket üst yönetiminin sahip olduğu güç ve yetkilerin keyfi kullanımının ortadan kaldırılması, başka bir deyişle yönetimin güç ve yetkilerini kötüye kullanarak bireysel çıkarlar sağlamalarının engellenmesi,

- Yatırımcı menfaatlerinin korunması,

- Şirket ortaklarının eşit ve adil muameleye tabi tutulmasının temin edilmesi,

- Şirketle doğrudan ilişki içerisinde bulunan tüm paydaşların haklarının korunması ve bu doğrultuda azınlık haklarının korunması,

- Şirket faaliyetleri ve mali durumu ile ilgili olarak kamuoyunun bilgilendirilmesi ve şeffaf olunması, bu doğrultuda hisse senetleri borsada faaliyet gösteren şirketlerin, şeffaf olmaları ve kurumsal yatırımcılar ve diğer paydaşlar için önem taşıyan bilgiyi zamanında ve tam olarak kamuoyuna açıklamaları,

- Yönetim kurulunun görev ve sorumluluklarının net bir şekilde belirlenmesi,

- Şirket üst yönetiminin, karar ve eylemleri dolayısıyla hissedarlara ve diğer menfaat sahiplerine hesap verme yükümlülüğünün sağlanması,

- Vekâlet maliyetlerinin düşürülmesi,

- Şirket kazancının hissedarlara ve tüm paydaşlara hakları oranında geri dönüşünün sağlanması,

- Büyük ortakların azınlık hisselerine el koyma riskinin engellenmesi,

- Uzun vadeli yatırım yapan kurumsal yatırımcılar bakımından güvenin elde edilmesi ve sermaye maliyetinin azaltılması, şirketin hisse senedi ihracı yoluyla finansman kaynaklarına daha kolay erişim olanaklarının artırılması.

Kurumsal yönetim hem işletmeler hem de ülkeler açısından birtakım faydalar sağlamaktadır. Konuya şirketler açısından bakıldığında, kurumsal yönetim kalitesinin yüksek olması; düşük sermaye maliyeti, finansman imkanlarının ve likiditenin artması, krizlerin daha kolay atlatılması ve iyi yönetilen şirketlerin sermaye piyasalarından dışlanmaması anlamına gelmektedir (SPK, 2003:2). Bu bağlamda büyümeye ve finansal istikrara katkıda bulunup, yatırımcı güvenini artırıp yönetici çıkarları ve hissedar çıkarları arasında bir bağ kurmaya yardım etmektedir (Vural ve Bat, 2011:37).

Konuya ülke açısından bakıldığında ise iyi kurumsal yönetim, ülkenin imajının yükselmesi, sermayenin yurt dışına kaçmasının önlenmesi, dahası yabancı sermaye yatırımlarının artması, ekonominin ve sermaye piyasalarının rekabet gücünün artması,

krizlerin daha az zararla atlatılması, kaynakların daha etkin bir şekilde dağılması, yüksek refahın sağlanması ve sürdürülmesi anlamına gelmektedir (SPK, 2003:2)

1.1.1.2.Kurumsal Yönetimin Temel İlkeleri

İyi bir kurumsal yönetim daha önce zorunlu ya da yasal bir gereklilik değil iken; üst düzey etik olmayan uygulamalar ve kurumsal başarısızlıklardan dolayı ülkelerin çoğu kurumsal yönetim çerçevesini güçlendirmek amacı ile zorunlu normlar ve yönergeler başlatmışlardır.

21. yüzyılın başından itibaren uluslararası finansal skandalların yaygınlaşması ve çok uluslu büyük şirketlerin zayıf kurumsal yönetimleri nedeniyle çökmeleri kamuoyunda şok etkisi yaratmıştır. Bu arka plan altında geliştirilen teori ve hipotezler ile (vekalet teorisi, stratejik uyum hipotezi gibi)kurumsal yönetim konuları daha etkin bir biçimde açıklanmaktadır. Aynı zamanda, 1992 yılında Birleşik Krallık'taki (United Kingdom) 'Cadbury Komitesi Raporu', Sarbanes Oxley Yasası, Dodd-Frank Yasası ve G20/OECD kurumsal yönetim ilkeleri dahil olmak üzere artan sayıda düzenleme geliştirilmiştir ve aslında bu düzenlemeler toplu olarak, kurumsal yönetimin etkinliğini geliştirmek için ya teorik bilgiler ya da pratik yönergeler sağlar (Sheikh ve Khairul, 2021:259).

Kurumsal yönetimi geleneksel yönetim sistemlerinden ayıran en temel fark kural ve takdir sistemine dayanmasıdır. Daha net bir ifade ile kurumsal yönetim kurallara dayalı bir yönetim sistemidir. Bu sistemde kurallar belirli bir otorite tarafından belirlenmektedir. Günümüzde asgari düzeyde de olsa bazı kuralların yaptırım gücü olan yasal otoriteler tarafından belirlenmesi genel kabul gören bir durumdur. Bu çerçevede OECD'nin yayınladığı kurumsal yönetim ilkeleri konu ile ilgisi olan tüm unsurlar için bir rehber görevi görmektedir.

Kurumsal yönetimle ilkeleri, bu alanda yaptığı çalışmalarla tüm dünyada öncü kuruluş olarak görülen OECD tarafından ilk olarak 1999 yılında 5 başlık altında yayımlanmıştır. Zaman içerisinde dünyada meydana gelen gelişmelerin de etkisiyle kurumsal yönetim adına karşılaşılan sorunların artması, 2002 yılında OECD Bakanlar Kurulu'nu ilkeleri gözden geçirmeye itmiştir. Yapılan çalışma sonucu 2004 yılında OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri güncellenmiş ve 1999 yılındaki ilkelere ek olarak

bir ilke daha eklenerek beş olan başlık sayısı altıya çıkartılmıştır. Bu ilkeler aşağıda sayılarak kısaca açıklanmıştır (Kılıç ve Türedi,2020: 443)

a) Etkili bir kurumsal yönetim çerçevesini belirlemek: OECD'nin birinci ilkesi, bir kurumsal yönetim çerçevesinin, hissedarların haklarını koruması gerektiğini belirtmiştir. Hissedarlar, işletme yöneticilerinin her hareketini izlemekten sorumlu değildir. Hissedarlar adına ve menfaatleri doğrultusunda hareket etmek yönetim kurulunun (icra makamının) sorumluluğundadır.

b) Hissedar hakları ve temel hissedar işlemleri: Hissedarlar, yeterli bir şekilde ve zamanında bilgilendirilmeli, genel kurullarda oy kullanabilmeli, önemli kurumsal kararlara katılabilmeli, ücretlendirme konusunda görüşlerini bildirebilmeli, yönetim kurulu üyelerini seçebilmeli ve kâr payı hakkını dönemsel olarak elde edebilmelidir.

c) Hissedarlara Adil Davranılması: Kurumsal yönetim çerçevesi kapsamında azınlık ve yabancı hissedarlar da dahil olmak üzere tüm pay sahiplerine eşit muamele edilmesi sağlanmalıdır. Bütün pay sahipleri haklarının ihlali karşısında yeterli bir telafi ya da tazminat elde etme fırsatına sahip olmalıdır.

d) Kurumsal Yönetimde Paydaşların Rolü: OECD ilkesi, yasalarla korunan haklara saygı gösterilmesini sağlayarak, kurumsal yönetimde paydaşların haklarını desteklemektedir. Paydaşların haklarının ihlal edildiklerini düşündüklerinde etkin bir tazminat alma fırsatı sunulması gerektiği belirtilmiştir. Paydaşlar kurumsal yönetim sürecine katılırken zamanında, düzenli, yeterli ve güvenilir olarak bilgilendirilmelidir.

e) Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık: İşletme, mali durumu, faaliyetleri ve hissedar yapısı ile ilgili bütün önemli konularda zamanında ve doğru açıklama yapmalıdır. Açıklamalarda hissedar yapısı, işletme hedefleri, işletme faaliyetlerinin mali sonuçları, üst yönetim için ücret politikası, ilişkili taraf açıklamaları vb. ayrıntılı olarak yer almalıdır.

f) Yönetim Kurulunun Sorumlulukları: Bu ilke çerçevesinde yönetim kurulunun etkin bir şekilde izlenmesinin ve işletme ve hissedarlara karşı hesap verebilirliğinin sağlanmasının gerekliliği ortaya konulmuştur. Yönetim kurulu etik kurallara uymalı ve tüm pay sahiplerine adil davranmalıdır. Özellikle OECD'nin altıncı ilkesi çerçevesinde yönetim kurulu sorumlulukları ile ilgili tanımlamalarda bağımsız ve tarafsız karar alma (independent judgment) ve icracı olmayan, tarafsız ve

bağımsızlık yönü ağır basan yöneticilerin oluşturulacağı kurulların (komitelerin) meydana getirilmesine yönelik birçok tavsiye ifadelerine rastlanmaktadır.

2015 yılında ise değişen dünya şartlarına uyum amacıyla özellikle G20 ülkelerinin katkıları ile kurumsal yönetim ilkeleri son halini almış ve güncellenmiş ilkeler yürürlüğe girmiştir. 2015 yılı itibariyle OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 2015 yılında son halini alan altı adet ilke yer alırken ikinci bölümde ise, ilkelerin genel mantığını anlamaya yönelik ve italik harflerle yazılmış açıklayıcı notlar bulunmaktadır (Kurt, 2020).

1.1.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Sosyal sorumluluk kavramının doğuşu 1920’li yılların başları olarak kabul edilmektedir. Özellikle sanayi devrimi öncesi döneme bakıldığında işletmelerin faaliyetleri bilimsel temellerden uzak olduğu görülmektedir. Bu dönem küçük ölçekli işletmelerin yaygın olması ve ticarete sosyal sorumluluğun kişilerin etik anlayışlarına ve dini görüşlerine göre şekillenmesi ile karakterize edilmektedir. Din toplumsal açıdan norm ve kurallar oluştursa da aynı zamanda ticaret içinde bir takım düzenleyici kurallar getirmekteydi. Dolayısıyla bu dönemde kurumsal sosyal sorumluluktan söz etmek olası değildir.

Sosyal sorumluluk terimi ise ilk olarak 1953 yılında Bowen tarafından yayımlanan “İş adamlarının Sosyal Sorumlulukları” isimli makalede geçmiştir. Bu makalede Bowen, iş adamlarının, toplumun değerlerine yanıt verecek olan sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ilgilenmelerini savunmuştur (Bowen,1953:6; Aktan&Börü, 2007: 2).

Kurumlar zamanla sadece ekonomik çıkarlarına değil itibara da odaklanan bir hale gelmişlerdir. Kurumsal itibar kazanmak isteyen örgütlerin paydaşlarına karşı sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri gereği kabul edilmeye başlamıştır (Tak, 2009; 7).

Öz olarak Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS); kurumların istihdam yaratmaları, üretim yapmaları, karlarını maksimize etmeleri, vergi vermeleri, hizmet sağlamaları gibi, ekonomik amaçlara ilaveten, topluma katkıda bulunmaları, çalışanlarla ilgili uygulamalarını geliştirmeleri, insan haklarına ve çevreye dikkat

etmeleri gibi birtakım çevresel ve toplumsal amaçları da gerçekleştirmeleri gerektiğini ifade eden bir anlayıştır (Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, 2009: 2).

KSS kavramına ilişkin genel alan yazında en fazla kabul görmüş çerçeve Carroll (1991) tarafından oluşturulmuştur. Carroll; dört bölümden oluşturduğu çerçeve ve kurumsal sosyal sorumluluk tanımına dayanarak bir KKS grafiği tasvir etmiştir.

Şekil 1: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi

Kaynak: GÜLDOĞAN, 2021: 5.

Carroll'un sosyal sorumluluk modelinde ele alınan kategoriler önceliklerine göre şu şekilde sıralanmaktadır (Carroll, 1991):

✓ İşletmenin temel önceliği kâr elde etmek ve varlığını sürdürülebilir kılmaktır. Bu bağlamda işletmenin ekonomik sorumluluklarına uyması gerekmektedir.

✓ Modelin ikinci basamağı işletmenin yasal sorumluluklarını temsil etmektedir. Kanunlar toplum tarafından kabul gören ve görmeyen eylemler bütünüdür.

Modelin üçüncü basamağı etik sorumlulukları temsil etmektedir. Doğru ve adil olanı yapmak, sosyal paydaşlara zarar gelmesini önlemek ya da gelmesi muhtemel zararları asgari düzeye indirmek etik sorumluluklar ile ilgilidir.

Modelin en üst basamağı ise gönüllü sorumluluk olarak ifade edilmektedir. Gönüllü sorumluluk toplumun işletmeden iyi bir vatandaş olarak yerine getirmesini beklediği sorumlulukları temsil etmektedir. Gönüllü sorumluluklar; işletmelerin gerek iç, gerekse dış

sosyal paydaşlarına katkıda bulunmaları ve yaşam kalitesini iyileştirme çabaları olarak görülmektedir (Güldoğan, 2021: 5-6).

Aynı zamanda piramit sürdürülebilir bir paydaş çerçevesidir. Sorumluluğun dört bileşeninden her biri, paydaşların etkilenebileceği değişen öncelikler açısından farklı paydaşlara hitap etmektedir. Bunlar (Carroll, 2016):

✓ Ekonomik sorumluluklar, hissedarları ve çalışanları en çarpıcı şekilde etkiler, çünkü işletme finansal işlevlerini yerine getiremediği taktirde, bu grupların her ikisi de önemli ölçüde etkilenecektir.

✓ Yasal sorumluluklar, sahipler açısından kesinlikle önemlidir, ancak işletmelere karşı dava açma tehdidi en çok çalışanlardan ve tüketici paydaşlarından kaynaklanmaktadır.

✓ Etik sorumluluklar tüm paydaş gruplarını etkiler, nitekim hissedar davaları genişleyen bir kategoridir ve günümüzde iş dünyasının karşılaştığı etik konuların incelenmesi düşünüldüğünde, bunlar genellikle çalışanları, müşterileri ve çevreyi ilgilendirmektedir.

✓ Hayırseverlik sorumlulukları sadece toplumu ve kar amacı gütmeyen kuruluşları değil, çalışanları da etkilemektedir, çünkü bazı araştırmalar bir şirketin hayırsever katılımının çalışanlarının morali ve verimliliği ile önemli ölçüde ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

1.1.2.1. Sosyal Muhasebe ve Sosyal Raporlama

1960'ların son yıllarında üzerinde yoğun çalışmaların başladığı sosyal muhasebe kavramı için 'sosyo-ekonomik muhasebe', 'sosyal sorumluluk muhasebesi', 'sosyal denetim', 'sosyal raporlama' gibi ifadeler kullanılmış olsa da bu adların tümü aynı kavramı ifade etmektedir.

"Sosyal Muhasebe" kavramı, işletme faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan sosyal faydanın ölçülmesi ve istenilen sosyal kârın elde edilebilmesi için daha çok kamu kuruluşlarının sosyal bilinç farkındalığına yönelik faaliyetleri olarak ortaya çıkmış bir kavramdır (Otlu 2002). Sosyal muhasebenin merkezinde kuruluşların sosyal sorumluluk uygulamalarına yönelik kayıt ve raporlama çalışmaları bulunmaktadır.

Sosyal muhasebe, "sosyal bakımdan uygun kabul edilen davranışları belirleyen, kimlere karşı sosyal sorumluluk içinde bulunması gerektiğini kararlaştıran, uygun ölçütler ve raporlama teknikleri geliştiren ve bu tekniklerle faaliyet sonuçlarını raporlayan bir faaliyettir" (Crowther, 2000: 10).

Sosyal muhasebe akımının arkasında, son yıllarda işletme dalında ortaya çıkan temel akımlar bulunmaktadır. Bu temel akımların en önemli olanları, paydaş teorisi, kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal sürdürülebilirlik ve çevre kirlenmesi konularında gerçekleşmiştir.

Tarihsel olarak bakıldığında paydaşlarla gönüllü iletişim kurmak için kullanılan ilk araç “Sosyal Raporlama” olmaktadır. 1980'lerde çevre raporlamaları dikkat çekmiş olmakla birlikte 1990'lara gelindiğinde finansal bilgilerin finansal olmayan bilgilerle nasıl entegre edileceğine dair çeşitli öneriler getirilmeye başlanmıştır.

“Sosyal Raporlama”, genel olarak finansal raporlamanın bir uzantısı olarak yorumlanan raporlama faaliyetleri olarak görülmektedir. Sosyal raporlama, öz olarak kuruluşların tüm çıkar gruplarına hitaben hazırladığı ve faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve toplumsal etkilerini finansal raporlarında ya da finansal raporlarından ayrı olarak finansal ve finansal olmayan bilgileri birlikte içerecek şekilde sunduğu bir raporlama türüdür (Başar ve Başar, 2006: 214)

İşletmeler toplumsal sorunlara duyarlıdır. Bu bağlamda sosyal raporlama "organizasyonların ekonomik ve ekonomik olmayan faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkilerinin ilgili çıkar grupları ve toplum için açıklanması süreci" olarak tanımlanmaktadır (Sürmen ve Aygün, 2005: 36).

Sosyal raporlamanın gerçekleştirdikleri;

- * İşletmelerin faaliyetlerinin sosyal etki açısından değerlendirilmesi,
- * Sosyal programların etkinliğinin ölçülmesi,
- * Sosyal sorumluluğun raporlanması,
- * İçsel ve dışsal bilgi sistemi oluşturulmasıdır.

Sosyal ve çevresel konularda raporlama için daha önce yapılan öneriler, ayrı finansal ve sosyal raporları savunurken; gelecek zaman diliminde yapılan önerilerin odak noktası hem finansal hem de finansal olmayan önlemleri bir arada kapsayacak şekilde bir rapor sunulmasını içeren entegre bir yaklaşıma yönelmiştir.

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının bu gelişimi ile birlikte yaygın olarak kullanılmaya başlanan sosyal raporlama kavramı, beraberinde sürdürülebilirlik muhasebesi ve sürdürülebilirlik raporlaması kavramlarını gündeme taşımıştır.

1.1.2. Kurumsal Raporlamanın Gelişimi

Accounting Standards Steering Committee (1975), kurumsal raporlamayı işletmelerin yönetimine emanet edilmiş kaynakların nasıl kullanıldığını ispat ederek, yönetimin yerine getirilmesi gereken en önemli ve ilk sorumluluk olarak açıklamıştır (Accounting Standards Steering Committee, 1975). Aruwa'a göre (2010) ise "İyi bir kurumsal raporlama, genellikle rekabet gücü ve üstün kurumsal yönetimin bir göstergesidir".

Kurumsal raporlar işletme faaliyetlerine ilişkin finansal ve finansal olmayan bilgileri içinde barındırması dolayısıyla sadece işletmeler için değil aynı zamanda bilgi kullanıcıları açısından önemli bir araçtır. Diğer bir ifadeyle, kurumsal raporlar, kurumsal yönetim ilkelerinden, şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanmasının en etkili yoludur (Kızıltan,2021:23).

Kurumsal raporlama, işletmenin sadece finansal performansını göstermez. Bununla ötesinde işletmeye dair genel performansın tamamını gösterir. Bu bağlamda kurumsal raporlama bir lego gibidir. Bu legodaki finansal parçalar standartlar ve temel ilkeler çerçevesinde yer alır. Fakat finansal olmayan parçalar herhangi belirlenmiş bir yerde yer almamaktadır (Cavlak, 2021: 42).

Kurumsal raporlamanın önemi şu şekilde ifade edilebilir:

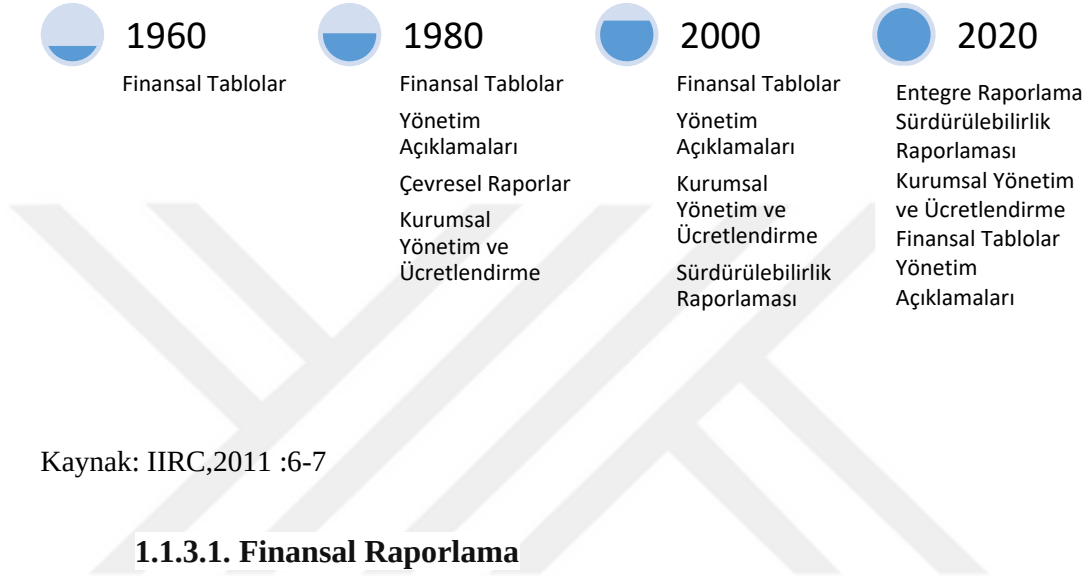
- Yönetimin kararları ve eylemlerini etkiler
- Kurumsal yönetimin temel unsurudur
- Hissedarlar ve diğer paydaşların kararlarını ve eylemlerini etkiler
- Toplumda kaynak dağılımını (finansal, doğal ve insan kaynakları) etkiler
- Yatırımcı için güven sağlar (Eccles ve Krzus, 2010:1).

Kurumsal raporlama birçok aşamadan geçerek günümüzdeki halini almıştır. Kurumsal raporlama süreci finansal bilgilerin raporlanması zorunluluğu ile birlikte başlayan bu süreç, sosyal sorumluluk raporlaması, kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması ve en son şekliyle entegre raporlama olarak devam etmiştir (Altun, 2017: 24).

Şekil 2'de gösterildiği üzere 1960'larda kurumsal raporlar sadece finansal tabloların eklendiği finansal raporlardan oluşmaktaydı. 1980'li yıllardan sonra sosyal

sorumluluk kavramının ortaya çıkması ile finansal raporlamaya finansal olmayan bilgiler ile çevresel raporların eklenmesi gerçekleşmiştir. 2000’li yıllarda ise sürdürülebilirlik raporları kurumsal raporlara dahil olmuştur. Günümüze geldiğimizde iş dünyasında entegre raporlar önem kazanmaya başlamıştır.

Şekil 2: Kurumsal Raporlamanın Gelişimi

Kurumsal raporlamanın temelini, Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ile uyumlu dipnotlar ile finansal tabloları kapsayan finansal raporlama oluşturmaktadır. Finansal raporlama ile işletmenin mali durumuna, nakit akışlarına ve finansal durumunda değişiklik yaratabilecek, karar almaya yardımcı olacak bilgiler sağlanır.

Halka açık işletmelerin finansal raporlama zorunluluğu, 1930’ların başlarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde yaşanan “Büyük Buhran (Great Depression)” sonrasında gerçekleşmiştir. Yatırımcı güveninin yeniden kazanılmasının sağlanması amacıyla ABD’nde, ABD Menkul Kıymetler Borsa Komisyonu kurularak halka açık şirketlerin finansal bilgilerinin yayımlanması zorunlu hale getirilmiştir.

Finansal raporlama, sanayi döneminin raporlaması olarak geliştirilmiş olsa da günümüzde halen değerli bir rol oynamaya devam etmektedir. Fakat değer yaratma konusunda yeterli değildir (IIRC, 2011: 4).

Ayrıca; finansal raporların yalnızca geçmişe yönelik bilgileri içermesi, geleceğe ilişkin amaçlar konusunda yeterli bilgi sunmaması, işletmelerin çevresel ve

sosyal performansların önem kazanması, paydaşların bilgi ihtiyacının giderek artması gibi nedenler kurumsal raporlamanın finansal raporlamanın ötesine geçmesini gerektirmiştir.

1.1.3.2.Yönetim Raporları

Yönetim raporlamaları finansal raporlar gibi zorunlu raporlar değildir. İç raporlama sisteminin bir unsuru olmadıkları için ihtiyari raporlama olarak da adlandırılmaktadır. Bu raporlarda sunulan bilgiler ise işletme faaliyetlerine dair planlamaları ve kontrolleri içermektedir (Çalış ve Altınsoy, 2014: 30-31). Bu raporlar ile asıl sağlanmak istenen yöneticilerin meydana gelen herhangi bir olumsuz duruma karşı zamanında müdahalesini sağlayabilmektir.

Finansal raporlar genellikle yöneticilerin ihtiyaç duyabileceği her tür bilgiyi sağlamayabilir. Yönetim raporlarının hazırlanması ve yayımlanmasına ilişkin bir zorunluluk yoktur. Yatırım projelerinin değerlendirilmesi, finansal planlar, bütçeler, performans ölçüm raporları, müşteri profilinin analizi, başabaş analizi, SWOT analizi gibi raporlar yönetim raporlarına örnek olarak verilebilir.

1.1.3.3. Uyum Raporları

Kurumsal yönetim uyum raporları ‘Uygula, uygulayamıyorsan açıkla’ temeline dayanmaktadır. Mevcut prensibe göre işletmeler kurumsal yönetim ilkelerini yerine getirmekle yükümlü değildirler. Fakat her ne kadar açıklama konusu işletmelerin kararına bırakılmış olsa da herhangi bir açıklamada bulunmayan işletmelere neden uymadıkları hususunu belirtmeleri konusunda zorunluluk getirilmiştir.

Türkiye’de “Kurumsal Yönetim Tebliği (II-17.1)”, SPK tarafından 3/1/2014 tarihinde yayınlanarak güncellenmiştir. Bu tebliğ Kurumsal Yönetim İlkelerini düzenlemektedir. Tebliğin 5.maddesinde zorunlu olarak uyulması gereken ilkeler sayılmıştır. Bunların dışında kalan ilkelere uymayan işletmelerin gerekçesi ile, Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Raporu’nda bu durumu açıklamaları istenmiştir.

1.1.3.4. Yönetişim, Risk ve Uyum Raporları

Yönetişim, risk ve uyum (Governance, Risk And Compliance-GRC), kuruluşun yönetim politikalarını, risk yönetimini ve ayrıca mevzuatlara ve iş planlarına olan uyumu ele alan stratejileri tanımlar.

İşletmeler büyüdükçe daha karmaşık hale gelir. Böylece temel faaliyetleri tanımlamaya ve etkin bir biçimde yönetmeye olan ihtiyaç artar. Ayrıca ayrı bir biçimde gerçekleştirilen yönetim faaliyetlerinin uyumlu bir disiplinde bir araya getirilmeye ihtiyacı vardır.

GRC bu hedefi öncelikle iş birimleri arasındaki engelleri ortadan kaldırarak yapmaya çalışır. Ek olarak şirketin stratejik hedeflerine ulaşabilmesini sağlamak adına iş birliği içinde çalışılacak bir ortamı teşvik eder.

Yönetimlerin kritik olarak karşılaştıkları bir diğer sorun ise etkin kontrol sistemlerinin artırılması ile bu kontrolleri izleme maliyetlerinin azaltılmasını sağlamaktır. Yönetimler kontrolleri uygulayarak riskleri azaltmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda iş hedeflerini karşılamaya da ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda GRC teknolojileri iş süreçlerindeki kontrollerin etkinliğini artırmayı hedefler. Böylelikle iş ve uyum gereksinimlerini de karşılamaya yardımcı olabilmektedir.

1.1.3.5.Çevre Raporlaması

“Çevresel raporlama”, bir kuruluşun doğal çevre ile etkileşimlerine ilişkin bilgilerin hazırlanması, sunulması ve iletilmesi anlamına gelir. Çevresel raporlama sürdürülebilirlik raporlamasının bir alt dalıdır.

Çevresel raporlama ilgili taraflara çevresel risk ve performans gibi bilgilerin açıklanmasına aracılık eder. İlgili taraflara ayrıca çevresel etkiler, politikalar, stratejiler, hedefler, maliyetler ve borçlar gibi konularda açıklama yapma imkânı tanır. Çevresel raporlama işletmenin çevre üzerine ne gibi etkiler yaptığına dair açıklamaların yer aldığı raporlama türüdür (Uluslan, 2009: 184).

1.1.3.6.Sürdürülebilirlik Raporlaması

Çalışmanın bu kısmında sürdürülebilirlik kavramı boyutları, faydaları, dünyadaki sürdürülebilirlik uygulamaları ile ilgili mevcut durum, sürdürülebilirlik raporu ve faydaları ve sürdürülebilirlik raporlama çerçevesine ilişkin bilgiler verilecektir.

1.1.3.6.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Özellikle 1980’li yıllar itibari ile finansal piyasalarda meydana gelen gelişmelerin, ulusal ekonomik ilişkilere yoğunluk kazandırdığı ve yaşam kalitesini arttırdığı iddia edilmiştir. İlerleyen zaman ile küresel anlamda olumlu gelişmelerin yaşandığını kanıtlayan istatistiki çalışmalar gerçekleşmiş olsa da çevre sorunlarının arttığı, doğanın tahrip edildiği, açlık, susuzluk ve şirket skandalları gibi sorunların varlığını ortaya çıkaran çalışmalar da yayınlanmaya başlamıştır. Hem toplum hem de çevreyi tehdit eden bu olumsuzlukların giderilmesi amacı ile hükümetlerin, toplumun, tüketicilerin, yatırımcıların ve sivil toplum kuruluşlarının talep ve ısrarları ile çevre, toplum ve ekonomik boyutta tehdit oluşturan bu sorunlar için birtakım reformlar yapılması öngörülmüştür. Bu gelişmeler kurumsal sürdürülebilirliğe yönelik ilke ve standartların oluşturulmasını zorunlu kılmış ve hatta şirketlerin raporlama faaliyetlerinde sürdürülebilirliğe yönelik ilke ve standartlar doğrultusunda hareket etmeleri istenmiştir.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu aracılığıyla yayınlanan (WCED, 1987) ‘Ortak Geleceğimiz’ (Bruntland) raporu ile birlikte özellikle ‘Sürdürülebilir Kalkınma’ stratejik açıdan şirketler, kurumlar ve yatırımcılar için önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu rapor bir anlamda gelecek neslin ihtiyaç ve isteklerine karşı ödün vermeden mevcut neslin, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanan bir gelişme olarak ifade edilmiştir. Paydaşlardan gelen talepler ve organizasyon; sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama konusunda ciddi bir rol oynamaktadır (Laskar, 2019: 3).

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınmayı açıklayabilmek için, devletlerin ekonomik anlamda ne kadar geliştiklerini anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Bu

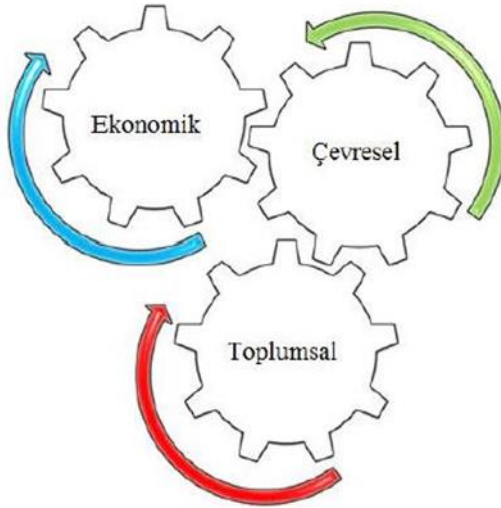
doğrultuda makro seviyede kullanılan kavram, daha sonra mikro seviyedeki işletmeler adına da kullanılmaya başlanmıştır (Önder, 2017: 939).

Kavram olarak sürdürülebilirlik; sosyal, çevresel ve ekonomik bağlamda bir denge sağlamak ve bu dengeyi güven altında tutabilmek şeklinde ifade edilebilir (Özdemir ve Pamukçu, 2016: 15).

Dünya Ekonomik Kalkınma Komisyonu sürdürülebilirlik kavramının birbiriyle iç içe geçmiş üç boyutunun olduğundan bahsetmiştir. Bu boyutlar; çevresel sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirliktir (Gedik, 2020: 197).

Bu boyutlar; Şekil 3'te gösterildiği gibi dişli çarklar şeklinde olduğu için birbirleriyle iletişim halindedirler.

Şekil 3: Kurumsal Sürdürülebilirlik Boyutları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

- Çevresel Sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik, insanların ve doğanın bir uyum içinde var olabilmesidir. Ayrıca gelecek kuşakların sosyal, ekonomik ve çevresel ihtiyaçlarının karşılanmasına izin veren koşulları yaratmak ve sürdürmek olarak tanımlanabilir. (Gedik, 2020: 209).

- Sosyal Sürdürülebilirlik

İşletmelerin, kurum ve kuruluşların faaliyet gösterdiği sosyal sistemler üzerindeki etkisi sürdürülebilirliğin sosyal boyutu ile ilgilidir. Sosyal boyut: işgücü uygulamaları ve insana yaraşır iş, toplum ve ürün sorumluluğu, insan hakları alt başlıklarından oluşmaktadır (GRI, 2013: 64). Sosyal sürdürülebilirlik, toplumsal değerlerin, sosyal kimliklerin, sosyal ilişkilerin ve sosyal kurumların geleceğe ne ölçüde devam edebileceği olarak tanımlanabilir.

Sosyal sürdürülebilirlik niteliksel veriler üzerinde durmaktadır. Bunun nedeni ekonomi alanındaki katkıların sürdürülebilirlik tarafından yeterli görülmemesidir. İşletmelerin topluma karşı olan duyarlılıklarının her geçen gün artması ile paydaşlar işletmelerden toplumsal dönüşüm ile değişim yaratmasını beklemektedirler. Bundan dolayı işletmeler tüm paydaşlarını değer zinciri olarak görmeli ve toplumsal katma değer yaratmalıdır (Sarıkaya, Erdoğan ve Kara, 2010: 44).

- Ekonomik Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu, sermayenin korunmasını sağlamak ve bozulmasının engellenmesidir. Bu boyutta kaynakların tükenme potansiyeli önemli bir yer tutmaktadır. Bu yüzden sürdürülebilirlik yenilenebilir doğal kaynaklar ekonomisinin merkezi bir unsuru olmuştur (Bilgili, 2017: 563).

Genel sürdürülebilirlik açısından ekonomik sürdürülebilirlik dört temel özellik ile tanımlanabilmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutuna ilişkin tanımlamalar aşağıda yer alan dört temel nitelik tarafından belirlenmektedir. Bu nitelikler (Baumgartner ve Quass, 2010: 2):

- Konu insan ve doğa ilişkisine odaklanır.
- Uzun vadeli ve belirsiz bir geleceğe yönelim,
- Günümüzün ve geleceğin nesilleri arasında, aynı zamanda insan ve doğa arasında adalet fikrinin normatif temeli.
- Doğal mal ve hizmetlerin ve bunların insan yapımı ikamelerinin ve tamamlayıcılarının tahsisinde savurganlık olarak ifade edilen ekonomik verimlilik endişesinden oluşmaktadır.

Ekonomik sürdürülebilirlik işletme açısından genellikle faaliyetlerinden kar elde etme kapasitesi olarak ifade edilmektedir. İşletme yaşam seyrinin korunması ise ekonomik sürdürülebilirliğin sorumluluğundadır. Bu amaca ulaşabilmek adına

sürdürülemez tüketim modelleri ile değil sürdürülebilir yaşam tarzının öngörülmesi ve aynı zamanda üretim yöntemlerinde meydana gelen değişiklikler önem arz etmektedir. Bu nedenle, ekonomik sürdürülebilirliğin uygulanmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan ekolojik ekonomi teşvik edilmektedir. Ekolojik bir ekonomi, yenilenebilir kaynakların oluşturulmasını ve olumsuz çevresel etkilere neden olan emisyonların sürekli izlenmesini gerektirir (Man ve Popa, 2020: 3).

1.1.3.6.2.Sürdürülebilirlik Raporlaması Tanımı ve Özellikleri

Sürdürülebilirliğin şirket seviyesinde uygulanabilmesi için sosyal, ekonomik ve çevresel misyonlar ile değerler arasında dengenin muhakkak sağlanması ve planlı ve stratejik yönetim süreçlerinin benimsenmesi gerekmektedir. Özellikle yönetim kurulunun şirketlere bu imkânı tanınmasının yanı sıra şirketler sürdürülebilirlik yasaları ile desteklenmelidir. Ayrıca insan kaynakları, araştırma ve geliştirme gibi birçok kurumsal ağ sistemleri aracılığı ile bilgi akışı sağlanarak; sürdürülebilir büyüme hedefine yönelik önlem ve faaliyetler adına yapılacak çalışmalar için bütünlük gerçekleştirilmelidir (Hof ve Hoştut, 2015: 131).

Şirketler; doğaya, çevreye, topluma ya da diğer sürdürülebilirlik öğelerine karşı hesap verebilir ve şeffaf olduklarına dair ayrıntıları sürdürülebilirlik raporu yayımlayarak gösterebilirler. Çünkü günümüzde şirketlerin kısa vadeli ekonomik büyüme ve kar elde etmeye dayalı şirket politikaları her ne kadar birincil hedefleri gibi gözükse de hissedarlara karşı sorumlu yönetim anlayışı yerini; sürdürülebilir büyüme, paydaşlarla diyalog, kurumsal yönetim ve topluma karşı duyarlı olma bilincine bırakmıştır.

Sürdürülebilirlik raporu üreten şirketler, ekonomik bir çıkara sahiptir. Çünkü yatırımcılar bu raporlara güven teşkil ettikleri için değer verirler. Özünde sürdürülebilirlik raporları şirketler için güvenilirlik işaretidir. Bu yüzden sürdürülebilirlik raporları, şirketin piyasa değerini olumlu yönde etkilemek için gereken tüm bilgileri içermeli ve gelecekteki yatırım kararları için bir temel oluşturmalıdır (Johansson ve Zametica, 2019: 18).

Daha iyi sürdürülebilirlik raporları oluşturmak için en önemli araç, bir şirket açısından sürekli iyileştirme taahhüdünün bir kanıtı olan Küresel Raporlama Girişimi

(GRI) yönergelerinin uygulanmasıdır. Sürdürülebilirlik raporları, özellikle çevre üzerinde büyük etkisi olan büyük şirketler için çok yaygın hale gelmiştir.

Şirketlerin sürdürülebilirlik hedefleri; toplumsal dayanışmanın sürdürülmesi, doğal çevrenin korunması ve ekonomik kalkınmanın dengeli bir şekilde sağlanması ile birlikte mevcut hedeflerin yönetim sürecine entegre edilmesini kolaylaştırmaktır. Aksine, geleneksel bir yönetim sürecine sahip işletmeler esas olarak salt ekonomik boyuta odaklanmaktadır.

Paydaşların talepleri doğrultusunda firmaların sorumluluğu; ekonomik, çevre ve toplum olmak üzere üç ana başlığa ayrılmıştır. Firmalar açısından bu üç öğeyi beklenen şekilde yerine getirmek ve bu doğrultuda gerçekleşen tüm aksiyonlarını, sürdürülebilirlik raporu şeklinde işletmelerinin önemi artmıştır. Burada paydaş ilişkilerini etkileyen en önemli iletiler; firmanın varlığını sürdürmesi, büyümesi ve geleceği hakkındaki bilgilerdir. Bu bağlamda Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması, bir firmanın faaliyetlerini üç ana başlıkta (Ekonomik, Çevre ve Toplum) sunması açısından çok önemli hale gelmiştir. Ek olarak; Global Reporting Initiatives (GRI) çerçevesine dayalı sürdürülebilirlik raporu yayınlayan firmaların sayısında önemli bir artış olduğu ortaya koyulmuştur. Ancak ABD, Almanya, Fransa, Japonya, Birleşik Krallık gibi gelişmiş ekonomilerde ve diğer birçok Avrupa ülkesinde raporlama oranlarının, gelişmekte olan ekonomilere kıyasla çok yüksek olduğu görülmektedir (Carp vd, 2019: 2).

Sürdürülebilirlik raporlaması literatürde genel olarak kapsamlı bir biçimde ele alınan ve tartışılan konulardan biridir. Mevcut çalışmaların iki ana başlığa odaklandığı görülmektedir. Bunlardan ilki; kurumsal yönetim, firma karlılığı, firma büyüklüğü, yönetim kurulu yapısı, mülkiyet yapısı ve borç ve likidite gibi sürdürülebilirlik raporlamasının belirleyici faktörlerine yönelik yapılan çalışmalardır. Diğer ise; sürdürülebilirlik faaliyetlerinin raporlanmasının, ekonomik göstergelere olan etkisini (şirket değeri, sermaye maliyeti, işletme performansı) inceleyen çalışmalardır.

1.1.3.6.3. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Faydaları

Sürdürülebilirlik raporları, işletmelere uzun vadeli sermaye ve uygun finansman koşullarının yaratılmasından paydaş ilişkilerine olumlu katkı sağlanmasına

kadar doğrudan birçok fayda sağlamaktadır. Ayrıca sadece raporun yayınlanmasının dahi ilave olarak fayda sağlayacağı apaçık ortadadır. Rapor ile birlikte işletmeler, sürdürülebilir kalkınma için daha sistematik bir yaklaşıma sahip olurlar. Sürdürülebilirlik raporlamasının işletmelere sağlayabileceği doğrudan ve dolaylı faydalar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1: Sürdürülebilirlik Raporlarının İşletmelere Sağladığı Doğrudan ve Dolaylı Faydalar

Sürdürülebilirlik Raporlarının İşletmelere Sağladığı Doğrudan Faydalar
• Uzun vadeli sermaye ve finansman koşulları,
• Çalışan bağlılığını artırmaya yönelik eylemlerin geliştirilmesi,
• Yönetim sistemlerinin geliştirilmesi
• Risk yönetimi,
• Yeni gelişmelerin teşviki,
• Sürekli iyileştirme,
• İtibarın artırılması,
• Paydaşlara yönelik şeffaflık,
• Finansal değer yaratmak,
• Paydaş ilişkilerine olumlu katkı.
Sürdürülebilirlik Raporlarının İşletmelere Sağladığı Dolaylı Faydalar
• Uzun dönemli bakış açısına sahip sabırlı hissedarlar,
• Çevresel ve sosyal konulara ilişkin ilkelere yönelik faaliyetlerin gösterilmesine olanak,
• Doğru verilerin daha iyi toplanması ile güçlü yönetim sisteminin oluşturulması,
• Risk yönetimi,
• Geleceğe yönelik düşünme ve performans teşviki ile rekabet gücünün korunması,
• Sürekli gelişme ve öğrenmeye yönelik destek,
• Uzun vadede marka değeri, pazar payı ve müşteri bağlılığının artırılmasına katkıda bulunan itibar yönetiminin desteklenmesi,
• Hedeflenen paydaşlara ilgili bilginin iletilmesi ve şeffaflık,
• Paydaşlarla diyalog ve tartışma için ortam,
• Uzun vadede hissedar değerini artırmaya yönelik çalışma ve istek.

Kaynak: Hof ve Hoştut, 2015: 20.

KPMG'nin 2011 yılında yayınladığı bir araştırmaya göre şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması yayınlama nedenleri; itibar ve marka (%67), etik unsurlar (%58), finansal değer (%47), çalışan motivasyonu (%44), risk yönetimi (%35), ekonomik unsurlar ve sermaye erişimi (%32), tedarikçi ilişkilerinin güçlendirilmesi (%22), kamu idareleri ile daha iyi ilişkilerin kurulması (%18) ve tasarruf yapılması (%10) olarak gösterilmektedir.

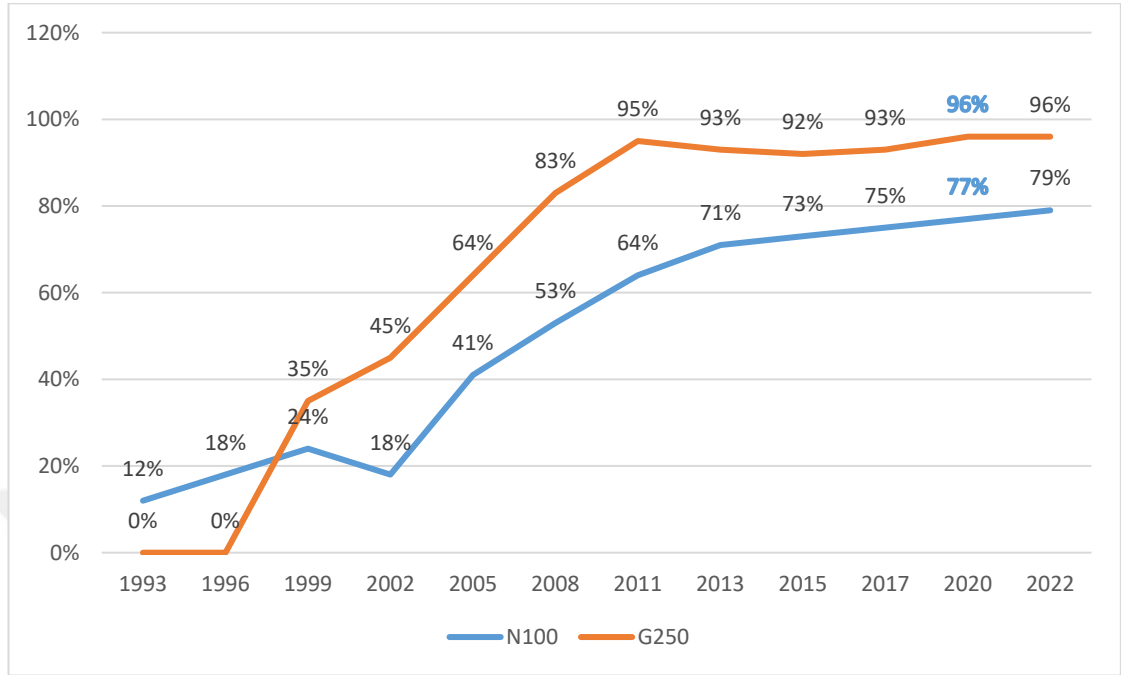
Her ne kadar işletmeler kurumsal sürdürülebilirlik raporu yayınlasalar da yapılan akademik çalışmalar birçok işletmenin rapor yayınlamak istemediği ve yayınlamadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda işletmelerin rapor yayınlamak istememelerindeki en önemli nedenler; kuruma sağlayacağı faydalar hakkında şüphe duymak, rakiplerin rapor yayınlamamaları, müşterilerin raporla ilgilenmemesi, raporların satışları artırmayacağı fikri ve yüksek maliyetli olması şeklinde sıralanabilir (Global Reporting Initiative, 2013).

1.1.3.6.4. Dünyada Sürdürülebilirlik Raporlamasına Olan İlgi

Sürdürülebilirlik üzerine yapılan birçok araştırmaya göre;

- Avrupa Birliği'nin, finansal olmayan raporlama direktifini güncellemekte ve Finansal Olmayan Raporlama Standartları geliştirmeyi düşünmesi,
- Dünya Ekonomik Forumu'nun, sürdürülebilir değer yaratma üzerine 21 temel metriği tanımlayan ortak metrikler ve tutarlı raporlama konusundaki makale ile kuruluşlara yönder olmak istemesi,
- Beş büyük finansal olmayan raporlama kuruluşunun (GRI, SASB, IIRC, CDSB ve CDP), kapsamlı kurumsal raporlama için birlikte çalışmayı taahhüt eden bir niyet beyanını yayınlaması,
- Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) Vakfı'nın halen devam etmekte olan küresel finansal olmayan raporlama çerçevesinin oluşturulması konusundaki istişaresi, IOSCO'da dahil olmak üzere diğer kuruluşlardan da güçlü bir destek alması, şeklinde gerçekleşen ya da gerçekleşecek bu değişimler ile birlikte finansal olmayan raporlamanın; yatırımcıların ihtiyaçlarına odaklanmanın daha da önemli bir hal alacağı, ortak metriklere dayalı daha uyumlu bir raporlama geliştirileceği ve küresel bir kurumsal raporlama sistemine doğru daha fazla birleşmenin söz konusu olacağı öngörülmektedir.

Şekil 4: Küresel Sürdürülebilirlik Raporlama Oranlarında Büyüme: N100 ve G250

Kaynak: KPMG Survey of Sustainability Reporting 2022.

Şekil 4'ten elde edilen bulgulara göre; N100 (Dünya çapında 5200 şirketten oluşan örneklem) şirketlerinin, 2017 yılında KPMG tarafından yapılan son ölçümden sonra %2 puanlık bir artış ile 2020 yılında %77'e, 2022 yılında ise %79'a yükselen seviyede sürdürülebilirlik raporu yayınladığı sonucuna ulaşılmıştır. İstatistiki olarak G250 (Dünyanın en büyük 250 şirketi) şirketler grubu değiştikçe sürdürülebilirlik raporlamasına dair oranlar da marjinal olarak dalgalanmaktadır. G250'de yer alan şirketlerin %90'dan fazlası sürdürülebilirlik raporu yayınlamaktadır. Yayımlanan rapor ile birlikte; N100 şirketlerinin G250 şirketlerine yetişmeye devam ettiği görülmektedir.

Tablo 2: Sürdürülebilirlik Raporlama Oranları

Ülkeler	2017	2020	2022	Ülkeler	2017	2020	2022
Japonya	%99	%100	%100	İtalya	%80	%86	%94
Meksika	%90	%100	%84	Brezilya	%85	%85	
Malezya	%97	%99	%99	Nijerya	%88	%85	
Hindistan	%99	%98		Tayland	%67	%84	%97
ABD	%92	%98	%100	Arjantin	-	%83	%67
İsveç	%88	%98	%98	Singapur	%84	%81	%100
İspanya	%87	%98	%95	İsviçre	%82	%80	
Fransa	%94	%97	%95	Çin	%73	%78	
Güney Afrika	%92	%96	%96	Güney Kore	%73	%78	%99
Birleşik Krallık	%99	%94	%99	Norveç	%89	%77	%91
Tayvan	%88	%93	%94	Türkiye	%50	%56	%44
Avustralya	%77	%92		İzlanda	-	%52	%91
Kanada	%84	%92	%94	BAE	%44	%51	%73
Almanya	%73	%92	%100				
Finlandiya	%82	%90	%94				
Pakistan	-	%90	%91				
İrlanda	%78	%88	%95				
Hollanda							

Kaynak: The KPMG Survey of Sustainability Reporting 2020 ve 2022.

KPMG'nin 2022 yılı kapsamında ülkelerin sürdürülebilirlik raporlaması yayınlama düzeylerine dair yaptığı araştırma sonucunda; değerlendirme kapsamında incelenen 52 ülkenin 20 adedinin %90'ın üzerinde bir sürdürülebilirlik raporlama oranına sahip olduğu görülmüştür. Sürdürülebilirlik raporlaması konusunda yüksek performans sergileyen bu ülkeler belirli bir kıtaya ait değil, dünyanın her ülkesi ve bölgesinde yer almaktadır: Kuzey Amerika, Latin Amerika, Avrupa, Afrika ve Asya Pasifik. Bu durum yüksek sürdürülebilirlik raporlama oranlarının artık tüm dünyada bulunabileceği ve belirli bölgelerle sınırlı olmadığını göstermektedir. Bu ülke ve bölgelerin sürdürülebilirlik konusunda öncü olmalarının en önemli nedenleri; hükümet yönlendirmeleri ve borsa gereksinimleridir. Özellikle birçok Avrupa ülkesinde finansal olmayan raporlama direktifinin; AB üye devletlerinin ulusal yasalarına aktarılması, sürdürülebilirlik raporlamasının daha yüksek seviyelere çıkarılmasına hizmet etmiştir. Pakistan ve İzlanda, 2017 yılında hiç sürdürülebilirlik raporlaması yayınlayan kuruluşa sahip değil iken, 2020 yılında yüksek sürdürülebilirlik raporlama oranlarına sahip ülkeler arasına girmiştir. Özellikle sürdürülebilirlik raporlaması üç ülkede 2022 yılı itibarıyla güçlü bir artış yaşamıştır; İzlanda, Birleşik Arap Emirlikleri ve Güney Kore. (KPMG, 2022).

En fazla sürdürülebilirlik raporlaması yayınlayan sektörlerin yapılan incelemeler sonucunda; teknoloji, medya ve telekomünikasyon, madencilik, petrol ve gaz, kimya, ormancılık ve kağıt, sağlık, otomotiv ve finansal hizmetler olduğu

görülmüştür. Ek olarak birçok şirket sürdürülebilirlik verilerini yıllık faaliyet raporlarına dahil etmeye devam etmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik verilerini yıllık faaliyet raporlarında açıklayan şirketlerin en yaygın olduğu ülkeler; Hindistan (%98), Malezya (%97), Japonya (%96), Güney Afrika (%96), Tayvan (%93), Pakistan (%90), Birleşik Krallık (%87), Finlandiya (%84), ABD (%82) ve Fransa (%80)'dir. Özellikle Pakistan ve Finlandiya ilk kez 2020 yılı itibari ile sürdürülebilirlik bilgilerini yıllık faaliyet raporlarına dahil etmiştir (KPMG, 2020).

Finansal paydaşlardan ve özellikle varlık sahipleri ve yöneticilerden; sürdürülebilirlik ile çevre, sosyal ve yönetim verilerinin (ESG) açıklanmasına dair yoğun taleplerin mevcut olması şirketlerin sürdürülebilirliğe dair açıklamada bulunmaları, sunum hazırlamaları ya da rapor beyan etmelerini zorunlu hale getirmiştir. Daha çok son üç yılda belirgin şekilde daha yoğun ve talepkar hale gelen sürdürülebilirliğe dair talepler ve iklim ve çevreye yönelik riskler ve tehditler, hem günümüzde hem de gelecek yıllarda sürdürülebilir raporlama seviyelerinin yükselmesine, dünya çapında daha da artan bir ivme kazanmasına sebep olacaktır.

1.1.3.6.5. Küresel Raporlama Girişimi Sürdürülebilirlik Raporlaması Çerçevesi

Kurumlar her yıl ya da dönemsel olarak yayınladıkları finansal raporlarında sadece finansal durumları ve gelişimlerini yansıttıkları için birçok kurum ve paydaş tarafından eleştirilmiştir. Mevcut eleştiriler ile birlikte 1980 yılında kurumlar ilk olarak kurumsal sosyal sorumluluk ve çevresel raporlamalarda, finansal olmayan bilgilerini de kayıt altına alarak kamu ile paylaşmaya başlamıştır. Bugün ise kurumlar hem rakipleri tarafından hem de paydaşlar tarafından sözü çok edilen ve ciddi dinamiklerle standardize edilen Sürdürülebilirlik Raporu ile yıllık faaliyetlerini raporlayabilecekleri bir üst seviyeye kavuşmuşlardır.

İşletmelerin kurumsal sorumluluklarının raporlanmasına aracılık etmesi için raporlama ilkeleri ve standartları oluşturulmuştur. Bunlardan birisi de en yaygın raporlama düzeni olarak bilinen ve uygulanan; Küresel Raporlama Girişimi'dir (GRI). Bu girişim ile aslında hedeflenen; şirketin muhasebe ve denetim süreçlerine hizmet etmesini sağlamak olarak nitelendirilmiştir.

Uluslararası, bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan GRI, 1997’de Amerika Birleşik Devletleri Boston’da, iş dünyası ve hükümet kuruluşlarının iklim değişikliği ve insan hakları gibi 48 bazı kritik sürdürülebilirlik konuları açısından faaliyetlerinin etkilerini göstermelerine yardımcı olmayı amacıyla; Çevreye Karşı Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu (Coalition for Environmentally Responsible Economies-CERES) ve Tellus Enstitüsü olan iki ABD kar amacı gütmeyen kuruluş tarafından kurulmuştur (globalreporting.org, 2020).

İlk olarak, 2000 yılında G1 olarak adlandırılan GRI Sürümü, sürdürülebilirlik raporlaması için GRI kuruluşu tarafından yayınlanan kılavuzların ilk sürümüdür. G1, kuruluşların ekonomik, sosyal ve çevresel performanslarının yanı sıra kullanılan ilgili yönetim uygulamalarını rapor etmelerini şart koşmaktadır.

G2, sürdürülebilirlik raporlaması yönergelerinin ikinci versiyonu olarak 2002’de yayımlanmıştır. GRI üçüncü versiyonunu olan G3 ise 2006 yılında piyasaya sürülmüştür. Sürdürülebilirlik raporlaması yönergelerinin G3 sürümünü yayınlamanın temel amacı, sürdürülebilirlik raporuna dahil edilmesi gereken beşinci ve en önemli bilgi kategorisi olan Performans Göstergeleri’ni ele almaktır.

GRI aracılığıyla, sürdürülebilirlik raporları için raporlama klavuzları geliştirilmiştir. 1990 yılından itibaren ihtiyaçlar ve talepler doğrultusunda sürekli değişim halinde olan taslak 2013 yılında tekrar güncellenmiştir ve böylece G4 klavuzları oluşmuştur. Güncelleme ile birlikte standartlar daha belirgin bir hal almıştır. Ayrıca sektörel bazda raporlamaya dâhil edilecek alanların standardizasyonu da sağlanmıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması için standart belirleyen ve geliştiren neredeyse tek oluşum GRI’dir. GRI’nin raporlama çerçevesini oluşturan standartları ile iyi yönetim, paydaş ilişkileri, iş güvenliği ve sağlığı, iklim değişikliklerine uyum, karbon emisyonları ve kurumların çevresel ve sosyal etkilerinin kapsamlı bir fotoğrafı yansıtılmış olmaktadır (Elmacı ve Sevim, 2017: 21).

Ekim 2016’da son güncellemelerin yapılmasıyla sürdürülebilirlik raporlaması için ilk küresel standartların başlangıcı olan GRI Standartları ortaya çıkmıştır. Küresel Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (GSSB) tarafından geliştirilen GRI Standartları, tüm işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerinin raporlanmasını sağlayarak, işletmelerin sürdürülebilir kalkınmaya nasıl katkıda bulunduklarını açıklamaktadır. GRI G4 kılavuzuyla kıyaslandığında GRI Standartlarının temel kavram ve açıklamalar

bakımından daha esnek bir yapıda, daha basit bir dille anlatılmış ve daha net gereksinimleri içeren bir kılavuz olduğu görülmektedir. Kısaca GRI Standartları ilk küresel standartlar olmakla birlikte, aynı zamanda işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini bildirmek için, birbiriyle ilişkili bir yapıya sahip olan küresel en iyi uygulamalardan birini de temsil etmektedir (www.globalreporting.org, 2018).

GRI; işletmelere, iklim değişikliği, kuraklık, insan hakları, yolsuzlukla mücadele gibi sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkısı olan konularda rehberlik etmektedir. İşletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileşimlerini değerlendirmektedir. Sürdürülebilirlik raporları, GRI aracılığıyla onaylanmaktadır. Ek olarak söz konusu raporlar uluslararası kapsamda yayınlanmaktadır.

GRI Standartları, şirketlerin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerine yönelik kamuya karşı açık, şeffaf bir raporlama yapmalarına olanak tanıyan küresel bir uygulamadır. Bu yüzden standartlara dayalı bir raporlama olan Sürdürülebilirlik Raporlaması; şirketlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirip gerçekleştiremediklerini açıkladıkları bir bilgilendirme metnidir. İşletmeler çevresel, sosyal ve ekonomik bağlamda öncelik verdikleri konular hakkında gerçekleştirmiş oldukları eylemlerin, bu eylemlerin etkilerinin ve nasıl yönetildiğine dair GRI Standartlarına uygun bir rapor hazırlarlar. Hazırlanan bu rapor şirkete dair en kapsayıcı resmi sunuş olur. Ek olarak şirket; GRI Standartlarının tamamını veya bir kısmına dair belirli bilgileri raporlama konusunda özgürdür. (Global Reporting, 2021).

GRI standartlarının uygulanması, sürdürülebilirlik raporunun nasıl tasarlanacağına dair bir şablon sağlamaktadır. Yatırımcılar açısından raporlama için standart bir çerçevenin kullanılması oldukça önemlidir. Şirketlerin yayınlamış oldukları raporlar; yatırımcılar tarafından analiz edilir, diğer şirket açıklamalarına göre karşılaştırma yapma imkânı tanır. Bu nedenle standart bir çerçevenin varlığı, farklı bilgi türlerini ölçmede belirsizlik riskini ortadan kaldırır. GRI ilkeleri şirketler ve kuruluşlar tarafından; yüksek kalitede çevresel, sosyal ve ekonomik sorumluluk adına bilgi sağlamak için en yaygın kullanılan standartlardır.

1.1.3.6.5.1. GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması İlkeleri

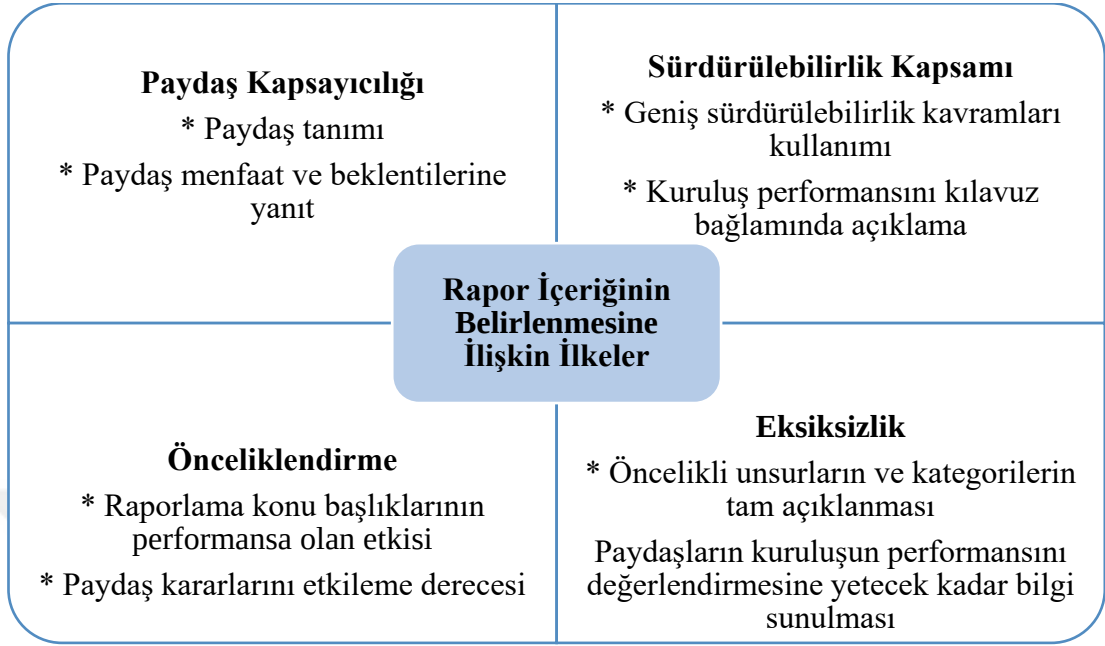
GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları kuruluşlara sektör ya da konumlarından bağımsız olarak sürdürülebilirlik raporu hazırlamalarına yardımcı raporlama ilkeleri, standartlar ve uygulama rehberi sunmaktadır. Kılavuzlar ile kuruluşların yönetim stratejilerinin; ekonomik, sosyal ve çevresel performans üzerindeki etkileri kamuya açık hale gelmektedir. Kuruluşlar tarafından kamuya açıklanan, performansa yönelik tüm etkileşimler; ilgilenen herkes için uluslararası kaynak niteliği taşır.

Kuruluşlar, sürdürülebilirlik raporunu hazırladıkları sırada kurumsal şeffaflığın sağlanabilmesi için GRI (G4) kapsamında yer alan raporlama ilkelerini uygulamakla yükümlüdür. Özellikle raporlama uygulama rehberi, kuruluşların raporlama ilkelerini uygularken tutarlı karar vermelerine öncülük etmek amacıyla GRI aracılığı ile yayınlanmıştır.

Raporlama ilkeleri iki ayrı gruba ayrılmıştır. İlk grup; rapor içeriğinin hazırlanmasına yönelik ilkelerden oluşur iken ikinci grup ise rapor niteliğinin hazırlanmasına yardımcı ilkelerden oluşmaktadır.

Rapor içeriğinin hazırlanmasına yönelik ilkeler; kuruluş performansını, kuruluşun gerçekleştirmiş olduğu ya da gerçekleştirmeyi teyit ettiği faaliyetlerinin kuruma olan etkisini ve paydaş beklenti ve menfaatlerinin ne ölçüde dikkate alındığına dair bilgilerin yer aldığı sürecin açıklanmasına yardımcı olur.

Şekil 5: G4 Kapsamında Rapor İçeriğinin Belirlenmesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bilgi kalitesi arttıkça; paydaşlar kuruluşun performansı hakkında daha net bilgiye ulaşmış olur ve bu durum doğru değerlendirme ile uygun önlem almaları açısından kazanç sağlar.

Rapor niteliğinin belirlenmesine yönelik ilkeler raporda sunulan bilginin kalitesini arttırmaya ve şeffaflığı sağlamaya yönelik olarak belirlenmiştir. Bu ilkeler aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Şekil 6: G4 Kapsamında Rapor Niteliğinin Belirlenmesi

Rapor Niteliğini Belirleyen İlkeler					
Denge	Karşılaştırılabilirlik	Doğruluk	Zamansal Tutarlılık	Güvenilirlik	Netlik

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Rapor her zaman denge (tarafsızlık) üzerine kurulu olmalıdır. Nitekim denge; kuruluşun genel performansına ilişkin doğru değerlendirme yapılmasına olanak tanır.

Paydaşların doğru değerlendirme yapabilmesi için ise kuruluşun performansı ile ortaya çıkan tüm olumlu ve olumsuz yönler raporda yer almalıdır. Raporu kullanacak olan paydaşlar kuruluşların performansına yönelik değerlendirmelerini yapabilmeleri için raporun karşılaştırılabilir olması gerekmektedir. Ayrıca karşılaştırılabilirlik ilkesi gereği raporda performansa (Sosyal, Çevre ve Ekonomik) yönelik açıklanan bilgilerin; kuruluşun geçmiş performansı, gelecek hedefleri gibi paylaşımlarının diğer kuruluş performansı karşısında değerlendirilebilmesinin mümkün olması gerekir. Bu yüzden kuruluşların raporda sunmuş oldukları tüm bilgiler; paydaşlarca performans değerlendirmesinde kullanılacağı için doğru ve kapsamlı bir şekilde açıklanmış olmalıdır. Kuruluşlar kamuya açıklayacakları bilgiler, raporlar veya sunumları belirledikleri tarihte, zamanında yapmalıdır. Nitekim paydaşların; kuruluşların bilgilerini açıklayacakları ya da raporlarını sunacakları tarihte ve ihtiyaç duydukları her an bilgiye erişebilir konumda olmaları gerektiği ihmal edilmemelidir. Ek olarak kuruluşun belirlediği zamanda sunumu gerçekleştirmesi raporlamanın düzenliliği açısından oldukça önemlidir. Kuruluşlar; faaliyetlerine, stratejilerine, hedeflerine ve raporlama çerçevesine uygun olarak sunacakları tüm bilgileri, paydaşların anlayabilecekleri bir seviyede ve erişebilecekleri bir biçimde netlik sağlayarak ifade etmelidir. Kuruluşun unutmaması gereken en önemli nokta ise; rapor hazırlarken kullanmış olduğu tüm kaynakların, bilgilerin ve süreçlerin incelemeye tabi tutulabileceğidir. Bu bağlamda kuruluş, raporun içeriğinin doğruluğunu ve raporlama kılavuzuna ne derece uygun hazırlandığını güvence altına almalıdır. Nitekim doğru bir biçimde toplanan, kaydedilen, bir araya getirilen, analiz edilen ve bildirilen her bilgi paydaşların kuruluşa olan güvenini artırır.

1.1.3.6.5.2. GRI Standart Bildirimler

GRI, G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları'nda raporlama ilkelerine ilişkin açıklamalardan sonra, sürdürülebilirlik raporunda yer verilmesi gereken standart bildirimlere yer vermiştir. Standart bildirimler genel standart bildirimler ve özel standart bildirimler olmak üzere iki grupta toplanmıştır.

Genel Standart Bildirimler, sürdürülebilirlik raporunda bulunması zorunlu olan bildirimlerdir ve şu başlıklardan oluşur: Strateji ve Analiz, Kurumsal Profil,

Tanımlanan Öncelikli Unsurlar ve Çerçevesler, Paydaş Katılımı, Rapor Profili, Yönetişim, Etik ve Dürüstlük (GRI, G4, 2013).

Özel standart bildirimler ise, kuruluşun yönetimi ve önemli unsurlara ilişkin performansı hakkında bilgi sunmaktadır (GRI, 2013: 92).

Tablo 3: GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları

KILAVUZDAKİ KATEGORİ VE UNSURLAR				
Kategori	Ekonomik	Çevresel	Sosyal	
Unsurlar	Ekonomik Performans	Malzemeler	İşgücü Uygulamaları ve İnsana Yaraşır İş	Toplum
	Piyasa Varlığı	Enerji	İstihdam	Yerel Toplular
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Su	İşgücü/Yönetim İlişkileri	Yolsuzlukla Mücadele
	Satın Alma Uygulamaları	Biyolojik Çeşitlilik	İş Sağlığı ve Güvenliği	Kamu Politikası
		Emisyonlar	Eğitim ve Öğretim	Rekabete Aykırı Davranış
		Atık Sular ve Atıklar	Çeşitlilik ve Fırsat Eşitliği	Uyum
		Ürün ve Hizmetler	Kadın ve Erkekler İçin Eşit Ücret	Tedarikçilerin Toplum Üzerindeki Etkileri Bakımından Değerlendirilmesi
		Uyum	Tedarikçinin İşgücü Uygulamaları Bakımından Değerlendirilmesi	Toplum Üzerindeki Etkilere İlişkin Şikâyet Mekanizmaları
			İşgücü Uygulamaları Şikâyet Mekanizmaları	Ürün Sorumluluğu
		Nakliye	İnsan Hakları	Müşteri Sağlığı ve Güvenliği
		Genel	Yatırım	Ürün ve Hizmet Etiketlemesi
		Tedarikçinin Çevresel Bakımdan Değerlendirilmesi	Ayrımcılığın Önlenmesi	Pazarlama İletişimi
		Çevresel Şikâyet Mekanizmaları	Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Hakkı	Müşteri Gizliliği
			Çocuk İşçiler	Uyum
			Zorla veya Cebren Çalıştırma	
			Güvenlik Uygulamaları	
			Yerli Halkların Hakları	
			Değerlendirme	
			Tedarikçilerin İnsan Hakları Bakımından Değerlendirilmesi	
			İnsan Hakları Şikâyet Mekanizmaları	

Kaynak: GRI, 2013:4

1.1.3.6.6. Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu (Sustainability Accounting Standards Board-SASB)

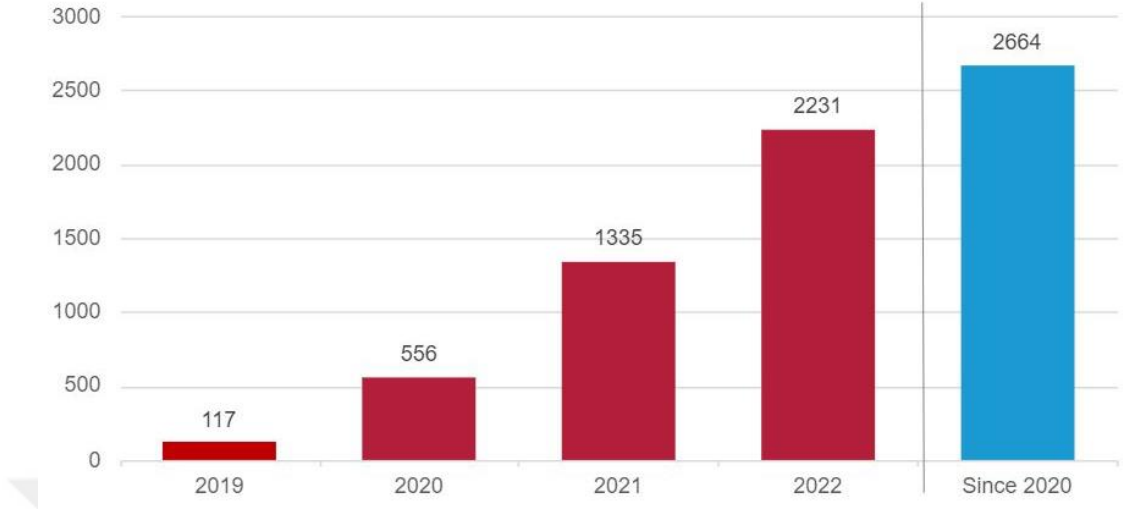
SASB, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak işletmelerin, kurum ve kuruluşların sürdürülebilirliğin finansal etkileri ile ilgili ortak bir dil geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla 2011 yılında kurulmuştur. 2017 yılında SASB, iki kademeli bir yönetim yapısına geçiş yapmıştır. Bu yapı, bir yönetim kurulunu (“SASB Vakfı Kurulu”) ve bir standart belirleme kurulunu (“SASB Standartları Kurulu”) içermektedir. SASB Standartları Kurulu, SASB Standartlarını geliştirmiş ve yayınlamıştır. SASB ve IIRC, Kasım 2020’de Value Reporting Foundation’da, bir araya gelme niyetlerini açıklamışlar ve Haziran 2021’de kurulan Value Reporting Foundation’a (Değer Raporlama Vakfı) katılmışlardır. SASB Standartları, finansal açıdan önemli sürdürülebilirlik bilgilerinin şirketler tarafından yatırımcılarına açıklanmasına rehberlik etmektedir. 77 sektör için mevcut olan Standartlar, her sektördeki finansal performansla en alakalı çevresel, sosyal ve yönetim konularını tanımlayıcı bir görev üstlenmiştir (<https://www.sasb.org/about/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023).

SASB standartları, işletmelerin ve yatırımcıların kurumsal değer ile ilgili ortak bir değer oluşturmada öncü kuruluş olan Value Reporting Foundation’un himayesinde entegre düşünme ilkeleri, entegre raporlama çerçevesi ve SASB standartları kapsamında veri seti sunmuştur. Bu veri seti faaliyetlerin devam etmesi sürecinde ihtiyaç halinde tek başına veya grup olarak işletmeler tarafından kullanılabilecektir (<https://www.sasb.org/about/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023)

SASB Standartlarına ev sahipliği yapan Değer Raporlama Vakfı, 1 Ağustos 2022'den itibaren geçerli olmak üzere, ilk Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu'nu (ISSB) kuran IFRS Vakfı ile birleşmiştir. SASB Standartları artık ISSB'nin gözetimi altındadır. ISSB, SASB Standartlarını temel alacak ve SASB'nin endüstri tabanlı standart geliştirme yaklaşımını ISSB'nin standart geliştirme sürecine dahil edecektir (<https://www.sasb.org/about/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023).

SASB Standartlarını kullanan şirketlerin sayısı artmaya devam etmektedir. Bu artış Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7: SASB Standartlarına Göre Raporlama Yapan Şirket Sayısı

Kaynak: <https://www.sasb.org/about/global-use/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023.

2022 yılında SASB Standartlarına göre raporlama yapan şirket sayısı 2231 iken 2020 yılından itibaren SASB Standartlarına göre raporlama yapan şirket sayısı toplam 2664 olmuştur. Aynı zamanda birçok şirket her yıl sürdürülebilirlik raporu hazırlamaktadır.

SASB Standartları, finansal açıdan önemli olan, yani bir kuruluşun kurumsal değeri nasıl yarattığını anlamak için önemli olan sürdürülebilirlik bilgilerini tanımlar. ESG (çevresel, sosyal ve yönetim) bilgileri olarak da tanımlanan bu bilgiler, birincil amacı ekonomik kararları iyileştirmek olan kullanıcılar için tasarlanmıştır.

Şekil 8: SASB Standartları Rapor Kapsamı

Kaynak: <https://www.sasb.org/about/sasb-and-other-esg-frameworks/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023.

- SASB Standartlarından Daha Geniş: Etki önemliliği, bir kuruluşun ekonomi, çevre ve insanlar üzerinde sahip olduğu ve kurumsal değer tarafından kapsanmayan önemli etkileri kapsar. Bir kuruluşun sürdürülebilir kalkınmaya olumlu ve olumsuz katkılarını anlamak isteyen, çeşitli hedeflere sahip çeşitli kullanıcılar vardır.

- SASB Standartları: Sürdürülebilirlik bilgileri bağlamında finansal önemlilik, kısa, orta ve uzun vadeli kurumsal değer için önemli olan sürdürülebilirlik faktörlerini temsil eder.

- SASB Standartlarından Daha Dar: Mali raporlama, varsayımları ve nakit akışı tahminlerini içeren mali hesaplarda hâlihazırda yansıtılan bilgileri yakalar. Birincil kullanıcılar, birincil amacı ekonomik kararları iyileştirmek olanlardır (<https://www.sasb.org/about/sasb-and-other-esg-frameworks/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023).

İKİNCİ BÖLÜM

ENTEGRE RAPORLAMA

Global dünyanın hızla değişen yüzü bir taraftan içerdiği çevresel, sosyal ve ekonomik etmenlerin arasındaki ilişkinin artmasına diğer yandan da toplumsal bilinç düzeyindeki gelişmelere paralel olarak insanların talep ve beklentilerinin farklılaşmasına yol açmıştır. Bu durum kurumsal raporlamanın kapsam ve içeriğinin genişlemesine neden olmuştur. Klasik finansal raporlamanın bu beklenti ve talepleri karşılamakta yetersiz kalması nedeniyle, kurumsal raporlamanın gelişim sürecinde çevresel raporlar, sosyal sorumluluk raporları, sürdürülebilirlik raporları gibi çok sayıda raporun, zorunlu veya gönüllü olarak düzenlenmeye başlandığı görülmektedir. Kurumsal raporlamanın genişleyen bu kapsam ve içeriğine ilişkin tüm bilgileri entegre etmesi, bütünleştirmesi, finansal bilgiler ile finansal olmayan bilgiler arasındaki ilişkileri ortaya koyarak tek bir raporda sunulması bağlamında Kurumsal Raporlamanın bugün geldiği son nokta; Entegre Raporlama kavramı ile ifade edilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, entegre düşünce ve entegre rapor, entegre raporlamanın gelişim süreci, amacı, yararı ve zorlukları, entegre raporlama ile ilgili düzenlemeler açıklanacaktır.

2.1.ENTEGRE DÜŞÜNCE, ENTEGRE RAPOR VE ENTEGRE RAPORLAMA KAVRAMLARI

Son yirmi yılda yaşanan şirket skandalları, çevresel felaketler, güvenlik ve insan hakları ihlallerinin bir sonucu olarak hissedar değeri kaybı, sürdürülebilirlik veya finansal olmayan konuların, net karda potansiyel yıkıcı bir etkiye sahip olabileceğini göstermiştir. (KPMG, 2011:1) Finansal olmayan bilgilerin son yıllarda önemli hale gelmesi, işletme için değer yaratma kavramını da değiştirmiştir. “Değer” ve “performans” artık sadece finansal olarak anlaşılmamaktadır” (IoDSA, 2012:3)

Değer yaratmak isteyen işletmeler faaliyetlerinin finansal sonuçları yanında sosyal ve çevresel etkileri dikkate almak, bununla birlikte şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri gereği işletme tarafından yaratılan finansal, sosyal ve çevresel etkileri raporlamak durumundadırlar (Yüksel, 2017:32). Bu bağlamda entegre

raporlama özellikle bir kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetine odaklanmakta ve bu sayede kuruluş içinde entegre düşünce biçiminin önemini vurgulamaktadır (IIRC,2021:3)

Entegre düşünce, bir kuruluşun çeşitli işletme ve fonksiyonel birimleri arasındaki ilişkileri ve kullandığı ya da etkilediği sermaye öğelerini aktif şekilde hesaba katmasıdır. Entegre düşünce kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmaya yönelik entegre karar verme mekanizmalarına ve eylemlere giden yolu açmaktadır. Entegre düşünce bir kuruluşun faaliyetlerine ne kadar fazla dahil edilirse bilgiler arasındaki bağlantılar yönetim raporlamasına, analizlere ve karar verme sürecine o kadar doğal bir şekilde aktarılır (IIRC,2021:3).

Bu bağlamda; sadece finansal ve sürdürülebilirlik bilgilerinin tek bir raporda sunulması şeklinde yapılan raporlamanın entegre raporlama olarak kabul edilemeyeceği ortadadır. Zira ancak, entegre düşünce temeline dayanan bir raporlama bir kuruluşun zaman içinde değer yaratma kabiliyetini etkileyen;

- Kuruluşun kullandığı ya da etkilediği sermaye öğeleri ve ödünleşme dahil olmak üzere bunlar arasındaki kritik bağımlılıklar,
- Kuruluşun başlıca paydaşlarının meşru ihtiyaç ve isteklerine yanıt verme kapasitesi
- Kuruluşun iş modelini ve stratejisini, dış çevresi ile karşılaştığı risk ve fırsatlara yanıt verecek şekilde nasıl uyarladığı,
- Kuruluşun geçmişte, bugün ve gelecekte sermaye açısından gerçekleştirdiği faaliyetler, performans (finansal ve diğer) ve sonuçları, gibi çeşitli faktörler arasındaki bağlantıyı ve bağımlılıkları hesaba katar (IIRC,2021:3)

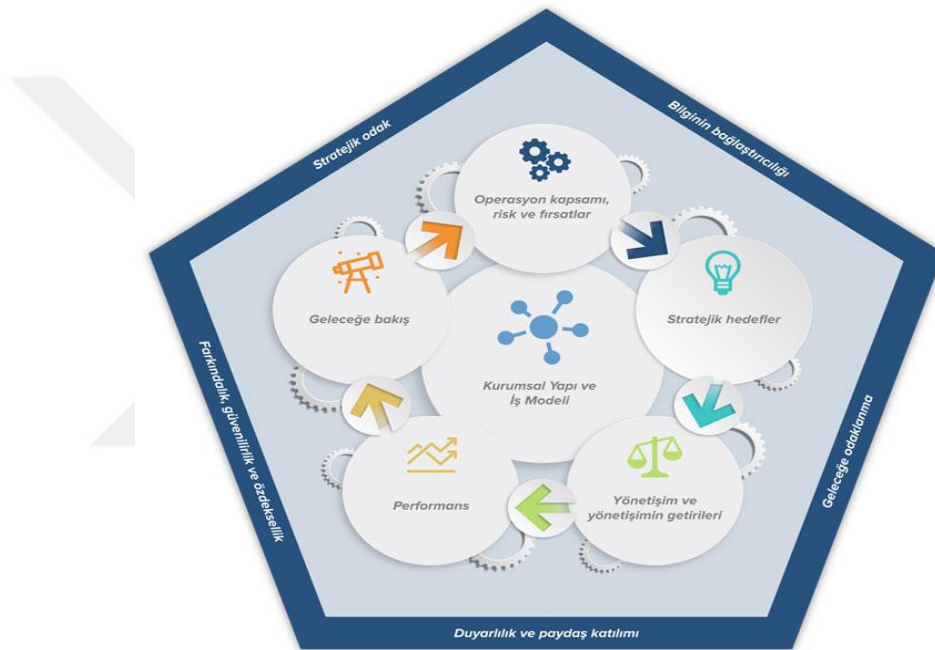
IIRC tarafından 2021 yılının ocak ayında yayınlanan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nde entegre rapor 'bir kuruluşun stratejisinin, kurumsal yönetiminin, performansının ve beklentilerinin kuruluşun dış çevresi bağlamında kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı nasıl sağlayacağını kısa ve öz bir şekilde bildirilmesidir' şeklinde tanımlanmıştır (IIRC,2021:7).

Eccles ve Krzus (2010) entegre rapor terimi yerine Tek Rapor (One Report) terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. "Tek Rapor (One Report)" olarak da adlandırılan entegre rapor, işletmenin faaliyetlerine dair finansal raporların ve sürdürülebilirlik raporlarının tek bir rapor olarak sunulduğu rapordur. Entegre

raporlamanın sürdürülebilirlik (finansal olmayan) ve finansal yönü bulunmaktadır (Karğın vd, 2013:28).

Bir entegre rapor, raporlayan işletmenin finansal, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim bilgilerini içermelidir. Entegre rapor, açık, öz, tutarlı ve karşılaştırılabilir bir şekilde sunulmalıdır. Yatırımcıların ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilmek için açıklama geriye dönük ve geleceğe yönelik olmalıdır. Bunu yaparak, kuruluşlar sermayeye erişim yeteneklerini geliştirebileceklerdir (Zozik,2020:46).

Şekil 9: Entegre Raporlama Nedir?

Kaynak:<http://entegreraporlamatr.org/tr/entegre-raporlama/entegre-raporlama-nedir.aspx>, 12.06.2022.

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi' (2021)'nde ise Entegre Raporlama tanımı şu şekilde yapılmıştır: Entegre düşünce biçimi üzerine inşa edilen ve bir kuruluş tarafından zaman içinde yaratılan, korunan ve tükenen değer hakkında bir entegre raporun ve değer yaratma sürecinin unsurları hakkındaki diğer ilgili bildirimlerin yayınlanmasıyla sonuçlanan bir süreçtir. (IIRC,2021:53) Şekil 9'da kuruluşların yönetişimi, performansı, gelecekte beklenenleri, içinde bulunduğu risk koşulları ve yakalayabileceği fırsatlar perspektifinden sağlanan bilgilerin sentezlenmesiyle

oluşturulan iş modeli ve bu model ile değer yaratma arasındaki ilişkinin entegre raporlama aracılığıyla açıklanması görselleştirilmektedir (Güldoğan,2021:95).

2021 Çerçevesi'nde; önceki Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesinden farklı olarak kuruluşların değer yaratmayı nasıl sağlayacaklarını açıklarken değer nasıl korunacağını ve değer azalmasına sebebiyet verecek iş ve faaliyetlerin değer yaratım sürecinin esaslı unsurları olduğunun özellikle vurgulandığı ve değer yaratma sürecinin açıklanmasında bu hususlara özellikle dikkat edilmesinin beklendiği görülmektedir.

Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEE) entegre raporlamayı, bir organizasyonun stratejisi, yönetişimi, performansı ve umutları ile ilgili maddi bilgileri, içinde faaliyette bulunduğu ticari, sosyal ve çevresel bağlamı yansıtarak bir araya getiren kurumsal raporlama olarak tanımlamış, bir kuruluşun şimdi ve gelecekte nasıl değer oluşturduğunun açık ve özlü bir temsili olarak göstermiştir (FEE, 2011, s. 4).

Abeysekera (2013)'e göre entegre raporlama, işletmenin bulunduğu çevresel, sosyal ve ekonomik ortamı ile örgütsel stratejisi, performansı, yönetişimi ve gelecekteki hedefler ile ilgili bilgileri göstermektedir. Lourenço, Callen, Branco ve Curto (2014) entegre raporlamayı; belirli metriklerle ölçülen finansal performans ile geleneksel raporlamalardan olmayan sürdürülebilirlik raporlamasının birbirine entegre edilmiş şekli olarak tanımlamıştır.

Elmaghrabi (2014) ise entegre raporlamayı, şirketin hem finans hem de sürdürülebilirliği açısından performansının bütünsel bir temsiliyeti olarak tanımlamaktadır. Abeysekera (2013)'e göre entegre bir finansal rapor, örgütsel strateji, yönetim, performans ve gelecekteki operasyonel umutlarla ilgili bilgileri ve ayrıca kuruluşların faaliyet gösterdiği ticari, sosyal ve çevresel ortamı yansıtmaktadır.

Garriga (2014)'ya göre ER, tüm hissedarlara uygulanabilir, finansal ve finansal olmayan bilgileri kapsayan, tüm hissedarlara yansıtılabilecek detaylı bir finansal pakettir. Robertson ve Samy (2015) bütünleşik raporlamayı, organizasyonun iş modeli ile yönetişimi ve stratejisi arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarırken bununla birlikte değer zincirinde finansal ve finansal olmayan risklerin, fırsatların ve performansın etkilerini inceleyen rapor olarak tanımlamıştır.

Sonuç olarak; entegre raporlama kavramı için yapılan tüm tanımlamalar benzer anlamlarda olduğu görülmektedir. Entegre raporlama; organizasyonların ekonomik,

sosyal ve çevresel performanslarının sonuçlarını finansal ve finansal olmayan bilgileri birleştirerek bir bütün olarak inceleyen, gelecekte beklenenlerin kısa- orta-uzun vadelerde işletmeye nasıl değer kazandırdığı ile ilgilenen, geleceğe odaklanan öz ve özet tek bir rapordur.

2.2 ENTEGRE RAPORLAMANIN AMACI

Entegre Raporlama, bir kuruluşun stratejisi, yönetimi, performansı ve beklentileri hakkındaki önemli bilgileri, kuruluşun içinde faaliyet gösterdiği çevresel, ticari, sosyal durumu yansıtacak şekilde bir araya getirir. Entegre Rapor, bir kuruluşun birincil raporlama aracı olmalıdır.

Paydaşlar açısından entegre raporun amacı; entegre düşünce oluşturmak, sermaye kavramının daha kapsamlı ele alınmasını sağlamak ve çevresel, sosyal ve yönetim verilerinin finansal veriler ile ilişkilendirilmesine olanak tanımadır. Firmalar açısından değerlendirildiğinde ise; maliyet avantajı sağlamak, verimliliği arttırmak, paydaş ilişkilerine katkı sağlamak, kurum içi değer yaratma süreçlerini daha etkin kullanarak fayda elde etmek, kurumsal stratejilerin daha bütünsel odaklı belirlenerek farklı alanlardaki performanslar ile ilişkilendirmek ve kısa vadeli planlardan ziyade daha ileriye dönük, uzun vadeli bir perspektifi destekleme amaçları öne çıkmaktadır.

Entegre Raporlama Çerçevesinde bir entegre raporun asıl amacı ‘finansal sermaye sağlayan taraflara bir kuruluşun zaman içinde nasıl değer yaratacağını, değeri koruyacağını ve tüketeceğini açıklamaktır. Dolayısıyla hem finansal hem de diğer konularda ilgili bilgiler içerir’ şeklinde ifade edilmektedir (IIRC,2021:11.)

Entegre düşünce temelinde hazırlanan entegre raporlama, Ocak 2021’de yayınlanan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’ne göre aşağıdaki amaçları gütmektedir:

- Sermayenin daha etkili ve verimli şekilde dağılması amacıyla finansal sermaye sağlayan taraflara sunulan bilgilerin niteliğini artırmak.
- Kurumsal raporlamaya, farklı raporlama yolları kullanan ve bir kuruluşun zaman içinde değer yaratma kabiliyetini maddi yönde etkileyen tüm faktörleri içeren daha bütünsel ve etkili bir yaklaşım ortaya koymak.

- Sermayenin geniş tabanı (finans, üretilmiş, fikri, insan kaynakları, sosyal, ilişkisel ve doğal) için hesap verebilirlik ve yönetilebilirlik öğelerini güçlendirmek ve bunların birbirlerine olan bağımlılıklarının anlaşılmasını sağlamak.

- Kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmaya odaklanan entegre düşünce ile, karar verme ve harekete geçme unsurlarını desteklemek (IIRC,2021:2)

2.3. ENTEGRE RAPORLAMAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Entegre Raporlamanın kökleri, sürekli olarak gelişen ve 1960'ların başına kadar uzanan bir kurumsal raporlama hareketine uzanmaktadır. Hem toplumsal sorunların kurumsal faaliyetler ve performans üzerindeki etkisini hem de geniş bir paydaş yelpazesinin bilgi ihtiyaçlarını kabul eden bu hareket, çevresel, sosyal ve yönetim bilgilerinin kurumsal yayınlara dahil edilmesini teşvik etmiştir. (Tablo 1). Kurumsal raporlamadaki bu hareket, çevresel unsurların sınırlı bir şekilde açıklanmasından, sosyal ve çevresel konularda daha kapsamlı bir açıklamaya doğru gelişmiştir. Açıklamalar, konuyla ilgili kurumlara rehberlik eden gönüllü raporlama çerçevelerinin geliştirilmesiyle daha da yapılandırılmıştır. Sürdürülebilirlik raporlamasına dönüşen bu hareket, başlangıcından bu yana kesinlikle gelişme göstermiş olsa da başlangıçta "paydaşlar için önemli olan veya işletmeyle doğrudan ilgili olan sürdürülebilirlik etkilerine odaklanamayan uzun sürdürülebilirlik raporlarının çoğalması" nedeniyle eleştirilmiştir. Sonuç olarak, sosyal, çevresel ve yönetim konularındaki açıklamalar artık kurumsal etkilerin ve faaliyetlerin önemli yönleri hakkındaki raporlamaya dönüşmektedir. Çünkü paydaşlar, bir kuruluşun değer yaratma ve koruma yeteneğini etkileyen önemli konulardaki performansı hakkında bilgi edinmek istemektedirler. Bu bağlamda entegre raporlama, kurumsal faaliyetlerin çok yönlü doğası ve uzun vadede (farklı sermaye türleri açısından) değer yaratma süreci hakkında özlü ve önemli bilgilere yönelik bilgi ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır (IMA,2015:10).

Tablo 4: Kurumsal Raporlamanın Gelişim Süreci

1. Aşama (1960-1990): Sosyal ve Çevresel Bilgilerin Ortaya Çıkışı
• Reklamlar ve yıllık rapor bölümleri (çevre odaklı) • Kurumsal performans ile bağlantının olmaması • Çok az birbirinden bağımsız olarak gerçekleşen kurumsal çaba • Kalite ve çevre yönetim sistemlerinin başlangıcı • French Bilan Social Law • Toksik Madde Salınım Envanteri (1987), Kirlilikten Korunma Yasası (1990) ile genişletilmiştir.
2. Aşama (1990-2000): Sürdürülebilirlik Raporlamasının Başlangıcı
• Ben & Jerry'nin Homemade Inc'in hazırladığı (sosyal denetçi tarafından tavsiye edilen) ilk paydaşlar raporu • Küresel Raporlama Girişimi (GRI); Kurumsal Etki Raporlaması; AA1000 AccountAbility Çerçevesi (paydaş katılımı ile öğrenilerek) • Çevresel raporların hakimiyetinin devam etmesi
3. Aşama (2000'den günümüze): Sürdürülebilirlik Raporlamasının Akım Haline Dönüşmesi
• Raporların üçüncü taraflarca onaylanması • Finansal olmayan raporlarda artış (2002 yılında Global Fortune Top 250' nin % 45'i) • Sürdürülebilirlik raporları • GRI' nın Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi G2 (2002) ve G3 (2006)
4. Aşama (Bugün ve Gelecek): Önemli Konuların Raporlaması
• Entegre raporlama • Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu (SASB) • GRI' nın G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Rehberi

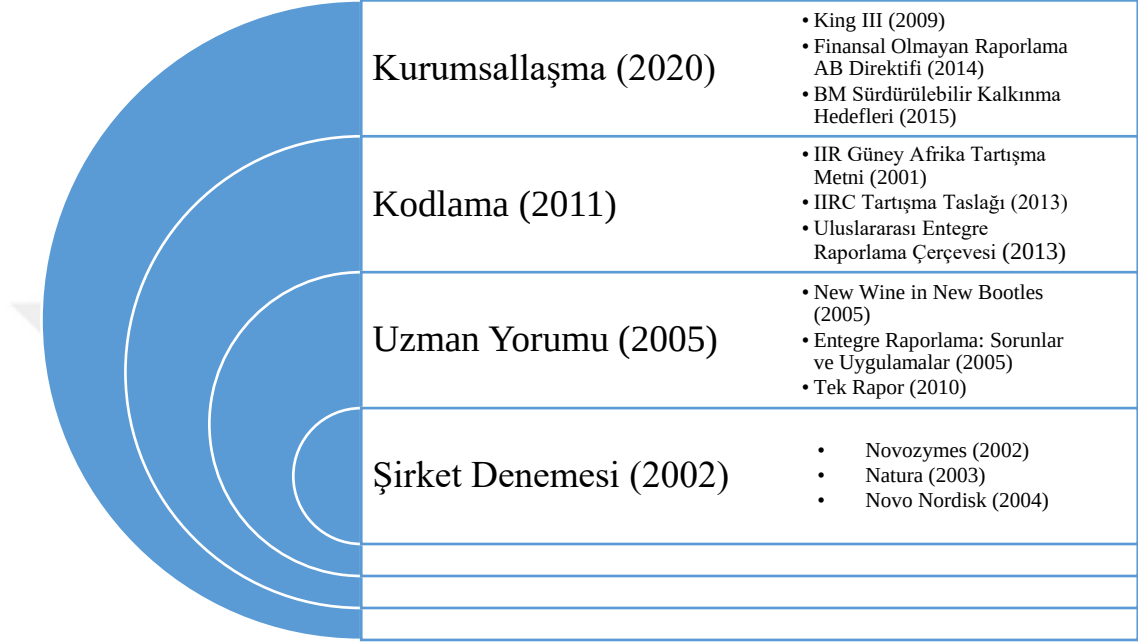
Kaynak: IMA,2015:11

Entegre raporlama hareketi, her bir aşamanın birbirinden farklı bir anlam ve mesaj içerdiği birbirini takip eden dört aşamada değerlendirilmiştir. Aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi ilk aşama 1999–2004 yılları arasında entegre raporlamanın henüz yeni olmasından dolayı ‘şirket denemesi’ olarak açıklanmıştır.

İkinci aşama 2005–2009 yıllarını temsil eden ‘uzman yorumu’ olarak, üçüncü aşama da 2010–2014 yılları arasında entegre raporlama çerçevesinin yayınlanmasından dolayı ‘kodlama’ olarak tanımlanmıştır. 2015–2020 yıllarında ise entegre raporlama faaliyetlerinin artması, kuruluşların entegre raporlamayı

benimsemeleri sebebiyle ‘kurumsallaşma’ olarak değerlendirilmiştir. Entegre raporlamanın gelişim sürecini açıklayan dört bölüm Şekil 10’da detaylı olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 10: Entegre Raporlama’nın Gelişim Sürecinde Dört Aşama

Kaynak: Eccles, Krzus, ve Ribot, 2015 :9

2.3.1. Şirket Denemesi (1999-2004)

Eccles vd. (2015) tarafından “şirket denemeleri” olarak adlandırılan bu dönem entegre raporlama fikrinin oluşması ve hayata geçirilmesiyle başlamıştır. Birkaç kamu şirketinin ilk entegre raporu üretmek çabasıyla başlayan süreç uygulayıcılar tarafından finansal ve finansal olmayan bilgilerin birleştirilmesi fikriyle ortaya çıkmıştır (Eccles ve diğer, 2015). Şirketlerin uzun vadede başarılı olabilmesi için sürdürülebilirliğin zorunlu hale geldiğini düşünen Danimarka’daki enzim şirketi Novozymes (2002), Brezilyalı bir kozmetik şirketi olan Natura (2003) ve yine Danimarka’daki ilaç şirketi Novo Nordisk (2004) entegre rapor üreten ilk şirketler olarak bilinirler (Papouts, 2018). Henüz o dönemde yeni kurulmuş olan GRI, yatırımcılara ve işletmelere sürdürülebilirlik raporlaması konusunda danışmanlık yapmaktadır. Bu yapılan

rehberlik bir yandan işletmelere entegre rapor hazırlama fikrini aşılasa da çok fazla çalışma olmadığı bilinmektedir.

2.3.2. Uzman Yorumu (2005-2009)

Şirket denemeleri hakkında bilgi sahibi olan danışmanlık firmaları, muhasebeciler, düşünce kuruluşları ve akademisyenler ilk yayımlanan entegre raporlardan sonra konu hakkındaki düşüncelerini, eleştirilerini ve deneyimlerini paylaşmaya başlamışlardır. 2005 yılının sadece birkaç ayı içerisinde iki çalışma ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar Kıdemli Araştırmacı Allen White tarafından yazılan bir makale (White, 2005) ve Vancity tarafından kâr amacı gütmeyen bir araştırmadır (Vancity,2005). Entegre raporlama ile ilgili ilk kitap da 2010 yılında basılmıştır: Eccles and Krzus, One Report: Integrated Reporting for a Sustainable Strategy, 2010. Yayımlanan bu çalışmalardan her biri, entegre raporlama kavramına ilişkin biraz farklı bir tanım sağlasa da her üçü de işletmelerin uygulamayı geniş çapta benimsemesini sağlamak için neler yapılabileceğini, niçin entegre raporlamayı benimsemeleri gerektiğini, getireceği yararlar ve zorluklar gibi konular hakkında önerilerde bulunmuştur (Eccles ve diğer, 2015).

2.3.3. Kodlama: Entegre Raporlama'da Üçüncü Dönem (2010-2014)

2000'li yılların sonunda işletmeler, yatırımcılar, muhasebeciler ve sivil toplum kuruluşlarının çerçeveler ve standartlar oluşturmak ve geliştirmek üzere beraber çalışmalarıyla üçüncü dönem olan “kodlama” evresi gerçekleşmektedir. Entegre raporlamanın anlamını tanımlamak için; tüzel kişilik sahipleri yani işletmelerin ve bilgi kullanıcılarının kendi düşüncelerini anlatmaya, formüle etmeye ve geliştirmeye yönelik çalışmalarının peşi sıra, bu raporlamanın amaçlarını gerçekleştirmek için çok ortaklı bir düzenleme kurulu oluşturulmuştur. Bu kurul entegre raporlamayı oluşturmaya yetki sahibi olduğu gibi, kavramın nasıl olması gerektiği hakkında fikir birliğine varmak ile kalmamış, uygulama ilkeleri ve yönergeleriyle de bunu desteklemiştir (Eccles ve diğer, 2015).

2009 yılında Galler Prensi tarafından organize edilen toplantıda, sürdürülebilirlik ve finans dünyasından belirleyiciler, iş dünyası, yatırımcılar ve

düzenleyiciler raporlama sisteminde yeni ve bütünleşik bir sistem oluşturmak için birlikte çalışmaları gerektiğini kabul etmişlerdir. Bu dönemde kendi alanlarında lider ama farklı değer ve teşvikler ile yönlendirilen iki farklı grup; Sürdürülebilirlik Muhasebesi Projesi (A4S) ve Küresel Raporlama Girişimi (GRI) Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi'ni kurmak için küresel olarak kabul görebilecek bir çerçeve oluşturmayı kendilerine hedef olarak belirlemişlerdir (www.accountingforsustainability.org, 2019).

GRI ve IFAC'ın iş birliği ile A4S tarafından, entegre raporlama ve raporlama standartları için bir çerçeve oluşturmak üzere kurulan IIRC, ilk toplantısını (yasal olarak Ağustos 2010'da kurulmasına rağmen) Temmuz 2010'da gerçekleştirmiş ve 2011 yılının sonuna kadar A4S bünyesinde yer almaya devam etmiştir (www.accountingforsustainability.org, 2019). IIRC 2011 yılında "Entegre Raporlamaya Doğru" başlıklı, içeriği "IIRC'nin amacı, kuruluşların bugün ve gelecekte değer oluşturma kabiliyeti" olan raporun çerçevesini oluşturmaya ve geliştirmeye yönelik bir tartışma makalesi yayımlamıştır (IIRC, 2011).

Güney Afrika'da Entegre Raporlama Komitesi tarafından üretilen "Entegre Raporlama ve Entegre Rapor-Tartışma Dokümanı (2011)" ilk kanunlaştırma girişimidir. Ayrıca yine aynı yılda Güney Afrika'nın Johannesburg Menkul Kıymetler Borsası (JSE), "King III" nin uyum, açıklama ve gerekliliklerine uygun olarak ER'yi görevlendiren yine ilk ülke olmuştur (Adams ve Simnett, 2011). Ulusal ER çerçevesini geliştiren ve Entegre Raporlama Komitesi'ni oluşturan da yine Güney Afrika'dır (Solomon ve Maroun, 2012). Fransa'nın Grenelle II Yasası 2012 yılından itibaren çalışan sayısı 5.000'in üzerinde olan işletmelerin entegre rapor üretmesini zorunlu tutmuştur (Eccles ve Serafeim, 2011). Singapur Yeminli Mali Müşavirler Kurumu (ISCA), Singapur Menkul Kıymetler Borsası (SGX) ve Avustralya gibi Ekosistem Tabanlı Yönetim (EBM)'i benimseyen işletmeler de çalışmaları ve yayımlarıyla ER'yi desteklemektedirler.

Bu olayların ışığında dünya çapında ve ikinci kodlaştırma çabası olarak Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi tarafından Aralık 2013'te yayımlanan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi görülmektedir. IIRC tarafından yayımlanan çerçeve, Güney Afrika tarafından yayımlanan raporun aksine finansal ve sürdürülebilirlik raporunun birleşimi olarak entegre bir rapor sunulmaktadır (IIRC,

2013b). Yayımlanan çerçeve raporlamaya daha fazla uyum ve verimlilik getiren, “entegre düşünme” ile işletmelerin birimlerinde oluşan statükolara odaklanan ilke ve kavramları vurgulamaktadır. (www.accountingforsustainability.org, 2019).

2.3.4. Kurumsallaşma: Entegre Raporlama’da Dördüncü Dönem (2014-günümüz)

Entegre Raporlama’da dördüncü ve son dönem “Kurumsallaşma”, hem piyasa guruplarını hem de düzenleyici gurupları etkileyerek entegre raporlama uygulayabilmelerini sağlamak amacıyla son birkaç yılda başlatılan çabalardan oluşmaktadır. Bu dönemin esas odak noktası, daha önceki dönemlerde gönüllülük esasıyla hazırlanan raporların kurallarının formüle edilerek hatta bazı durumlarda düzenlemeleri yasalaştırmaktır (Eccles ve diğer, 2015). Akademik yazın tarandığında entegre raporlamayla ilgili çalışmalar 2010 yılından itibaren hızlı bir artış göstermiştir. Bu gelişmeler, entegre raporlama hakkında farkındalık oluştuğunun açık bir kanıtıdır.

Entegre raporlamanın bir “tamamlayıcı rapor” değil, kurumsal raporlamada yapısal bir gelişme olarak kabul edilmesi, finansal ve finansal olmayan raporlama için “önemli” olarak görülmesinin gerektiği fikri artık oturmuştur (Deloitte, 2018).

Russell (2014)’a göre ise, entegre raporlama yolculuğu Johannesburg merkezli Institute of Directors in Southern Africa (IoDSA) başkanlığına bilim adamı ve hukukçu Mervyn King getirildiği zaman 1994’te başladı (www.gaaaccounting.com). 29 Kasım 1994 tarihinde IoDSA tarafından, tüm paydaşlar düşünülerek kurumsal yönetim konusunda ilk kod olarak ifade edilen King I kodu yayınlanmıştır. IoDSA, King I koduna sürdürülebilirlik konularını ekleyerek 2002 yılında King II kodunu yayınlamıştır. Eylül 2009’da ise yönetim trendlerindeki değişiklikler nedeniyle uygulama veya açıkla temelinde King III Raporu yayınlanmıştır.

Entegre Raporlama konusunda 2009 yılında yaşanan diğer bir önemli gelişme İngiltere’de gerçekleştirilen A4S forumu olmuştur. “The Prince’s Accounting for Sustainability(A4S) Project kapsamında, 17 Aralık 2009 tarihinde “Governance & Collaboration: Establishing an International Integrated Reporting Committee” temalı A4S forumunda Galler Prensi, kurumsal raporlamada entegre yaklaşımı geliştirmeleri için, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of

Accountants -IFAC) ve Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative - GRI) iş birliğine davet etti (www.accountingforsustainability.org/). IFAC ve GRI tarafından yapılan çalışmalar sonucunda 2010 yılında Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council-IIRC) kurulmuştur.

IIRC tarafından Eylül 2011’de yayımlanan “Towards Integrated Reporting Communicating Value in the 21st Century” adlı çalışma, 14 Aralık 2011 tarihine kadar, çeşitli coğrafik bölgede 30’dan fazla ülkeden toplam 214 paydaş tarafından yorumlanmış, çalışmaya ilişkin yorumlar ve cevaplar IIRC’ye sunulmuştur. IIRC bu doğrultuda Mayıs 2012’de “Towards Integrated Reporting-Communicating Value in the 21st Century -Summary of Responses to Discussion Paper and Next Steps” adlı raporu yayınlamıştır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda IIRC, 11 Temmuz 2012 tarihinde entegre raporlamaya ilişkin ilk defa “Draft Framework Outline” taslak çerçevesini hazırlamış ve yayınlamıştır. Eylül 2012’de IIRC, entegre raporlamayı uygulayan işletmelerin deneyimlerine, bu işletmelerin entegre raporlama sürecinde karşılaştıkları fırsatlar ve zorluklara yer verdiği “IIRC Pilot Programme 2012”yi yayınlamıştır.

Tüm bu faaliyetler ve uygulanan pilot program sonucunda IIRC tarafından Kasım 2012’de prototip çerçeve hazırlanmış, “Prototype of Framework” başlığı altında kamuoyuna sunulmuştur.

Entegre raporlama için bir çerçevenin geliştirilmesi amacıyla IIRC tarafından Nisan 2013’te “Consultation Draft of the International Framework” adlı danışma taslağını yayınlamıştır. “Danışma taslağının yayınlanmasının ardından tüm dünyadan 359 görüş alınmış” (<http://integratedreporting.org/>, 20.07.2016), bu görüşler Temmuz 2013’te, IIRC tarafından analiz edilmiş, analiz sonuçları Aralık 2013’te “Basis for Conclusions International IR Framework Summary of Significant Issues” adlı rapor ile bilgi kullanıcılarına sunulmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda, IIRC tarafından hazırlanan ve nihai şekli verilen “The International Framework (Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi)” nihayetinde Aralık 2013’te yayınlanmıştır.

IIRC, başta IFAC olmak üzere bölgesel ve ulusal çok sayıda organizasyonla mutabakat anlaşması imzalayarak iş birliği, koordinasyon ve uyumu teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

2.4. ENTEGRE RAPORLAMAYI ŞEKİLLENDİREN ÇERÇEVELER

Entegre raporlamayla ilgili kuruluşlar entegre raporlama ve entegre raporun hazırlanmasında yol gösterici nitelikte olan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nin temelini oluşturan çerçeveler hazırlamış ve yayınlamışlardır. IoDSA tarafından Eylül 2009'da yayınlanan King III'de, işletmelerin işletme stratejileri ile finansal ve finansal olmayan performansları arasındaki ilişkiyi yansıtmaları gerektiği dile getirilmiş, entegre raporlama ifadesine yer verilmiştir. IIRC tarafından Aralık 2013'te Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi (IIRF)'ni yayınlanmıştır. Çerçeve Ocak 2021'de IIRC tarafından revize edilmiştir. Bu son versiyon, 1 Ocak 2022'de başlayan raporlama dönemleri itibarı ile geçerli olmakla birlikte, son versiyonun daha erken uygulaması da kabul edilmektedir.

Bu kısımda King Kodları ile IIRC'nin Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi ele alınacaktır.

2.4.1.King III Kodu

2008 yılında meydana gelen ve uzun bir zaman süren finansal kriz ile geleneksel raporların özellikle kriz dönemindeki risklere cevap vermede yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Bunun üzerine yatırımcıların güvensizliğini azaltmak için King III raporu yayınlanmıştır. King III Kodu'nda entegre anlamda yıllık raporlamanın önemi ve gerekliliğinden bahsedilmiş, entegre rapor hakkında Dokuzuncu Bölümünde "Entegre Rapor" başlığı ile ayrı bir bölümde açıklama yapılmıştır.

Şubat 2010'da entegre raporu öneren King III Kodu ilkelerine uymak veya uymuyorlarsa nedenini açıklamak Güney Afrika Johannesburg Borsası'na kote olan şirketler için zorunlu hale getirilmiştir. Böylelikle Güney Afrika, entegre raporlamayı borsaya kote şirketlere zorunlu hale getiren ilk ülke olmuştur. Güney Afrika'nın ardından Danimarka, Portekiz, Fransa gibi birçok ülke de borsada işlem gören şirketlerin, finansal raporların içinde finansal olmayan bazı verileri de açıklamaları zorunlu kılınarak entegre raporlamaya doğru adım atılmaya başlanmıştır (Aras, 2015: 16).

King Komitesi King III Raporunun, 9.Bölümünde “Entegre Raporlama” başlığı ile entegre raporlamaya ayrıca yer vermiştir. King III’de ele alınan yaklaşıma göre entegre raporlamanın şekli, entegre temelde verilen bilgiden daha az önemlidir. Tek bir entegre rapor olabileceği gibi, yıllık finansal tabloların sürdürülebilirlik, yönetim, çevre, ücret, yönetim ve kurumsal vatandaşlık vb. gibi şirketin seçtiği bir raporlardan oluşan ve entegre bilgi içeren raporlar paketi şeklinde olabilir (IoDSA, 2012: 5). King III, entegre raporun şekli konusunda kuralcı olmamıştır. Pwc tarafından yapılan çalışmaya göre, King III’e göre entegre raporlama Tablo 5’te verildiği şekilde hazırlanabilir.

Tablo 5: King III Entegre Rapor Yapısı

Entegre Rapor
• Entegre raporın hazırlanması • King III uygulamasının bildirimi • İşletmenin sürekliliğine ilişkin bilgiler • Yöneticilerle ilgili açıklamalar • İç kontrolle ilgili yönetim kurulu bildirimi • Risk yönetimi ile ilgili yönetim kurulu bildirimi • İç denetim • Sürdürülebilirlik raporlarına ilişkin güvence • Paydaş ilişkilerinin yönetimi • Kanun, düzenleme, kurallar ve standartlarla uyum • Yönetim kurulu başvuru koşulları • Bilgi teknolojileri raporlama • Finansal sonuçların yorumu
Yıllık Ücret Raporu
• Ücret raporunun hazırlanması • Genel açıklama gereklilikleri • Temel ücret ve ikramiyeler • Sözleşme ve kıdem • Hisse-bazlı ve diğer uzun vadeli teşvik programları
Denetim Kurulu Raporu
• Denetim kurulu’nun denetim dönemindeki çalışmalarına ilişkin açıklama • Denetim komitesinin bağımsız dış denetçiden memnuniyeti • Denetim komitesinin finansal tablolar, muhasebe uygulamaları, iç mali kontrolü ile ilgili yorumu • Denetim kurulunun rolü • Entegre raporda iç finansal kontrol çevresinin durumu hakkında yorum gibi konularda denetim kurulunun görüşlerine yer verilir

Ara dönem finansal bilgiler
• Yönetim kurulu işletmenin kullanıcıların işletmenin finansal bilgilerine olan ihtiyacını incelemeli, her altı ay veya daha sık (örneğin üçer aylık) dönemlerde arada dönem bilgilerin sağlanıp sağlanmayacağını belirlemelidir • Dış denetçilerin ara dönem sonuçlarını incelemeleri için görevlendirilmeleri durumunda, dış denetçi raporları ara dönem sonuçlarını özetlemeli ve kullanıcılara sunmalıdır.
Özetlenmiş finansal bilgiler
• İşletme tam bir entegre rapor yanında özetlenmiş bir entegre rapor hazırlamalıdır • Özetlenmiş bilgiler entegre rapor temelinde hazırlanmalı ve bu açıklanmalıdır
Bağlı ortaklıkların yıllık raporu
• Grubun yönetimi

Kaynak: Pwc, 2009

2.4.2. King IV Kodu

1 Kasım 2016'da yayınlanan King IV; kurumsal yönetimi, iyi kurumsal vatandaşlığın temel bir unsuru olarak konumlandırmıştır. İyi kurumsal yönetim, bir kuruluşun toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu nedenle mevcut ve gelecekteki paydaşlara karşı hesap verebilirliği olduğunu kabul etmeyi gerektirir. King IV, iyi kurumsal yönetimin, entegre bir şekilde anlaşılması ve uygulanması gereken bütünsel ve birbiriyle ilişkili bir dizi düzenleme olduğu fikrini pekiştiren yeni raporlama biçimidir King IV'ün yeni veya geliştirilmiş temel özellikleri ise şunlarla ilgilidir (Pwc.co.za, 2021):

- Adil, sorumlu ve şeffaf organizasyon çapında ücretlendirme;
- Sorumlu ve şeffaf vergi stratejisi ve politikası;
- Yönetim organlarının dengeli bileşimi ve yönetim organı üyelerinin bağımsızlığı;
- Yönetime delegasyon;
- Komitelere delegasyon;
- Yönetim organına kurumsal yönetim hizmetleri;
- Yönetim organının performans değerlendirmeleri;
- Denetim komitesi açıklamaları;
- Risk yönetimi;

- Birleşik güvence modeli;
- Sosyal ve etik kurullar;
- Performans değerlendirmeleri;
- Sorumlu kurumsal yatırımcılar ve
- Teknoloji ve bilgi.

King IV'ün temel felsefesi:

- Sürdürülebilir kalkınma
- Entegre düşünce
- Toplumun bir parçası olarak organizasyon
- Paydaş kapsayıcılığı
- Kurumsal vatandaşlık
- Entegre raporlama (King IV, 2016:23), olarak açıklanmıştır.

King IV'ün en önemli farklarından bir tanesi King III'te olduğu gibi “Uygula VEYA Açıkla” prensibine göre değil, ilkelerin uygulanmasını güçlendirmek için “Uygula VE Açıkla” prensibine dayanmasıdır.

Kurumsal yönetim ilkelerini 17 temel ilke toplayan King IV, bu 17 temel ilkeyi ve bu ilkelere yönelik uygulama önerilerini 5 temel bölümde toplamıştır:

- Bölüm 1: Liderlik, Etik ve Kurumsal Vatandaşlık
- Bölüm 2: Strateji, Performans ve Raporlama Strateji ve Performans:
- Bölüm 3: Yönetim Yapısı ve Yetkilendirme Yönetim Organının Temel Rol ve Sorumlulukları:
- Bölüm 4: Yönetim Fonksiyonel Alanları Risk Yönetimi:
- Bölüm 5: Paydaş İlişkileri

Bölüm 2: Strateji, Performans ve Raporlama” bölümünde “Raporlama” başlığı altında yer verilen İlke 5'te raporlamaya ilişkin uygulama önerileri açıklanmıştır. İlke 5 kapsamında açıklanan uygulama önerisi 12.maddesinde entegre raporlamaya yer verilmiş, yönetim organının entegre raporun yayınlandığından emin olması gerektiği vurgulanmıştır.

King IV yeni çerçevesi ise Tablo 6'da özet halinde sunulmuştur.

Tablo 6: King IV Yeni Çerçeve

Kodun Yaklaşımı ve Uygulanması	• Daha kolay uygulanabilen çerçeve, • Etik kültür, iyi performans, etkin kontrol vurgusu, • İlke sayısı 17'ye düşürülmüştür (zorunlu açıklama), • İlkelerin uygulanması için rehberlik, • Tüm açıklamalar yıllık olarak güncellenmeli (kurul tarafından onaylanan ve yayınlanan), • Bir dizi gönüllü ilke ve uygulamalarda yer almaktadır.
Ücretlendirme Politikasının Uygulanması ve Açıklanması	• Uluslararası gelişmelere paralel, adil ve hakkaniyetli ücret politikası Yönetim Kurulu'na aittir. • Oylanarak onaylanmış ücret politikası, • Bir politikanın uygulanması Kurul Denetimini gerektirmektedir.
Teknoloji ve Bilginin Ayrılması	• Teknoloji şirketin entelektüel stokunun bir parçasıdır. • Teknolojinin tanımı kodda bilgi yönetim sistemidir. • Doğa tarafından yaratılan risklere karşı teknolojinin iş modeline eklenmesi, • Teknoloji ve Bilginin denetlenmesi şirket politikası haline gelmeli; İnsan-Teknoloji ve Teknoloji-Bilgi entegrasyonu, Proaktif izlemeler (olay tespiti, siber saldırılara müdahale), performans yönetimi, değer, eski ürünlerin sorumlu bir şekilde elden çıkarılması, teknolojinin etik ve sorumlu kullanımı, yasalara uygunluk ile gözetim sağlanmalıdır.
Sosyal ve Etik Komite	• Şirket yasası gereği belirli bir Sosyal ve Etik Kurul ataması yapılmalı, • Kod atanması gereken kurul için tavsiyede bulunmaktadır.
Paydaş Sorumlulukları	• Stratejik yönetim ve gerekli politikalar sağlanmalıdır (Paydaş ilişkilerinin uygun yönetimi), • Paydaş hedefleri, değer yaratmayı etkileyen faktörler, şirket stratejisi kurul tarafından denetlenmeli, • Maddi paydaşların belirlenmesi, • Paydaş iletişimi, • Genel kurul toplantılarına katılım için şirket hissedarlarının ve denetim firmasının teşviki, • Aktif hissedarlık.
Risk	• King III Kodu ile uyumlu Risk Yönetimi devam etmektedir. • Aşırı risk alma seviyesinin belirlenmesi (Nihai risk ve fırsat yönetimi), • Yönetim Kurulu ile ilgili komitelerin gözetimi ve onayı, • Risk komitesi en az 3 direktörden oluşmalı, • Risk ve fırsat etkinliği ve belirsizliğin nasıl giderileceğine dair; performans ve gelecek stratejilerinin açıklanması.

Denetçi Bağımsızlığı ve Denetim Komitesi	• King III, Denetçi atanması ve denetim süreci. King IV; denetim firmasının yanı sıra denetçinin bağımsızlığının denetlenmesi, değerlendirilmesi ve onayı. • Denetim standartları açısından tüm konular ele alınmalıdır.
Grup Yönetişi	Sadece şirket sorumluluğu değil yan kuruluş çıkarlarına da en uygun şekilde hareket ederek ilkelerin uygulanmasına olanak tanıyan Grup Yönetişim Çerçevesi (Operasyonel politikalar, şirket haklarının tanımlanması gibi).

Kaynak: www2.Deloitte.com ‘Bolder Than Ever’den yazar tarafından derlenmiştir.

2.4.3. Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi

IIRC tarafından, yatırımcılar, muhasebe uzmanları, düzenleyiciler, akademisyenler, standart belirleyiciler ve sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla yapılan çalışmalar sonucunda, 5 Aralık 2013’te Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi yayınlandığı daha önceden belirtilmişti. IIRC, 2013 yılında yayınladığı bu ilk çerçeveyi Ocak 2021’de revize etmiştir.

IIRC Çerçevenin amacını, bir entegre raporda yer alan Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğelerini ve ilgili temel kavramları açıklamak olarak belirtmiş ve çerçevenin:

- Kuruluşun değer yaratma kabiliyetini değerlendirmede kullanmak üzere entegre rapora dahil edilecek bilgileri tanımladığını
- Asıl olarak özel sektördeki her ölçekten kâr amaçlı şirketlere yönelik olarak yazılmış olmakla birlikte gereken uyarlamalarla kamu sektöründe veya kar amacı gütmeyen özel kuruluşlar tarafından da kullanılabileceğini ifade etmiştir (IIRC,2021:6)

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi Giriş Bölümü ve Entegre Rapor Bölümü olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır. Giriş Bölümü, Çerçevenin Kullanımı ve entegre raporda kullanılan Temel Kavramlar’ı açıklarken, Entegre Rapor Bölümü raporun hazırlanmasında yol gösterici olan Kılavuz İlkeler ve raporda bulunması gereken öğeleri açıklayan İçerik Öğeleri’nden oluşmaktadır.

Entegre raporun hazırlanmasında yol gösterici olan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi, ilkelere dayalı bir yaklaşım benimsemiştir. İkelere dayalı yaklaşımın amacı esneklik ve düzen arasında, farklı kuruluşların kendilerine özgü

koşulları arasındaki büyük farklılıkları dikkate alarak ilgili bilgiye duyulan ihtiyacı karşılamak üzere kuruluşlar arasında yeterli bir karşılaştırılabilirlik seviyesi oluşturmaya yönelik bir denge sağlamaktır.

Uluslararası Entegre Raporlama Konseyine (IIRC,2021) göre Entegre Raporlamada bulunması gereken (KILAVUZ İLKELER) ilkeler; stratejik odak ve geleceğe yönelim, bilgiler arası bağlantı, paydaşlarla ilişkiler, güvenilirlik ve eksiksizlik, kısa ve öz olma, önemlilik, tutarlılık ve karşılaştırılabilirliktir.

Bu ilkeler işletmenin mevcut ve birbirine bağlı ögelerine (İÇERİK ÖĞELERİ) uygulanır. Bu ögeler;

- Kurumsal genel görünüm ve dış çevre: Kuruluş ne iş yapıyor ve hangi koşullarda faaliyet gösteriyor?
- Kurumsal yönetim: Kuruluşun kurumsal yönetim yapısı kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini nasıl destekliyor?
- İş modeli: Kuruluşun iş modeli nedir?
- Riskler ve fırsatlar: Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini etkileyen spesifik risk ve fırsatlar nelerdir ve kuruluş bunları nasıl ele almaktadır?
- Strateji ve kaynak aktarımı: Kuruluşun hedefi nedir ve buraya nasıl ulaşmayı amaçlamaktadır?
- Performans: Kuruluş, dönem için belirlenen stratejik hedeflerine ne ölçüde ulaşmıştır ve elde edilen sonuçlar sermaye öğelerini nasıl etkilemiştir?
- Genel görünüş: Kuruluşun stratejisini uygularken karşılaşması muhtemel zorluk ve belirsizlikler ve bunların, iş modeli ile gelecekteki performansı açısından potansiyel etkileri nelerdir?
- Sunumun temeli: Kuruluş entegre rapora dahil edilecek konuları nasıl belirlemektedir ve bu konular nasıl nicelenmekte veya değerlendirilmektedir? biçiminde sıralanmıştır.

2.4.3.1. Temel Kavramlar

Temel kavramlar, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nde yer alan bilgilerin ve entegre raporun temelini oluşturan kavramlardır. Entegre rapor, bir

kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma sürecini, değer yaratmada kullandığı ve etkilediği sermaye ögelerini dış çevre unsurlarını da dikkate alarak sunmaya çalışır. Bu nedenle Çerçeve’de Temel Kavramlar kapsamında sermaye ögeleri ve değer yaratma süreci ele alınmıştır.

2.4.3.1.1. Sermaye Ögeleri

Entegre raporlama, entegre düşünme yoluyla bir işletmenin; belirli bir vadede değer yaratma yeteneğini geliştirecek olan faktörlerin daha iyi ve daha somut bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olabilir. İşletmenin geleceği için önemli olan tüm sermaye ve kaynaklarının kullanımını, yansıttığı iş modeli ile bütünsel bir bakış açısı sağlayan tüm işletmeler, iş planlamasını ve sermaye unsurlarının faaliyetleri üzerindeki etkisini daha da iyileştirecek gelişimi sağlar.

Entegre raporlama, değer yalnızca finansal sermayede değil, diğer tüm sermayeler içinde de saklandığı gerçeğini tanımlamak için “sermayeler” terimini ve çok sermayeli bir modeli kullanır. Finansal sermaye gibi, diğer sermayeler de gerektiği gibi anlaşıldığında ve yönetildiğinde, gelecekte değer yaratmaya devam etme kapasitelerini artırırken aynı zamanda zaman içinde değer yaratmaya devam edebilirler.

Bir entegre raporun birincil amacı, finansal sermaye sağlayıcılarına bir kuruluşun zaman içinde nasıl değer yarattığını açıklamaktır. Bunu yapmanın en iyi yolu, altı sermayenin geldiği yer olan nicel ve nitel bilgilerin bir kombinasyonunu oluşturmaktır.

Sermayeler, bir organizasyonun faaliyetleri ve çıktılarından etkilenen değer stoklarıdır. Entegre Raporlama Çerçevesi bunları finansal, üretilmiş, entelektüel, insani, sosyal ve ilişkisel ve doğal sermaye olarak sınıflandırır. Bu altı kategoride, bir kuruluşun kullandığı veya etkilediği tüm sermaye biçimleri dikkate alınmalıdır.

Tablo 7: Sermaye Öğeleri

Finansal Sermaye	Bir kuruluşun mal üretimi veya hizmet sağlama amacıyla kullanımına sunulan ve borçlanma/öz sermaye/hibe gibi finansman yoluyla ya da faaliyetler veya yatırımlar yoluyla edinilen fon havuzudur.
Üretilmiş Sermaye	Binalar, ekipmanlar, altyapı gibi bir kuruluşun mal üretimi veya hizmet sağlama amacıyla kullanımına sunulan üretilmiş fiziksel nesnelerdir.
Entelektüel Sermaye	İşletmenin elinde bulundurduğu, kendisine rekabet avantajı sağlayan ve gelecekteki kazanç potansiyelini olumlu yönde etkileyen telif hakları, lisanslar, patentler, yazılımlar gibi bilgiye dayalı maddi olmayan varlıklardır.
İnsan Sermayesi	Çalışanların yeterlilikleri, kabiliyetleri, yenilik yapma motivasyonları, sadakatleri ve deneyimleri gibi unsurlardan oluşan değerlerdir.
Sosyal ve İlişkisel Sermaye	Toplumlar, paydaş grupları ve diğer ağların kendi içindeki ve aralarındaki gelenek ve ilişkiler ile bireysel ve toplu refahı artırmak amacıyla bilgi paylaşma kabiliyetidir.
Doğal Sermaye	Bir kuruluşun sahip olduğu ve olacağı hava, su, toprak, madenler ve ormanlar, biyolojik çeşitlilik ve ekosistem sağlığı gibi yenilenebilir ve yenilenemez doğal kaynaklar ve süreçlerdir.

Kaynak: IIRC,2021 ‘den derlenmiştir.

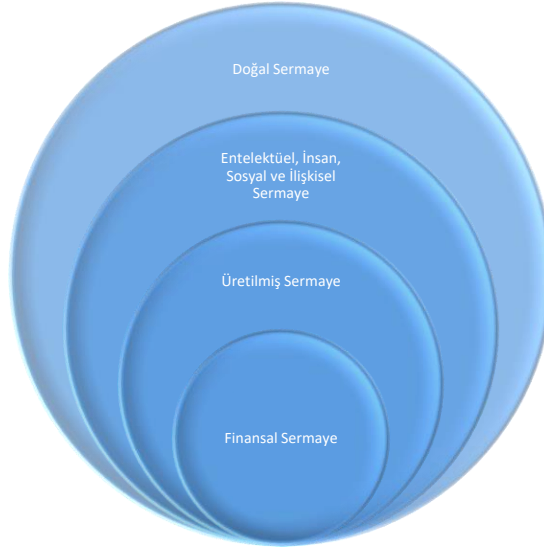
Bir kuruluşun iş modeli, çeşitli sermaye girdilerinden yararlanır ve faaliyetlerinin bunları nasıl çıktılara dönüştürdüğünü gösterir. Entegre raporlama için

kullanıldığı şekliyle “sermayeler” terimi, genel olarak bir kuruluşun mal veya hizmet üretiminde kullanabileceği herhangi bir değer deposunu ifade eder. (IIRC,2013b)

Artan sayıda kuruluş, yatırımcıların bir şirket hakkındaki analizinin ve anlayışının önemli bir unsuru olabileceğinden, iş modelleri hakkındaki bilgileri bir yönetim raporuna entegre etmek için yenilikçi yollar geliştirmektedir. İş modeli, entegre raporlamanın önemli bir bileşenidir. Entegre raporlama; sermaye unsurları, dış çevre ve iç faktörler arasındaki bağlantının birçok etkisini iş modelinin merceğinden tam olarak dikkate almayı içerir.

Temel performans göstergeleri ve bazı durumlarda nicel göstergeler, bir kuruluşun çeşitli sermaye öğelerini kullanımlarını ve bunlar üzerindeki etkilerini açıklamada çok önemli olabilir. Bununla birlikte, entegre raporlamanın bir amacı, tüm sermaye öğelerini veya bunlardaki hareketleri ölçmek değildir. Finansal göstergeler yerine anlatı biçiminde bir rapor tercih edilebilir.

Şekil 11: Sermaye Öğeleri Diyagramı

Kaynak: www.integratedreporting.org, 30.09.2021.

Bu şekil, sermaye öğelerini göstermenin bir diğer yoludur. Kuruluşların en sık rapor ettikleri sermaye öğeleri; finansal ve üretilmiş sermayedir. Entelektüel, insani ve sosyal ve ilişkisel sermaye ve diğer sermayelerin yer aldığı ortamı sağlayan doğal sermaye daha bütüncül bir bakış açısına sahiptir.

2.4.3.1.2. Değer Yaratma Süreci

Uluslararası ER çerçevesinde değer kavramı tanımlanmamıştır. Çünkü değer, farklı bağlamda, farklı insanlar için farklı anlamlara gelebilmektedir. Bu nedenle çerçevede değer yaratma kavramı üzerinde odaklanılmıştır (Ernst & Young, 2013b).

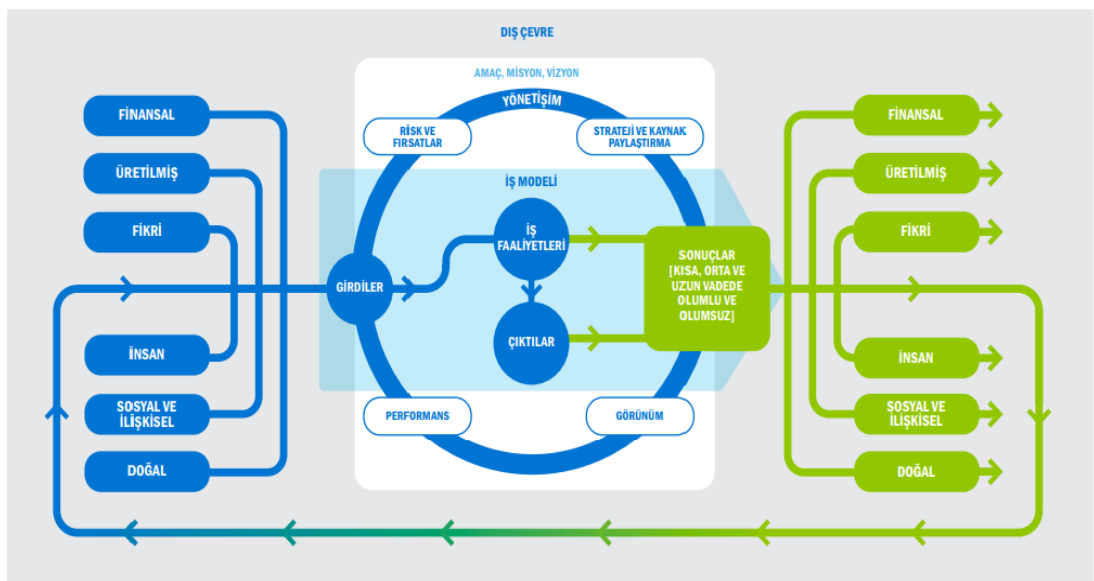
Değer Yaratma, kuruluşun faaliyet ve çıktılarının sermaye öğelerini artırması, azaltması ya da dönüştürmesiyle sonuçlanan süreçtir (IIRC, 2021: 53) Bu değer birbirleriyle ilişkili iki unsuru vardır:

- Kuruluşun kendisi ve sermaye sağlayıcıları için yaratılan değer
- Diğerleri (paydaşlar ve geniş anlamda toplum) için yaratılan değer.

Değer yaratmada, işletme faaliyetleri sonucunda sermaye unsurlarında olumlu veya olumsuz değişim meydana gelir. Çerçeve'ye göre sermaye unsurları arasındaki hareketlilik, artış veya azalış değer yaratma/koruma/tüketme olarak nitelendirilir. İşletme faaliyetleri ile veya işletme faaliyetleri sonucunda, işletmenin kendisi, finansal sermaye sağlayan taraflar, diğer paydaşlar ve toplumun tümü için değer yaratılması söz konusudur.

IIRC, yeni Çerçeve'de değer yaratma sürecini Şekil 12'de görüldüğü gibi görselleştirmiştir.

Şekil 12: Değerin Yaratılması, Korunması Veya Tüketilmesi Süreci

Kaynak: IIRC, 2021: 22.

Şekilde görüleceği üzere; dış çevre, misyon ve vizyon, kurumsal yönetim, iş modeli, sermaye ögeleri (girdiler), işletme faaliyetleri, çıktılar ve sonuçlar, riskler ve fırsatlar, strateji ve kaynak aktarımı, performans, genel görünüş değer yaratma sürecinin bileşenleridir.

IIRC'ye göre değer, kuruluşun iş modeli sayesinde yaratılır. İş modeli, sermayelerden girdileri alarak bunları iş faaliyetleri ve etkileşimleri sonucunda çıktılarına dönüştürür. Bu çıktılar ise kısa, orta ve uzun dönemde kuruluş, paydaşları, toplum ve çevre için değer yaratır veya tahrip eder (IIRC, 2021) Diğer bir ifadeyle; kuruluşun sahip olduğu altı sermaye türü de, bir kuruluşun iş modelinde “girdi” haline gelen değer depolarıdır. Ancak, bu sermaye değerleri örgütün faaliyetleri ve çıktıları yoluyla artırıldığı, azaltıldığı veya dönüştürüldüğü için zamanla değişmektedir (Güldoğan, 2021:109).

2.4.3.2. Kılavuz İlkeler

IIRC kılavuz ilkeleri sırasıyla stratejik odak ve geleceğe yönelim, bilgiler arası bağlantı, paydaşlarla ilişkiler, önemlilik, kısa ve öz olma, güvenilirlik ve eksiksizlik ve tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik başlıkları altında açıklamaktadır.

2.4.3.2.1.Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim

Hazırlanan bir entegre rapor, kuruluşun stratejisini ve bu stratejilerin kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetiyle arasındaki ilgiyi ortaya koyabilmelidir. Ayrıca stratejinin sermaye ögelerini kullanımı ve bu ögelerle etkileşimi hakkında da bilgi sağlaması gerekmektedir (IIRC, 2021).

Eğer ki kuruluş stratejik odak ve geleceğe dair bir hedef belirlemek istiyor ise; sermaye ögelerinin bulunabilirliği, kalitesi ve satın alınabilirliğinin bu stratejik hedeflere ve değer yaratma kabiliyetine nasıl katkıda bulunacağını net bir biçimde ortaya koymalıdır.

Entegre raporda yönetim, kendileri tarafından belirlenen stratejik hedeflerin gelecekte değer yaratma sürecine hangi yolla etki edeceğini açıklamaya zorlanmaktadır. Stratejik odak ve geleceğe yönelim ilkesi, işletmenin bulunduğu

konumu ve iş modelini etkileyen risk, fırsat ve bağımlılıkların vurgulanmasını anlatmaktadır. Geçmiş ve gelecek performans arasındaki bağlantı ve bu bağlantıyı değiştirebilecek etmenlerin ortaya konulması entegre raporun kalitesini artıracaktır (Saban, Vargün ve Gürkan, 2017: 924).

2.4.3.2.2.Bilgiler Arası Bağlantı

Entegre rapor kuruluşun değer yaratma kabiliyeti olmak üzere bu kabiliyeti etkileyen faktörleri, faktörler arası ilişkileri ve bağımlılıkları bir bütün olarak resmedebilmelidir.

Entegre düşünce sayesinde bilgiler arasındaki bağlantıların yönetim raporlarına, karar verme sürecine ve dolayısıyla entegre rapora doğal bir şekilde aktarılması mümkün olacaktır.

2.4.3.2.3.Paydaşlarla İlişkiler

Entegre raporda, işletmenin paydaşları ile ilişkilerinin kalitesi ve etkinliğine yönelik bilgi sunulması ve paydaşların beklentilerine ne şekilde ve ölçüde cevap verildiği açıkça belirtilmelidir (Yılmaz vd, 2017:104). Ayrıca kuruluşun, paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerini ne ölçüde anladığını, hesaba kattığını ve karşıladığını göstermelidir. Bu durum şeffaflığı ve hesap verebilirliği güçlendirir.

Hesap verebilirlik, sermaye öğelerini gözetme veya bilinçli kullanma yönetimi ve sorumluluğu kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Sermaye öğeleri kuruluşa aitse, yönetime ve kurumsal yönetim sorumlularına, kuruluşa karşı sahip oldukları yasal sorumluluklar yoluyla bir gözetme sorumluluğu yüklenir. Sermaye öğeleri başka taraflara aitse ya da bunların bir sahibi yoksa gözetme sorumluluğu kanun veya yönetmelikler yoluyla yüklenebilir. Yasal bir gözetim sorumluluğu yoksa kuruluş, gözetim sorumluluklarını kabul etmeye yönelik etik sorumluluğa sahip olabilir veya bunları kabul etmeyi seçebilir ve paydaşların beklentilerine göre bu sorumluluğunu yerine getirir

İşletmenin aldığı kararlarda paydaşların etkisi, karar vermeye katılımları ve işletmenin bu konulardaki tutumu raporlarda açıklanmalıdır. Bu bilgiler işletmenin

paydaşlarına verdiği değeri ifade etmekle birlikte paydaşları işletmenin ayrılmaz bir parçası olarak gösterecektir. Bu durum paydaşların işletmeye olan sadakatini de artıracaktır (Kamalak,2022:27).

2.4.3.2.4.Önemlilik

İşletmede üretilen bilgilere önemlilik düzeylerine göre raporda yer verilmesi gerekir. Önemlilikten kasıt, işletmenin kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetine etki eden tüm konuların raporda yer almasıdır. Burada hangi konuların önemli olup olmadığına ilişkin olarak önemlilik derecesinin belirlenmesi gerekmektedir. İşletmenin değer yaratma sürecini etkileyecek, önlem alınmadığı durumlarda ya da çözüm üretilmediği hallerde işletmenin geleceğine ilişkin daha kötü sonuçlar doğuracağı muhtemel olan konular önemli olarak ifade edilmektedir (Yüksel, 2017:78).

Bu süreç hem olumlu hem de olumsuz konular ve finansal bilgiler ve diğer bilgiler için de geçerlidir. Bu konular kuruluş üzerinde doğrudan etki yaratabileceği gibi, başkalarına ait olan ya da başkalarının kullanımına sunulan sermaye öğelerini de etkileyebilir. En yüksek etkiyi sağlaması bakımından önemlilik belirleme süreci kuruluşun yönetim süreçlerine entegre edilir ve entegre raporun asıl amacını karşılamasını sağlamak için finansal sermaye sağlayan taraflarla ve diğer taraflarla düzenli etkileşim kurulmasını içerir.

2.4.3.2.5.Kısa ve Öz Olma

Bir entegre rapor kısa ve öz olmalıdır. Bir entegre rapor kuruluşun stratejisini, kurumsal yönetimini, performansını ve beklentilerini anlamak için yeterli içeriğe sahip olmalıdır. Kuruluşun entegre raporda dengeli bir yaklaşım benimsemesi önemlidir; çünkü özlü olma, diğer kılavuz ilkeler ve sunum pahasına olmamalıdır. Dolayısıyla, raporun kısa ve öz olailmesi için şunlar yapılmalıdır (IIRC,2021:33-34);

- Önemlilik belirleme konusundaki prosedürler uygulanmalı,
- Raporun genel akışını engellemeyen ve tekrar etmekten kaçınan açık bir yapıya sahip olmalı,

- Kavramlar net olarak ve mümkün olduğunca az kelime kullanılarak ifade edilmeli,
- Kuruluşa özel bilgiler açıklanmalı ve çok genel konulardan kaçınılmalı
- Ayrıntılı bilgilere, sık değişmeyen bilgilere veya dış kaynaklara bağlantılar içerebilir,
- Çok teknik bir terminoloji yerine düz bir dil kullanılmalı,

2.4.3.2.6. Güvenilirlik ve Eksiksizlik

Bir entegre rapor olumlu ya da olumsuz tüm önemli konuları içermelidir. Bu, entegre raporun güvenilirliğini ve tamlığını sağlayacaktır. Güvenilir bilgi sahip olduğu dengeye ve maddi hata içermemesine bağlıdır. Güvenilirlik; iç denetim ve raporlama sistemleri, paydaş katılımı, iç denetim veya benzeri fonksiyonlar ile kuruluş dışından bağımsız denetim gibi mekanizmalarla artırılır (RC,2021:34)

Çerçeve’de “Denge” İlke 3.44 ve İlke 3.45’te, “Maddi Hata İçermeme” ise İlke 3.46’da açıklanmıştır. Dengeden kasıt, raporlanacak bilginin seçiminde önyargılı olmamak, bilgilerin olumlu ya da olumsuz algılanma olasılığını değiştirecek şekilde bir yöne eğilimli, ya da manipüle edilmiş olmamasıdır. Maddi hata içermemeden kasıt, açıklanan bilgilerin ve yapılan tahminlerin hatalı olabilme ihtimalini en düşük seviyede tutmak ve bunun için alınan tedbirleri raporlamaktır.

Diğer taraftan eksiksizlik; işletmenin finansal ve finansal olmayan performansının olduğundan daha iyi göstermeye çalışmamak, olumlu ve olumsuz tüm önemli ve gerekli bilgileri entegre raporlamada sunmaktır.

2.4.3.2.7.Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik

Entegre rapordaki bilgiler zamansal anlamda tutarlı bir temele dayanmalıdır. Ayrıca kuruluşun zaman içinde değer yaratma kabiliyeti açısından, diğer kuruluşlarla karşılaştırılmasına olanak sağlayacak bir biçimde sunulmalıdır. Rapordaki bilgilerin kalitesini artırmak için raporlama ilkeleri birbirini takip eden dönemlerde tutarlı şekilde izlenmelidir. Entegre rapordaki spesifik bilgilerin kuruluştan kuruluşa farklılık göstermesi gerekir. Bununla birlikte, tüm kuruluşlar için geçerli olan İçerik Öğeleri

hakkındaki soruların yanıtlanması kuruluşlar arasında uygun bir karşılaştırılabilirlik seviyesi sağlamaya yardımcı olur (IIRC, 2021).

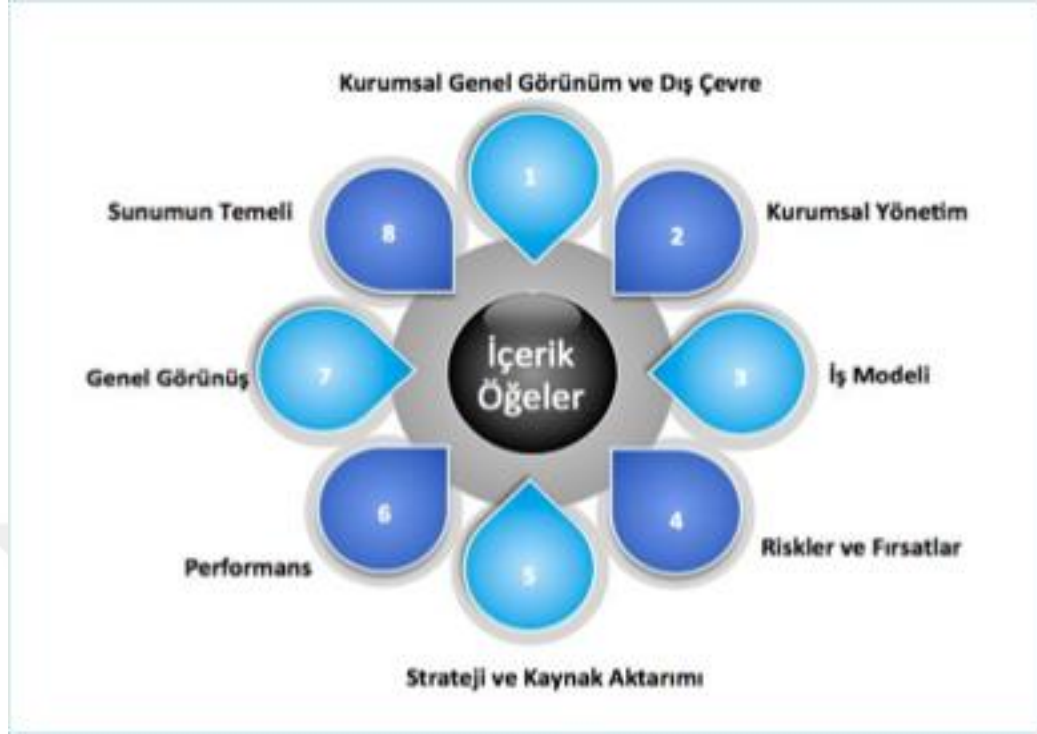
2.4.3.3.Entegre Raporlama İçerik Öğeleri

İçerik unsurları entegre raporda neyin raporlanacağına işaret eder. Her bir içerik unsuru bir soru içerir ve entegre rapor hazırlayan kuruluşların raporlarında bu soruların yanıtlarını vermeleri beklenir (Monterio, 2013: 63). Bu öğeler raporda yer alması gereken konuları birbiri ile bağlantılı şekilde açıklamayı hedefler.

Entegre Raporlama Çerçevesinde sekiz içerik ögesi bulunmaktadır. Şekil 7’de içerik öğeleri görselleştirilmiştir.

İçerik Öğeleri birbirlerine temelden bağlıdır. Buna göre, İçerik Öğeleri bir entegre rapor için standart bir yapı görevi görmez ve bunlar hakkındaki bilgilerin belirli bir sırayla ya da bağımsız bölümler halinde verilmesi gerekmez. Bunun yerine, bir entegre raporda yer alan bilgiler İçerik Öğeleri arasında belirgin bir bağlantı kuracak şekilde sunulur. Bir kuruluşun entegre raporunun içeriği kuruluşun karşılaştığı koşullara göre belirlenir. Bu nedenle İçerik Öğeleri belirli konuların bir listesi şeklinde değil, sorular şeklinde sunulmuştur (IIRC, 2021).

Şekil 13: Entegre Raporlamanın İçerik Öğeleri

Kaynak: GÜLDOĞAN, 2021: 170.

2.4.3.3.1. Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre

Entegre rapor ‘Kuruluş ne iş yapıyor ve hangi koşullarda faaliyet gösteriyor?’ sorusuna yanıt veriyor olmalıdır.

Bir entegre rapor kuruluşun amacını, misyonunu ve vizyonunu yansıtır. Kuruluşun; kültürü, etik ilkeleri ve değerleri, ortaklık ve faaliyet yapısı, temel faaliyetleri ve pazarları, rekabet yapısı ve pazar konumu ve değer zinciri içindeki konumu ile ilgili bilgiler ile kuruluşun önceki dönemlerde karşılaştığı büyük değişimlerin verildiği nicel bilgiler genel görünümün içeriğini oluşturur.

Diğer yanda dış çevreyi etkileyen önemli faktörler arasında kuruluşun belirli bir vadede değer yaratma kabiliyetini etkileyen yasal, ticari, toplumsal, çevresel ve siyasi unsurlar yer alır. Bu faktörler kuruluşun içinde bulunduğu sektör veya bölge ve daha geniş anlamda toplumsal veya dünya çapında meydana gelirler. Örnek olarak paydaş istekleri, küreselleşme, teknolojik değişim, nüfus ve demografik değişimler, insan hakları, kuruluşun faaliyet gösterdiği yasal ve düzenleyici ortam verilebilir.

2.4.3.3.2. Kurumsal Yönetim

Bir entegre rapor ‘Kuruluşun kurumsal yönetim yapısı kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini nasıl destekliyor?’ sorusunun yanıtını verecek şekilde düzenlenmelidir.

Bir entegre rapor kurumsal yönetimle ilgili aşağıdaki gibi konuların kuruluşun değer yaratma kabiliyetiyle nasıl bağlantılı olduğu hakkında bilgi sağlamalıdır (IIRC, 2021):

- Kuruluşun liderlik yapısı ve yasal zorunlulukların kurumsal yönetim yapısının tasarımını nasıl etkilediği,
- Kuruluşun kültürünü oluşturmak ve izlemek için kullanılan spesifik süreçler,
- Kuruluşun kültürünün, etik ilkelerinin ve değerlerinin sermaye öğelerini kullanımına ve bunları etkilemesine nasıl yansıtıldığı,
- Kuruluşun yasal gereklilikleri aşan kurumsal yönetim uygulamaları yürütüp yürütmediği,
- Kurumsal yönetimden sorumlu olanların üstlendiği sorumluluk,

2.4.3.3.3. İş Modeli

Bir kuruluşun iş modeli, girdi ve iş faaliyetleri ile stratejik hedefleri yakalamaya çalışan ve belirli bir vadede değer yaratan çıktı ve sonuçlara dönüştürmede kullandığı sistemdir. Bir entegre raporda iş modeli aşağıdaki temel öğelerle birlikte tanımlanır (IIRC, 2021):

- Girdiler: Bir entegre rapor, temel girdilerin kuruluşun bağlı olduğu sermaye öğeleriyle nasıl bir ilgisi olduğunu açıklar. Ayrıca iş modelinin sağlamlığı ve esnekliğini anlama açısından kuruluş için bir farklılaşma kaynağı olup olmadığını gösterir.

Bir entegre raporda tüm girdilerin kapsamlı bir listesi verilmez. Bunun yerine, kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyeti üzerinde maddi öneme sahip olanlara odaklanılır (IIRC, 2021).

- İş faaliyetleri: Bir entegre raporda kuruluşun temel iş faaliyetleri açıklanır. Bu bağlamda aşağıdaki bilgiler açıklanabilir (IIRC, 2021):

- Kuruluşun kendisini pazarda nasıl farklılaştırdığı ya da konumlandığı,
- İş modelinin hangi kapsamda gelir yarattığı
- Yenilikçilik ihtiyacına karşı gösterilen tavır,
- Değişime ayak uydurmak için nasıl bir iş modeli tasarlandığı
 - Çıktılar: Bir entegre raporda kuruluşun temel ürün ve hizmetleri tanımlanır
 - Sonuçlar: Temel sonuçlar bir entegre raporda tanımlanır. Sermaye ögeleri açısından bir kuruluşun iş faaliyetlerinin ve çıktılarının iç ve dış (olumlu ve olumsuz) olmak üzere iki tür sonucu vardır. Bir entegre raporda aşağıdakiler gibi temel sonuçlar açıklanır (IIRC, 2021):
 - ✓ İç sonuçlar (örneğin çalışanların morali, kuruluşun itibarı, gelirler ve nakit akışı) ve dış sonuçlar (örneğin müşteri memnuniyeti, vergi ödemeleri, marka sadakati, toplumsal ve çevresel etkiler).
 - ✓ Olumlu sonuçlar (yani sermaye ögelerinde net artışla sonuçlanan ve dolayısıyla değer yaratanlar) ve olumsuz sonuçlar (yani sermaye ögelerinde net azalmayla sonuçlanan ve dolayısıyla değeri azaltanlar).

2.4.3.3.4. Riskler ve Fırsatlar

Bir entegre raporda ‘Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini etkileyen spesifik risk ve fırsatlar nelerdir ve kuruluş bunları nasıl ele almaktadır?’ sorusuna yanıt verilmelidir.

Entegre raporda, kuruluşun sahip olduğu sermaye ögeleri üzerindeki etkileri bulunan ve kuruluşa özgü olan temel risk ve fırsatlar tanımlanır. Kuruluşun sermaye ögeleri ve stratejilerini etkileyen risklerin karar alma mekanizmalarına entegre edilmesiyle geleceğe dair belirsizliklerin en aza indirilebilmesi mümkün olabilir. Risklerin açıklanmasının rekabet avantajına zarar verebileceği düşünülebilir. Ancak tam aksine; karşılaşılabilecek risklere karşı yönetimin aldığı önlemler yatırımcılar açısından önemlidir ve bu önlemler uzun vadede kuruluşa rekabet avantajı sağlayabilir (Aras ve Sarıoğlu, 2015: 62).

2.4.3.3.5. Strateji ve Kaynak Aktarımı

Bir entegre raporda ‘Kuruluşun hedefi nedir ve buraya nasıl ulaşmayı amaçlamaktadır?’ sorusuna yanıt verilmelidir.

Çerçeve’ye göre işletmenin stratejik amaçları ile bu amaca ulaştıracak yol ve yöntemlerin belirlendiği stratejik planları, kaynak tahsisi, performans sonuçlarının ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin bilgiler entegre raporda yer almalıdır.

2.4.3.3.6. Performans

Bir entegre rapor ‘Kuruluş, dönem için belirlenen stratejik hedeflerine ne ölçüde ulaşmıştır ve elde edilen sonuçlar sermaye öğelerini nasıl etkilemiştir?’ sorusunun yanıtını vermelidir

Entegre raporda performans bağlamında aşağıdaki konuları içeren nitel ve nicel bilgiler yer alır (IIRC, 2021):

- ✓ Nicel göstergeler ve önemi,
- ✓ Kuruluşun sermaye öğeleri üzerindeki (pozitif ve negatif) etkileri,
- ✓ Temel paydaş ilişkilerinin durumu,
- ✓ Paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerine nasıl yanıt verdiği,
- ✓ Geçmiş ile mevcut performans arasındaki bağlantılar ve
- ✓ Mevcut performans ile kuruluşun genel görünüşü arasındaki bağlantılar.

2.4.3.3.7.Genel Görünüş

Bir entegre rapor şu sorunun yanıtını vermelidir: ‘Kuruluşun stratejisini uygularken karşılaştığı muhtemel zorluk ve belirsizlikler ve bunların, iş modeli ile gelecekteki performansı açısından potansiyel etkileri nelerdir?’

Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede dış çevrede karşılaşılabileceği durumlar hakkında beklentileri, bu durumun kuruluşa olan etkileri ve karşılanması muhtemel kritik zorluklara ve belirsizliklere yanıt vermek için nasıl teşkilatlandığı güvenilir ve şeffaf analizler ile raporlanır. Kuruluşun beklentilerinin gerçeğe uygun yapılması

gerekmektedir. Bunun için de kuruluşun rekabet ortamı, pazar konumu ve karşılaştığı riskleri gerçekçi bir şekilde analiz etmesi gerekmektedir

Entegre raporlama içerisinde, kuruluşun stratejisini uygularken karşılaşılabileceği engeller ya da belirsizliklere yanıt verilmektedir. Ayrıca bu durumun iş modeli ile gelecek performansa dair potansiyel etkilerinin ne olabileceğine cevap verilmektedir. Bir entegre raporda normalde zaman içinde beklenen değişiklikler vurgulanır.

Kuruluşun açıkladığı beklentiler gerçeklere dayanır olmalıdır. Bunların, kuruluşun kendisine sunulan fırsatları kullanma kabiliyetiyle orantılı olması gerekmektedir. Ayrıca kuruluşun rekabet ortamı, pazardaki konumu ve karşılaştığı riskleri gerçekçi bir şekilde öngörmesi gerekir.

2.4.3.3.8. Hazırlık ve Sunum Esasları

Bir entegre rapor ‘Kuruluş entegre rapora dahil edilecek konuları nasıl belirlemektedir ve bu konular nasıl nicelenmekte veya değerlendirilmektedir?’ sorusunun yanıtını vermelidir

Entegre rapor, raporlamaya eklenecek konuları şu şekilde değerlendirmektedir (IIRC, 2013; IIRC, 2021):

- ✓ Önemlilik belirleme sürecinin ve başlıca kararların bir özeti,
- ✓ Raporlama sınırı ve nasıl belirlendiği hakkında bir açıklama,
- ✓ Önemli konuları değerlendirmek için kullanılan başlıca çerçevelerin ve yöntemlerin bir özeti.

2.5. ENTEGRE RAPORLAMA VE DİĞER RAPORLAMA ARAÇLARI ARASINDAKİ FARKLAR

Entegre raporlama finansal ve diğer raporlama gelişmelerine dayanmasına rağmen, bir entegre rapor çeşitli açılardan diğer raporlama türlerinden farklıdır. IIRC tarafından Eylül 2011’de yayınlanan “Towards Integrated Reporting” başlıklı rapora göre entegre raporlamanın farklı yönleri Tablo 8’de görüldüğü gibi 8 başlık altında toplanmıştır.

Tablo 8: Mevcut Raporlama ile Entegre Raporlama Arasındaki Farklılıklar

	Mevcut Raporlama Araçları	Entegre Raporlama
	• Düşünce • Gözetim • Odak • Zaman Aralığı • Güven • Uyarlanabilirlik • Kısalık • Teknolojiye İmkan Verme	• Entegre • Tüm Sermaye • Geçmiş ve Gelecek • Kısa, Orta, Uzun • Daha Şeffaf • Özel Cevap • Kısa ve Öz • Teknolojiye İmkan Veren

Kaynak: IIRC,2011:9.

Literatürde, bileşenlerinin finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlaması olmasından dolayı, entegre raporlamanın sürdürülebilirlik raporlamasının bir sonraki aşaması olduğu iddia edilmektedir. Sürdürülebilirlik raporlamasının bazı savunucuları entegre raporlamanın ileri bir yol olduğuna inanır (Ernst&Young, 2014: 16). G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzlarında entegre raporlama ile sürdürülebilirlik raporlaması arasındaki ilişkiden bahsedilmiş, entegre raporlamanın sürdürülebilirlik raporlaması temellerinden yararlandığı ifade edilmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramının tamamlayıcısı olarak ortaya çıkan entegre raporlama kavramının tam olarak anlaşılabilmesi için bu kavramı sürdürülebilirlik raporlamasından ayıran özelliklerinin açıklanmasına ihtiyaç vardır.

Öncelikle entegre bir rapor sürdürülebilirlik raporu değildir (IIRC, 2013b, s. 18). GRI gibi sürdürülebilirlik raporlarının belirtilen hedefi; kurumların doğal ve sosyal çevreleri nasıl etkilediğini belgelemek olsa da entegre raporlamanın belirtilen hedefi; örgütlerin altı tür sermayeyi kullanarak ortaya çıkardığı değeri açıklamasıdır. ER'nin daha tartışmalı özelliklerinden biri de hedef kitlenin finansal sermaye sağlayıcıları olmasıdır (IIRC, 2013a, s. 7).

İkinci olarak; entegre raporlama finansal ya da finansal olmayan raporlara ek olarak çıkarılmış bir rapor veya yıllık raporların genişletilmiş hali değildir. Busco vd.

(2013)'e göre ise, entegre raporlamada hedeflenen kullanıcıların “finansal sermaye sağlayıcıları” olarak belirtilmesinden dolayı entegre raporlama sürdürülebilirlik raporlamasından ziyade yıllık raporlamanın evrimi olarak düşünülmelidir (Busco vd, 2013: 55). Yıllık raporlarda veya faaliyet raporlarında işletmenin kurumsal yönetim yapısı, sürdürülebilirlik çalışmaları, finansal bilgilerinin yer aldığı düşünülürse, bu düşünce daha olası gibi görülmektedir. Entegre raporlama, yıllık raporda sunulan tüm bu bilgileri, entegre düşünce temelinde bilgiler arası bağlantıyı sağlayan bir şekilde sunmaktadır.

Entegre raporlamanın asıl amacı, finansal sermaye sağlayıcılarına ihtiyaç duydukları bilgiyi sağlamaktır. Finansal raporlar ve sürdürülebilirlik raporlarındaki bilgileri entegre düşünce temelinde hazırlanan entegre raporlama geleceğe yönelik beklentileri de sunar. Bilgiler arasında bağlantı kurarak işletme faaliyetlerinin sermaye unsurları üzerindeki etkisi ortaya konur. Bu nedenle entegre raporlamanın, finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlamasının olumsuzluklarını gidererek, finansal ve sürdürülebilirlik bilgileri arasındaki bağlantıları göstererek tek bir raporda sunduğu söylenebilir.

Entegre raporlamanın sürdürülebilirlik (finansal olmayan) ve finansal yönü bulunmaktadır. İşletmelerin sundukları mal ve hizmetlerin nasıl bir süreçten geçtiği ve bu sürecin sürdürülebilirlik boyutu, önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle yatırımcıların ve diğer paydaşların bir şirketin kurumsal performansını tam olarak değerlendirebilmesi için, finansal veriler ve finansal olmayan bilgiler arasında ilişki kurması gerekir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik konuları ile bunların mali etkileri arasındaki ilişkiyi kurarak, sürdürülebilirlik raporlaması ile finansal raporlamanın entegre bir şekilde hazırlanması, günümüzde giderek artan bir şekilde yeni raporlama formatı olarak kullanılmaktadır.” (Karğın, Aracı ve Aktaş, 2013: 28-29).

2.6. ENTEGRE RAPORLAMAYA DUYULAN İHTİYAÇ

Entegre Raporlama kuruluşlara; stratejik düşünme, iş modelini oluşturma, planlama ve raporlama biçimleri konusunda gelişim sağlar. Özellikle birçok kuruluş entegre raporlamayı iyi bir iletişim kurmak için fırsat olarak tanımlamaktadır. Entegre raporlama; işletmelerin stratejileri ve planları hakkında bütünsel olarak düşünmesine,

bilinçli kararlar almasına, yatırımcı ve paydaş güvenini oluşturmak için önemli fırsatları ve riskleri yönetmesine ve kuruluşun performansını yönetmesine yardımcı olan bir yaklaşımdır. Her büyüklükteki kuruluş, işlerinde anlayış, müşteri, tedarikçi, finans sağlayıcıları ve diğer dış paydaşların güvenini sağlamak ve güven oluşturmak için entegre raporlama kullanabilir.

Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi'nin (IIRC) CEO'su Richard Howitt'in yaptığı son açıklamaya göre; günümüzde dünyanın 67 ülkesinde 1600'den fazla şirket entegre raporlamayı benimsemeye başlamıştır. Bu ülkelerin arasında G20 ve BRICS ülkeleri de bulunmaktadır.

ACCA Yönetişimden Sorumlu İcra Direktörü Maggie McGhee'ye göre entegre raporlamanın öncelikli amacı: 'Herhangi bir kuruma finansal sermaye sağlayanlara, zamanla bu kurumun nasıl değer yarattığının anlatılabilmesidir'.

Entegre Raporlama Çerçevesi entegre düşüncüyü şu şekilde tanımlar: "Bir kuruluşun, çeşitli faaliyetleri ve işlevsel olarak kullandığı veya etkilediği sermaye öğeleri ile arasındaki ilişkilerin aktif olarak değerlendirilmesidir". Böylece entegre düşünce, entegre karar vermeye yol açar ve belirli bir vadede değer yaratmayı düşünen eylemler gerçekleşir (IIRC, 2021).

Aynı zamanda entegre raporlama bir kurumun zaman içerisinde yaratacağı değer hakkındaki tüm bilgilerin; çalışanlar, müşteriler, ortaklar, yerel topluluklar, tedarikçiler, düzenleyici kuruluşlar gibi hem iç çevre hem de dış çevrede paylaşılmasına olanak tanır. Bu paylaşım kurumu daha iyi anlamaya yardımcı olur ve yer alan tüm paydaşlara fayda sağlar. Entegre raporlama kurumda faaliyette bulunan tüm bölümler arasındaki etkileşimi artırarak, mevcut bölümler arasındaki iletişimi daha aktif hale getirir. Süreç gelişimi ile daha iyi bir anlayış oluşturur. Mevcut yapı ile kurumsal faaliyetler arasında bütün bir iş modeli oluşturarak üst yönetimin farkındalığını artırır (IIRC, 2021).

'Entegre Düşünce'ye dayalı raporlama süreci kurumlara; aslında bünyelerinde değeri nasıl yarattığına dair kapsamlı bir anlatım için fırsat tanır. Daha da önemlisi yaratılan değerın nasıl dağıtıldığına ilişkin tüm strateji ve gerçekleştirenler paydaşlar arasında paylaşma olanağı bulur. Ek olarak finansal ve finansal olmayan bilgilere ilişkin veriler, bilgiler aktarılırken, sadece güncel tarihi veriler değil geleceğe yönelik bilgiler de raporlanmaktadır.

Entegre raporlama yüzeyin altında olup bitenlerin görünen kısmı olan bir buzdağıdır. Yüzeyin altında yatan şey ise ‘Entegre Düşünme’dir. Ayrıca “Güney Afrika Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (SAICA)” tarafından entegre raporlama ve düşünmeye ilişkin yapılan bir anket çalışması, yüksek kaliteli entegre raporlar üreten kuruluşlar arasında entegre düşünme kavramı ve bunun kuruluşa nasıl fayda sağladığı konusunda güçlü bir farkındalık olduğunu göstermektedir. (SAICA, 2015).

IIRC’nin 2011 yılında ilk kez başlattığı entegre raporlama sistemini kullanan şirketlerin (SAICA, 2015);

- %96’sı sermaye kavramını finansal sermayenin ötesinde ele almıştır.
- %96’sı entegre düşünce yapısı oluşturarak uzun dönemli sürdürülebilirliğini değerlendirme imkânı elde etmiştir.
- %92’si finansal veriler ile çevresel, sosyal, yönetim verilerinin ilişkilendirilmesinden fayda sağlamıştır.
- %72’si etkinlik artışı ve maliyet açısından avantaj elde etmiştir.
- %56’sı kurumsal risklerin daha iyi fotoğraflanabilir hale gelmesi ile daha düşük sermaye maliyetine ulaşmıştır.

Entegre raporlamaya ihtiyaç duyulmasının sebepleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Battal, 2015: 398):

- Paydaşların ve firma ile ilgili bilgiye ihtiyaç duyanların firmayı sadece finansal açıdan veya toplumsal sorunlara olan duyarlılığına göre değerlendirmek istememeleri,
- Hazırlanan raporların uzun olmalarına rağmen eksik bilgiler içermeleri sebebi ile kullanıcılar açısından anlaşılabilir hale gelmeleri,
- Finansal raporların sadece geçmişe ilişkin bilgiler sunmaları ve geleceğe ilişkin herhangi bir bilgi veya ipucu vermemeleri,
- Sadece sürdürülebilirlik ile ilgili bilgiler içeren raporların finansal anlamda yeterli bilgi vermemesi,
- Bilgi kullanıcılarının finansal ve finansal olmayan bilgileri ayrı ayrı değil de birlikte, tek bir raporda görmek istemeleri,
- Şirketin sürdürülebilirliği ve gelecek değerine ilişkin değerlendirmelerin finansal verilerle desteklenmiş bir şekilde sunulmasının bilgi kullanıcıları için daha güvenilir ve anlamlı olması.

Entegre raporlama aracılığıyla kuruluşlar hissedarlarını ile daha iyi iletişim kurabilmektedirler. Ayrıca raporlama sayesinde kurumlar faaliyetlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileşimlerini gerçekleştirebilirler. Bu bağlamda entegre raporlamanın şirketler, yatırımcılar ve diğer paydaşlar açısından yararlarının bir özeti aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9: Entegre Raporlamanın Şirketler Açısından Faydaları

ŞİRKETLER
1. Kurumsal stratejiler daha bütüncül bir yaklaşım ile belirlenir.
2. Karar alma mekanizmalarını geliştirir.
3. Üst yönetim ile yönetim kurulunun iş birliğini artırır.
4. Yönetim kurulunun kuruluş faaliyetlerini daha iyi takip etmesini sağlar.
5. Kuruluşun farklı faaliyet alanlarındaki performansının birlikte raporlanmasına olanak tanır.
6. Uzun vadeli bakış açısı geliştirir.
7. Sadece ekonomik değil sürdürülebilirlik bağlamında da risklerine hâkim olan kurumlar risk analizi yapabilirler.
8. Finansal ve finansal olmayan bilgilerin analizlerinden doğan kayıpları önler (maliyet düşürücü).
9. Farklı bölümler arasındaki iş birliğini artırır.
10. İnovasyon kültürü gelişir.
11. Kuruluşun paydaşları daha iyi anlamasını sağlar (paydaş katılımı artar).
12. Çalışanlarla iletişimini de güçlendirir.
13. Değer çalışanlara daha iyi aktarılır.
14. Ortak hedefler daha iyi anlatılır.
15. Çalışan motivasyonu ve bağlılığı artar.
16. Kuruluş performansı iyi ve kötü tüm yönleri ile paydaşlara aktarılır (marka değeri ve saygınlık).
17. Yatırımcıların şirkete güvenini artırır.

Kaynak: Aras ve Sarıoğlu, 2015.

Günümüzde yatırımcılar yatırım kararları alırken, şirketlerin finansal riskleri kadar finansal olmayan risklerini de görmek ve şirketlerin tüm bu risklerini nasıl

yönettiğini ve kısa, orta ve uzun vadede nasıl bir değer yarattığını da bilmek istemektedirler. Bu bağlamda entegre raporlamanın yatırımcılar açısından faydaları aşağıda özetlenmiştir:

Tablo 10: Entegre Raporlamanın Yatırımcılar Açısından Faydaları

YATIRIMCILAR AÇISINDAN
1. Şirket performansı daha bütüncül bir perspektifte yansıtılır.
2. Şirketin gerçek değerini belirlemede gerekli tüm önemli bilgiler raporda yatırımcının ihtiyaç duyacağı şekilde yer alır.
3. Şirket stratejisi daha şeffaf bir bilgilendirme sağlar.
4. Belirsizliği azaltır.
5. Kullanılan verilerin kalitesini artırır. Veriler arası bağlantıyı kolaylaştırır.
6. Yatırımcıların istediği tüm konulara yer verilir.
7. Güvenilir ve karşılaştırılabilir veri sağlar.
8. Yatırımcılar kaynaklarını derin bir risk ve fırsat ayrımı yaparak yönlendirme imkânı bulur.

Kaynak: Aras ve Sarıoğlu, 2015.

Günümüzde tüketiciler de en az yatırımcılar kadar şirketlerin karar alma mekanizmalarına dahil olan aktörler olmuşlardır. Bu yüzden entegre raporlama, sivil toplum kuruluşları ve tüketiciler gibi paydaşlara şirketin yarattığı değeri anlatabilmenin en iyi yoludur.

Tablo 11: Entegre Raporlamanın Diğer Paydaşlar Açısından Faydaları

DİĞER PAYDAŞLAR AÇISINDAN
1. Kuruluşun paydaşlarının daha iyi tanınmasını sağlar.
2. Her bir paydaş ile olan iletişimi kuvvetlendirir.
3. Tedarik zinciri ve bu zincirle nasıl değer yaratıldığının daha iyi ifade edilmesini sağlar.
4. Tedarikçilerin daha yakın ilişki kurmasını sağlar.
5. Tedarikçilerin sürdürülebilirlik konusundaki farkındalığını artırır.
6. Paydaşlarına iyi anlatılan her kuruluş, genç yetenekler tarafından daha kolay fark edilir ve onların çalışmak istedikleri kuruluşu belirlemelerine kolaylık sağlar.
7. Tüketiciler sürdürülebilirlik konusunda bilinçlenerek, doğaya, çevreye, ekonomiye daha duyarlı ve sorumlu seçimler yaparlar.
8. Toplumda çevresel ve sosyal sorumluluk hissi uyandırarak, toplumun daha duyarlı vatandaş olmalarına yardımcı olur.

Kaynak: Aras ve Sarioğlu, 2015.

Sürdürülebilirlik raporlamasına yönelik en sık yapılan eleştirilerden biri, raporlanan bilgileri bir kuruluş içindeki değer yaratma süreciyle ilişkilendirmekte başarısız olmasıdır. Entegre raporlama, bir şirket için bir disiplin biçimi olarak hizmet eder. Şirketin formüle edilmiş stratejisinin kalitesini ve uygulanmasını etkileyen finansal olmayan boyutlarda ne kadar iyi performans gösterdiğini gösterecek şekilde şirketin önemli bilgilerini kısa ve öz bir şekilde raporlamasını sağlamaya yardımcı olur.

Entegre raporlamanın diğer bir faydası da finansal ve finansal olmayan performans arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasıdır. Şirketlerin finansal olmayan performanslarını stratejileri ve nasıl değer yarattıklarını iletmeleri bağlamında gerektiğinden, yöneticiler, finansal ve finansal olmayan performans arasındaki karşılıklı bağımlılıkların ne zaman ve hangi koşullar altında ortaya çıktığını düşünmeye zorlanmaktadırlar.

Entegre raporlamanın diğer bir faydası da güvenilir ve zamanında finansal-olmayan bilgilerin üretilmesine yönelik geliştirilmiş iç ölçüm ve kontrol sistemleridir.

Entegre raporlamayı benimseyen şirketler, finansal olmayan bilgilere yönelik iç kontroller ve izleme sistemlerinin yanı sıra bilgi sistemlerinin kalitesini de artırmak zorunda kalmaktadır. Bu zorunluluk, entegre raporun dış denetçiler tarafından bağımsız güvence standartlarını karşılayabilmesi için gerekli olmaktadır.

İtibar riskinin azaltılması, entegre raporlamanın bir diğer avantajıdır. Bu bağlamda entegre raporlama, bir organizasyonun performansını, konumunu, felsefesini, vizyonunu ve misyonunu hem finansal hem de sürdürülebilirlik açısından bütüncül ve şeffaf bir şekilde ileterek şirket ile dış taraflar arasındaki beklenti-gerçeklik uçurumunu azaltabilir. İkincisi, tüm paydaşlarla geliştirilmiş diyalog, katılım ve ilişkiler geliştirilebilmesi için bir platform olarak kullanılabilir. Üçüncüsü, entegre bir rapor üretmek için bir organizasyonun farklı birimlerinin bir araya gelmesi gerektirdiğinden, dahili koordinasyon ve iş birliği (yani siloların ortadan kaldırılması) yoluyla daha yüksek çalışan katılımı teşvik edilebilir.

Son olarak, uzun vadeli yatırımcıları çekmek entegre raporlamanın başka bir potansiyel faydasıdır. Entegre raporlama, bir şirketin geleceğe ilişkin vizyonunu ve bunun finansal olmayan zorluk ve fırsatları nasıl ele aldığını ileten, böylece uzun vadeli yatırımcıların şirketin liderliğine ve sürdürülebilir değer oluşturma becerisine olan güvenini artıran bir mekanizma işlevi görmektedir. (IMA,2021 :8).

2.7. DÜNYADA ENTEGRE RAPORLAMA UYGULAMALARI

Kuruluşlara dair hem geçmiş performanslar hem de bağımsız geleneksel raporların bu ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmasından dolayı yeni bir raporlama sistemine ihtiyaç duyulmuştur. Bütüncül bir yaklaşım ile ihtiyaçlara cevap verebilen entegre raporlama, kurumlar ve paydaşlar arasında yeni bir iletişim yöntemi olmuştur. Dünyada ilk entegre rapor; Novozymes şirketi tarafından 2002 yılında yayınlanmıştır.

Finansal ve finansal olmayan verilerin yıllık raporda birleştirilmesi; yani kurumsal raporların entegre hale getirilmesi, bazı ülkelerde diğer ülkelere istinaden daha fazla dikkate alınmaktadır.

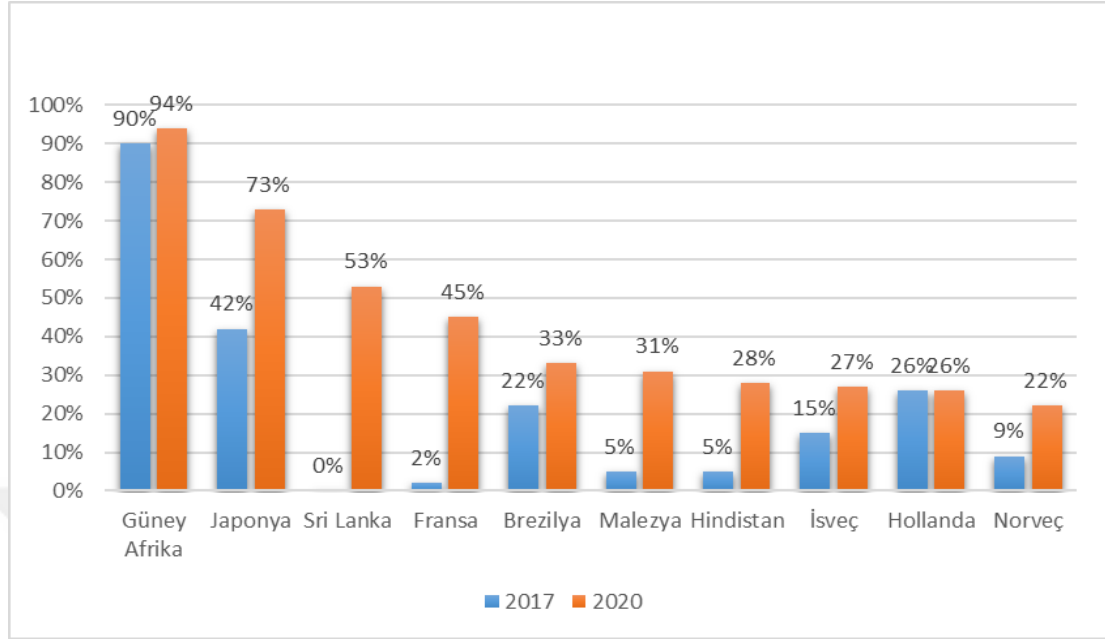
Merkezi Hollanda Amstelyeen’de bulunan ve çok uluslu profesyonel bir hizmet ağı kuruluşu olan KPMG şirketi tarafından bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada rneklemi oluşturan şirketler N100 ve G250 olarak ifade edilmiştir. N100, dünya çapında 5.200 şirketten oluşan bir rneklemi içermektedir (alışmada araştırılan 52 ülkenin her birinde gelire göre ilk 100 şirket). G250 ise, Fortune 500'n 2019 yılı sıralamasında gelire göre dünyanın en büyük 250 şirketini ifade etmektedir. Bu şirketlerin 2017 yılından 2020 yılına kadar olan süreç içerisinde entegre rapor yayınlama oranları değerlendirilmiştir. Hem işletmeler bazında değerlendirme yapılmış hem de ülkelerin entegre rapora karşı olan ilgi düzeyleri belirlenmiştir (KPMG, 2020).

KPMG 'nin 2020 ve 2022 'Survey of Sustainability Reporting çalışmalarına göre;

- Entegre raporlamadaki büyüme belirli ülkelere sınırlı kalarak devam etmektedir.
- 2020'de G250 şirketlerinin %22'si entegre rapor yayınladığını beyan etmiştir. Bu oran 2017 yılına göre % 8 oranında artış göstermiştir. Artışı etkileyen ülkeler en başta Japonya ve Fransa olmuştur.
- 2020 yılında N100 şirketlerinin %16'sı yıllık raporlarını entegre rapor olarak yayınlamıştır. 2017 yılına göre entegre rapor yayınlayan şirket sayısı %2 artış göstermiştir.
- Ayrıca N100 şirketlerinin %70'i entegre raporlama için Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi'nin (IIRC) yayınlamış olduğu çerçeveye de atıfta bulunmuştur.
- 2017 ve 2020 yılları karşılaştırıldığında entegre raporlama yapan şirket sayısına göre ilk 10 ülke aşağıdaki şekilde sunulmuştur. Bu dönemde Hindistan ve Malezya'da entegre rapor yayınlayan şirket sayısında önemli bir büyüme gerçekleşmiştir. Ayrıca 2017 yılında hiç entegre rapor yayınlayan şirket bulunmayan Sri Lanka'da, 2020 yılına gelindiğinde %53'lk bir artışla entegre rapor yayınlayan şirket sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir. KPMG'nin raporuna göre 2020 itibariyle entegre raporlamanın en çok uygulandığı ilk 3 lke; Güney Afrika, Japonya ve Sri Lanka olarak belirlenmiştir. Rapordan elde edilen sonuca göre; entegre raporlamada büyüme devam etmekte fakat belirli ülkelerle sınırlı kalmaktadır.

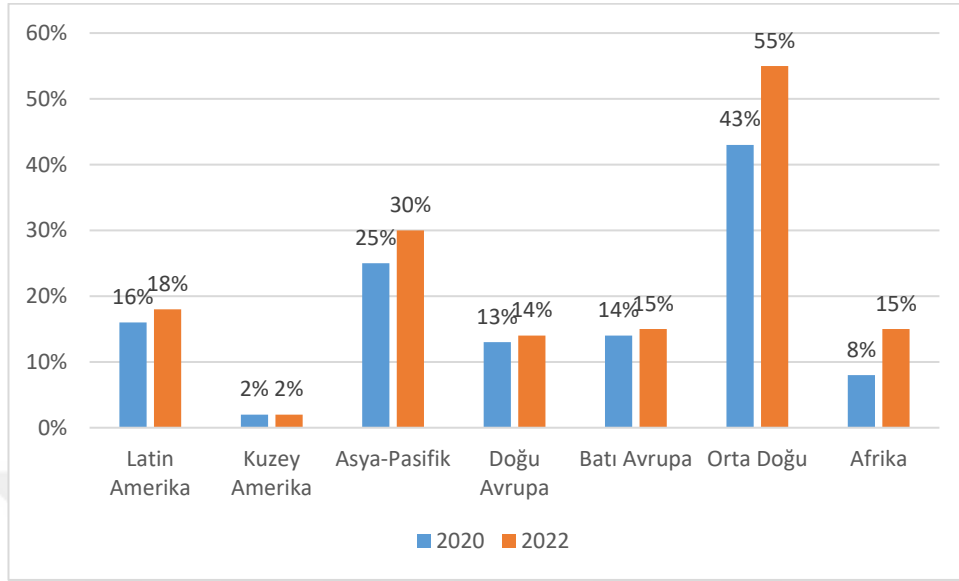
Şekil 14: Entegre Rapor Yayınlama Sayılarına Göre İlk 10 Ülke

Kaynak: KPMG, 2020

- 2022 yılı itibariyle ise entegre raporlamanın N100 şirketleri arasında yerini sağlamlaştırdığı göze çarpmaktadır.
- Orta Doğu ülkelerinde yer alan N100 şirketleri, 2020'den bu yana entegre raporlamada % 12 büyümeye sağlamış ve 2022 yılı itibariyle % 55 entegre raporlama oranı ile N100 şirketleri arasında lider konumdadır.
- Asya Pasifik bölgesinde entegre raporlama oranı 2020 yılına göre 5 puanlık bir artış sağlayarak yüzde 30'a ulaşmıştır.
- Latin Amerika'da entegre raporlama oranı 12 puanlık bir artışla % 28'e yükselip kayda değer bir büyümeye sergilemiştir.
- Entegre raporlamanın bu şekilde güçlenmesinin ardındaki itici gücün, finansal olmayan verilerin daha şeffaf şekilde sunumunu teşvik eden yasal düzenlemelerin ve yatırımcı etkisinin olduğu düşünülmektedir.
- KPMG uzmanları finansal olmayan açıklamaların zorunlu hale gelmesiyle birlikte önümüzdeki yıllarda entegre raporlama kullanımının artacağını öngörmektedir. Ancak, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesinin gerekliliklerinin bölgesel ve yerel düzenlemelere dahil edilmesinin olası olduğu da düşünülmektedir.

Şekil 15: Dünya’da Entegre Raporlama Oranları 2020-2022

Kaynak: KPMG, 2022

Dünya’da sürdürülebilirlik ve entegre raporlama ile ilgili çalışmalar yapan bir başka yapı WBCSD (World Business Council for Sustainable Development)’dir. WBCSD, doğa dostu ve daha adil bir gelecek için gereken sistem dönüşümlerini hızlandırmak için toplu olarak çalışan, dünyanın önde gelen CEO liderliğindeki 200’den fazla sürdürülebilir işletmesinden oluşan küresel bir topluluktur.

WBCSD’nin 2020 ve 2022 yıllarında yayımlanan ‘Reporting Matters’ adlı raporlarından entegre raporlama ile ilgili derlenen güncel bilgiler aşağıda özetlenmiştir:

1. 2020 yılında incelenen raporların %41’i, (2017’de %35), finansal ve finansal olmayan bilgilerini birleştirmiştir. Bu raporların %18’i şirketler tarafından ‘Entegre’ olarak beyan edilen raporlardır

2. 2019 yılında yayınlanan rapor yüzdesi %14 olmasına rağmen 2020’de entegre rapor yayımlayan şirket yüzdesinde %2’lik bir artış meydana gelerek %16 olmuştur. Bu durum ülkelerin şirketlere; genel olarak sürdürülebilirlik bilgilerinin en eksiksiz şekilde yayınlanmalarını istemelerinden kaynaklanmaktadır.

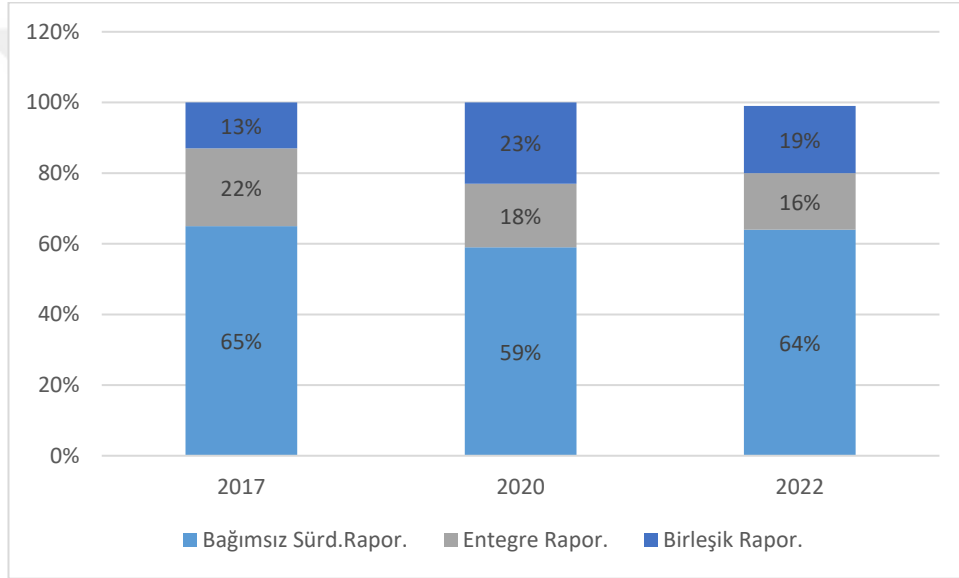
3. Bağımsız sürdürülebilirlik raporlarının göreceli yüzdesi 2017’de %65’ten 2020’de %59’a düşmüş ancak 2022’de yine % 64’e yükselmiştir.

4. Sürdürülebilirlik ve finansal bilgileri birleştiren yıllık raporlarda 2020 yılında artış yaşanırken, 2022 itibariyle bir düşüş yaşanmıştır.

5. Entegre raporlama, üyelik WBCSD üyeleri genelinde düşüş göstermiştir. (2017'de %22'ye karşı 2022'de %16).

6. Avrupa merkezli üyelerin, Asya ve Kuzey Amerika merkezli şirketlere göre sürdürülebilirlik ve finansal bilgileri tek bir raporda birleştirme olasılığı daha yüksektir (Sırasıyla; %55, %32, %11).

Şekil 16: Entegre Raporlamanın Mevcut Durumu (Raporların %'sine göre)

Kaynak: WBCSD Report, 2020 ve 2022

2.7.1. Güney Afrika'da Entegre Raporlama

Güney Afrika; kurumlarına ve şirketlere yönelik derin bir güvensizlik ortamının hâkim olduğu yıllarda kamu güvenini oluşturmaya yardımcı olmak maksadıyla dönemin yeni seçilen başkanı Nelson Mandela ve emekli bir yargıç olan Mervyn King; Kurumsal yönetim konusunda bir kod oluşturmak ve yönetim konusunda periyodik güncellemeler sağlamak amacıyla 1994 yılında ilk King I raporunun yayınlanmasında öncü olmuşlardır. Rapor şirket savunuculuğu yapmış olsa da 2002 yılında yayınlanan King II raporu ile finansal olmayan bilgilerin açıklanması ve herkesi kapsayan dengeli bir iş yaklaşımı üzerine kurulmuş bir raporlama sistemi

geliştirilmiştir. Güney Afrika'daki Dünya Zirvesi ile raporlamada meydana gelen değişimler; şirketler ile ilgili konulara paydaşları dâhil etmek, finansal konuların ötesinde sosyal ve çevresel boyutlarında eklenmesi ile daha kapsayıcı bir yaklaşımın adımları atılmıştır.

2008 yılında yaşanan mali kriz tüm dünyayı etkisi altına aldığına geleneksel yıllık raporların ve kurumsal raporların uzunluk ve karmaşıklığına rağmen yeni bir raporlama sisteminin geliştirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu kapsamda 2009 yılında King III raporlaması ortaya çıkmıştır. Raporlama ile iş dünyası, yatırımcılar ve toplum arasında bir köprü kurulmuştur. Özellikle entegre raporlamayı ‘şirketin finansal ve finansal olmayan performansının bütünleşik temsili’ şeklinde tanımlayan King III; güvensizlik üzerine kapsamlı bir bakış açısı geliştiren raporlama biçimi olmuştur. Ayrıca King III, “uygula ya da açıkla” temelinde kurumsal yönetim konusunda rehberlik sağlamıştır. Ocak 2011’de, Güney Afrika’nın ilk tartışma belgesi olan, “Entegre Raporlama Çerçevesi Entegre Raporu” yayınlamıştır. Güney Afrika’nın en büyük şirketlerinin çoğu, aynı zamanda kamu sektörü ve küçük şirketler, süregelen yıllar itibari ile entegre rapor yayınlamaktadırlar.

Güney Afrika’da borsada işlem gören şirketler için 2010’dan beri entegre raporlama zorunlu olmasına rağmen, diğer ülkelerde entegre raporlamanın kurumsallaşmasına yönelik çok az ilerleme kaydedilmiştir. Ancak bu, diğer ülkelerin entegre raporlamayı benimseme fikrine olumsuz baktığı anlamına gelmemektedir. Bunun yerine, finansal olmayan bilgilerin açıklanmasına yönelik talepleri ve bu tür açıklamaların kurumsallaşmasına yönelik ilerleme, muhtemelen entegre raporlamaya yol açacaktır (Www2.deloitte.com).

King IV; kurumsal yönetimi, iyi kurumsal vatandaşlığın temel bir unsuru olarak konumlandırmıştır. İyi kurumsal yönetim, bir kuruluşun toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu nedenle mevcut ve gelecekteki paydaşlara karşı hesap verebilirliği olduğunu kabul etmeyi gerektirir. King IV, iyi kurumsal yönetimin, entegre bir şekilde anlaşılması ve uygulanması gereken bütünsel ve birbiriyle ilişkili bir dizi düzenleme olduğu fikrini pekiştiren yeni raporlama biçimidir. King IV, King IV Kod’un dikkatli bir şekilde uygulanmasını ve önerilen uygulamaların faaliyet gösterilen sektöre ve kuruluşa uygun bir şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını ister. Dikkatli uygulama, kurumsal yönetimin faydalarını kuruluşun çıkarları

doğrultusunda kullanır. 'Uygula ve açıkla' rejimine dayalı King IV kuruluşlardan, kurumsal yönetim uygulamalarının uygulanmasında şeffaf olmalarını ister.

Çok az ülke entegre raporlamanın yerli şirketler arasında yaygın olduğunu iddia edebilir. Bir istisna olarak Güney Afrika'da kamu kuruluşları altı yıldan fazla bir süredir entegre rapor üretmektedir. Entegre Raporlama'nın Güney Afrika'da baskın kurumsal raporlama biçimi olarak ortaya çıkması, onu benimseyen şirketler için önemli sayıda dâhili ve harici fayda sağlamıştır. En faydalı olanlardan biri, iç entegrasyon ve yönetimdeki iyileştirmedir; şirketler artık iş değeri faktörlerini daha iyi anlamıştır, daha kapsamlı bir risk analizine, gelişmiş stratejik kaynak planlarına ve azaltılmış departman ve işlevsel silolara sahip durumdadır. Güney Afrika'nın, Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan denetim ve raporlama standartlarında üst üste yedi yıl dünyada birinci sırada yer alması, kurumsal raporlamaya odaklandığının bir kanıtıdır.

JSE'de (Johannesburg Stock Exchange) listelenen şirketler ilk entegre raporlarını 2010/2011'de yayınlamıştır. Günümüzde entegre raporlama kamuya ve kâr amacı gütmeyen sektörlerle yayılmış yaygın bir uygulamadır. Güney Afrikalı kuruluşlar, kapsamlı kurumsal yönetim ilkeleri ve yakın zamanda yayımlanan King IV Kod'un önerilen uygulamaları kapsamında çerçevenin en iyi uygulama kılavuzunu takip etmektedir.

Entegre raporlama, şüphesiz Güney Afrika'daki kurumsal raporlama için faydalı olmuştur. Hem finansal hem de finansal olmayan bir işletmenin değer itici güçlerine ilişkin iç ve dış anlayışı genişletmiştir. Strateji ve risklerin yanı sıra kilit kaynaklar ve paydaş ilişkileri hakkında raporlama kalitesini artırmıştır. Araştırmalar, entegre raporlamanın uzun vadeli yatırımcıları çekerek bir şirketin değerine faydalı olduğunu ileri sürmüştür. Kritik olarak, entegre raporlama, işletmeler içinde entegre düşünceyi ve entegre yönetimi teşvik etmiş veya desteklemiştir.

2.7.2. Japonya'da Entegre Raporlama

Mevcut görünümde entegre raporlama Japonya'da dahil olmak üzere neredeyse tüm ülkelerde zorunlu değildir. Fakat zorunlu olmayıp gönüllülük esasına dayalı bir raporlama sistemi olmasına rağmen, bu ülkelerin çoğunda artan sayıda şirket entegre raporlama hazırlamaktadır. KPMG tarafından yayınlanan ankette, Japonya'da

Nikkei 255 endeksinde yer alan 175 firmanın hali hazırda entegre rapor yayınlamakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rapordaki diğer önemli notlar ve eğilimler Japonya'daki şirketlerin:

- %35'i önemliliği iş modellerinin sürdürülebilirliği açısından açıklamakta,
- %22'si önemlilik değerlendirmesiyle ilgili riskleri ve fırsatları açıklamakta,
- %26'sı finansal olmayan nicel hedefler bildirmekte,
- %48'i mevcut performanslarının kısa, orta ve uzun vadeli stratejik hedefleri üzerindeki etkisini açıklamakta,
- %20'si mevcut görünümün önemlilik değerlendirmeleriyle nasıl ilişkili olduğunu açıklamaktadır (KPMG, 2020).

2019'a göre 66 olan entegre rapor hazırlayan şirket sayısı 2020 yılında toplam 579 şirkete ulaşmıştır. 2010'da bu rakam 23 iken Japonya artan bir ivme ile entegre rapor yayınlayan şirketlerin sürekli artış gösterdiği bir ülke konumuna gelmiştir. Entegre rapor yayınlayan 531 şirketin toplam piyasa değeri ise araştırma kapsamında yer alan 2175 şirketin %61'ini oluşturmaktadır. Bu şirketlerin %85'inin satışları 100 Milyar JPY ve daha fazlası olarak neticelenmiştir. Sektörel bazda; sanayiye göre sigorta sektörü %75 ile en yüksek yüzdeye sahip iken onu sırası ile hava taşımacılığı (%67), ilaç (%63), deniz taşımacılığı (%63) ve elektrik enerjisi ve gaz (%59) takip etmiştir (KPMG, 2020).

Nikkei 225 endeksinde rapor yayınlayan şirketlerin endeks yüzdesi bir önceki yıla göre 4 baz puan artarak %81 olmuştur. Nitekim JPX Nikkei 400 ise 5 puan artarak %65'e yükselmiştir. 'Entegre' kavramını kullanarak rapor yayınlayan firma sayısı bir önceki yıla göre 47 artarak 305'e yükselmiştir (tüm zamanların en yüksek seviyesi). Yayımlanan raporlarda ortalama sayfa sayısı ise 73 olarak rapor edilmiştir.

Japonya'da finansal olmayan bilgilerin açıklanmasına dair adımların nasıl atılacağına ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Özellikle Temmuz 2012'de Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, şirketler ve yatırımcılar arasında kurumsal değeri iyileştirmenin yollarını tartışmak ve ayrıca finansal olmayan bilgileri açıklama yollarını düşünmek, incelemek ve önermek için bir diyalog forumu olarak; Kurumsal Raporlama Laboratuvarı'nı kurmuştur. Japonya, küresel eğilimleri göz önünde bulundurarak, finansal olmayan bilgilerin açıklanmasını kademeli olarak ve önem sırasına göre yapmaya çalışmaktadır. Böylece ortak bir değer yaratma anlayışının

ortaya çıkması ve nihayetinde bir bütün olarak toplum için verimli yatırım kararlarının alınabileceği bir mekanizmanın yaratılmasına izin verilmiştir.

2.8. TÜRKİYE’DE ENTEGRE RAPORLAMA UYGULAMALARI

Tüm dünyada yaygınlaşan entegre raporlama düzeni ve entegre düşünce, Türkiye’de de dikkatle takip edilmeye başlamıştır. Bu yüzden Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği 2011’de ortak bir çalışma grubu kurmuştur. Böylece kuruluşlar ve kullanıcılara farkındalık yaratabilmek amacı ile çalışmalar başlatılmıştır (Erta, 2021).

Türkiye’de entegre raporlamanın gelişimi ilk olarak 2013 yılında TÜSİAD aracılığı ile başlamıştır. Tüsiad tarafından hazırlanan ‘Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama’ adlı kitap, entegre raporlamaya yeni başlayacak şirketler için yol gösterici niteliktedir. Rehberde entegre raporlama, raporlamanın neler getirdiği ve dünyada entegre raporlama tartışmalarında gelinen son nokta paylaşılmıştır.

Entegre raporlama ve entegre düşünme yaklaşımını yaymak, kuruluşları bu konuda bilinçlendirmek, kurumsal olarak duyarlı bir altyapı altında çalışmak ve gerçekleştirilecek uygulamaları desteklemek için Entegre Raporlama Türkiye Ağı (ERTA) kurulmuştur (Erta, 2021).

ERTA özellikle entegre rapor hazırlayan firmaların destek beklediği bir dernek olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan denetim şirketleri ve kamu kurumları, entegre raporlama hazırlama niyetinde olmayan şirketler tarafından, entegre raporlamaya destek vermesi beklenen kurumlardır.

Türkiye’de entegre raporlama hazırlayan kuruluşların ağırlıklı olarak bankacılık ve çimento sektöründe yer aldığı görülmektedir. Ayrıca reel sektör şirketleri, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri de entegre raporlama hazırlayan kuruluşlar arasındadır.

Tablo 12’de 2015-2022 yılları itibariyle entegre rapor yayınlayan kuruluşlar/şirketler sunulmuştur.

Tablo 12: Türkiye’de Entegre Rapor Yayınlayan Kuruluşlar

Kurum Adı		Entegre Rapor							
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1)Düzenleyici Denetleyici Kurumlar	Borsa İstanbul			✓	✓	✓	✓	✓	
	Merkezi Kayıt Kuruluşu						✓	✓	
2) Kamu Kurumları/ Bankacılık Sektörü	VakıfBank					✓	✓	✓	✓
	Ziraat Bankası					✓	✓	✓	
	Halkbank						✓		✓
	Kalkınma Yatırım Bankası						✓		
Eğitim Sektörü	YTÜ Sürdürülebilirlik Merkezi					✓	✓		
	Yıldız Teknik Üniversitesi				✓				
3)Özel Sektör- Şirketler Bankacılık Sektörü	Garanti BBVA			✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Akbank						✓	✓	✓
	Türkiye İş Bankası				✓	✓		✓	✓
	Türkiye Sınai Kalkınma Ban.		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Yapı Kredi					✓	✓	✓	✓
	Takasbank							✓	
	Şekerbank							✓	✓
	Albaraka Türk Katılım								✓
Çevre Sektörü	Akademi Çevre						✓		
	Kartonsan							✓	✓
Çimento Sektörü	Adana Çimento		✓		✓	✓			
	Aslan Çimento		✓		✓	✓			
	Çimsa		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	Nuh Çimento			✓	✓	✓	✓	✓	✓

	Oyak Çimento						✓		
	Akçansa								✓
Demir Çelik Sektörü	Oyak Maden Metalurji Grubu					✓	✓	✓	
Denetim Sektörü	Mazars Denge					✓	✓		
Kimya Sektörü	Aksa Akrilik					✓	✓	✓	✓
Sigorta Sektörü	Allianz Türkiye					✓	✓	✓	
Teknoloji Sektörü	Vestel Elektronik							✓	✓
	Vestel Beyaz Eşya							✓	✓
Telekomünikasyon Sektörü	Turkcell						✓	✓	
Hızlı Tüketim Ürünleri Sektörü	Coca Cola İçecek						✓	✓	✓
Holding Şirketler	Borusan							✓	
Enerji Sektörü	Zorlu Enerji							✓	✓
	Ak Enerji							✓	✓
Perakende Sektörü	Migros							✓	✓
	Penti					✓			
Teknoloji/Bilişim	Logo Yazılım								✓
İmalat Sektörü	Ulusoy Un								✓
	Kimteks								✓
4) Sivil Toplum Kuruluşları	Argüden Yönet.Akad.	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
	Darüşşafaka Cemiyeti						✓	✓	✓
	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı				✓	✓	✓	✓	
5) Yerel Yönetimler	Kadıköy Belediyesi				✓		✓		
TOPLAM		1	5	6	12	18	25	27	23

Kaynak: ERTA (entegreraporlamatr.org) Erişim Tarihi:09/04/2023

Tablo 12’de yer alan bilgiler doğrultusunda ilk entegre rapor yayınlayan kuruluş; Argüden Yönetişim Akademisi’dir. Akademi ayrıca 2015 yılından itibaren,

2020 yılı dahil olmak üzere, düzenli olarak her yıl entegre rapor yayınlayan tek kuruluştur. 2020 yılında ilk defa entegre rapor yayınlayan kuruluşlar ise; Merkezi Kayıt Kuruluşu, Turkcell, Coca Cola İçecek ve Darüşşafaka Cemiyeti olmuştur. Bu kuruluşlar 2021 yılında da entegre raporlarını yayınlamışlardır. Aynı doğrultuda 2021 yılında ilk defa rapor yayınlayan kuruluşlar ise; Vestel Beyaz Eşya, Borusan, Zorlu Enerji ve Ak Enerji olmuştur. 4 yeni işletmenin rapor yayınlamasına rağmen 2021 yılında rapor yayınlayan işletme sayısı bir önceki yıl ile aynı rapor sayısında kalmıştır. Bu durum 2020 yılında rapor yayınlamış olmalarına rağmen 2021 yılında rapor yayınlamayan 5 kuruluştan kaynaklanmaktadır. Bu kuruluşlar ise; Halkbank, Kalkınma Yatırım Bankası, YTÜ Finansal Kurumsal Yönetim ve Sürdürülebilirlik Merkezi, Argüden Yönetişim Akademisi ve Kadıköy Belediyesi'dir.

Yerel yönetimler içerisinde sadece Kadıköy Belediyesi 2018 yılında entegre rapor yayınlamıştır. 2020 yılı için yayınlanan toplam entegre rapor sayısı bir önceki yıla göre %6 azalarak toplam 17 rapor ile sınırlı kalmıştır. Rapor yayınlayan kurumların en çok kamu ve özel sektör bankaları ve çimento sektörüne ait oldukları görülmüştür. Entegre rapor yayınlayan kurum sayısının oldukça az olmasına rağmen bu durum kurumların sektörlerine öncülük etmesi açısından önemlidir.

Tez çalışmasının tamamlandığı dönem itibariyle 2022 yılı entegre raporları halihazırda yayınlanmaya devam etmektedir. Güncel verilerle 23 kurum/şirket 2022 yılı entegre faaliyet raporunu yayınlamıştır. Bunların arasında ilk defa entegre rapor hazırlayan şirketler göze çarpmaktadır: Albaraka Türk Katılım Bankası, Akçansa, Logo Yazılım, Ulusoy Un ve Kimteks.

Sektör bazında değerlendirildiğinde entegre raporlamaya en fazla ilgi gösteren sektörlerin Bankacılık ve Çimento sektörü olduğu görülmektedir. En çok entegre rapor yayınlayan şirketler Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Garanti BBVA, Çimsa ve Nuh Çimento olduğu göze çarpmaktadır.

Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'deki kuruluşlarda yöneticilik yapanların %73'ü entegre raporun gönüllülük esasına göre, %27'si ise zorunlu olarak hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Fakat araştırmaya katılan katılımcıların %49'u entegre raporlama hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Ek olarak entegre raporlama hazırlama konusunda bilgilendirilen şirketlerden gelen geri bildirimlere göre; %15'inin entegre raporlama hazırlamayı planladığı, %6'sının

hali hazırda entegre rapor hazırlamaya başladığı, %7'sinin entegre rapor hazırladığı, %22'sinin ise haberdar oldukları entegre raporu hazırlamayı düşünmedikleri ortaya çıkmıştır (Aras vd, 2019: 19).

Şirketlerin entegre raporlamaya daha duyarlı hale gelmeleri için; entegre rapor hazırlama süreci eğitimi almaları sağlanmalıdır. Ayrıca yasal düzenlemeler ile entegre raporlamayı teşvik eden uygulamaların hayata geçirilmesi, entegre rapor konusunda profesyonel danışmanlık veren kurumların artması ve en önemlisi şirket üst yönetiminin entegre rapora karşı olan inancı ve desteğini artıracak olan politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENTEGRE RAPORLAMANIN FİNANSAL PERFORMANSA ETKİSİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

3.1.LİTERATÜR TARAMASI

Entegre raporlamaya ilişkin tartışmalar IIRC'nin kurulmasından önceki döneme kadar uzanmaktadır. Aslında, 1999 gibi erken bir tarihte PwC, entegre raporlama kavramına dönüşen tartışmayı ateşleyen Değer Raporlama Çerçevesine yol açan daha bütünsel bir rapor oluşturmak için çalışmaktaydı. Şirketler arasında, Danimarkalı bir enzim şirketi olan Novozymes (Novo Nordiskpharmaceutical grubunun yan ürünü), ilk entegre raporu 2002'de yayınlamış ve hemen ardından Novo Nordisk onu izlemiştir. Ardından gelen küresel mali kriz, sosyal ve çevresel konulara olan ilgiyi artırmış ve paydaşların mali ve mali olmayan bilgilerin daha fazla bütünleştirilmesi talebine yol açmıştır. Ayrıca entegre raporlamanın yaygınlaşması akademisyenlerin konuya daha fazla ilgi göstermelerine neden olmuştur.

Başlangıçta konuyla ilgili çalışmalar, entegre raporlamaya yönelik beğeniler veya eleştiriler veya alternatif olarak bu uygulamanın uygulanmasına ilişkin normatif tavsiyeler ile ilgili olmuştur. Daha sonra bu çalışmalar yerini mülakatlar, içerik analizi ve vaka çalışmaları yoluyla gerçekleştirilen ampirik araştırmalara bırakmıştır. Bu katkılar ağırlıklı olarak hem ülke hem de şirket düzeyinde entegre raporlamanın belirleyicilerinin tespitine ve entegre raporlamanın etkilerine odaklanmıştır.

Entegre raporlama konusundaki çalışmaların ön analizi, makalelerde kullanılan iki ana bakış açısının varlığına dikkat çekmektedir: normatif ve tanımlayıcı bakış açıları. Normatif belgeler temel olarak entegre raporlamanın potansiyel avantaj ve dezavantajlarına odaklanırken, tanımlayıcı belgeler ampirik bir bakış açısıyla entegre raporlamanın belirleyicilerini ve etkilerini analiz etmektedir.

Entegre raporlamayla ilgili literatür incelendiğinde; IIRC tarafından “Towards Integrated Reporting: Communicating Value in the 21st Century” başlıklı tartışma belgesinin yayınlanmasından hemen sonraki dönemde (2011), yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak entegre raporlamaya yönelik eleştiriler veya takdirlerle ilgili olduğunu

göze çarpmaktadır. Ancak son yıllarda çalışmaların odak noktası, entegre raporlamanın belirleyicilerini ve etkilerini belirlemeye doğru kaymıştır.

Entegre raporlama nispeten yeni bir fenomen olmasına rağmen, halihazırda ER uygulaması, ER kalitesi ve faaliyet performansı arasındaki bağlantıları analiz etmeyi amaçlayan birçok ampirik çalışma bulunmaktadır. Çalışmamızın konusu itibarıyla bu kısımda sadece entegre raporlamanın finansal performans üzerindeki etkisine odaklanan çalışmalar üzerinde durulacaktır. Bu açıdan bakıldığında, bazı yazarlar entegre raporlama kalitesi ile finansal performans arasında herhangi bir bağlantı olmadığını vurgulamaktadır (örneğin, Churet & Eccles, 2014). Bununla birlikte, bu tür bir analiz, zorunlu olarak, bir kuruluşun zaman içinde değer yaratma yollarını tanımlamayı içeren entegre raporlamanın temel perspektifini dikkate almalıdır. Bu nedenle, raporun kalitesi ile finansal performans arasında bir ilişkinin olmaması faydaların tezahür ettiği zaman ufku ile gerekçelendirilebilir. Aslında, yaklaşımın zaman içinde kalıcı değer yaratmayı amaçladığı düşünüldüğünde, entegre raporlamadan elde edilen ekonomik faydaların kısa vadede olması gerekmez ve bu faydalar uzun vadede ortaya çıkabilir. (Vitolla, 2019:523)

Bu nedenle, literatürde entegre raporlamanın faaliyet performansı üzerindeki olumlu etkileri konusunda hemfikir olan araştırmalar bulunmaktadır: Barth, Cahan, Chen ve Venter (2017), Lee & Yeo (2016) , Martinez, (2016) Güney Afrika şirketlerinden bir örneklem kullanarak ve çeşitli entegre rapor kalitesi ölçümlerine dayanarak, daha iyi kalitenin olumlu pazar tepkilerine yol açtığını tespit etmiştir.

Barth vd. (2017) çalışmalarında, entegre rapor kalitesi ile ilişkili ekonomik sonuçlar üzerine odaklanmışlardır Barth vd. (2017), entegre raporlama kalitesinin hisse senedi likiditesi, firma değeri ve beklenen nakit akışları ile pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Firma değerinin; likidite, sermaye maliyeti ve gelecekte beklenen nakit akışları olmak üzere toplam üç bileşene ayrıldığı çalışmada elde edilen sonuçlar sırası ile; entegre raporlamanın likidite ve gelecekte beklenen nakit akışları üzerinde olumlu etkisi olduğu fakat sermaye maliyeti üzerinde herhangi bir ilişki olduğuna dair kanıt bulunamamış olmasıdır.

Lee ve Yeo (2016), 2010-2013 döneminde Güney Afrika'da 822 gözlemi inceleyerek entegre raporun kalitesi ile firma değerlemesi arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Elde ettikleri sonuçlar, büyük firmalar veya birkaç iş birimine sahip olanlar

dâhil olmak üzere, yüksek organizasyonel karmaşıklığa sahip olan ve daha fazla dış finansman ihtiyacı olan şirketler için daha güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak piyasa değeri ve entegre raporlama kalitesine yönelik ilişkinin yönü pozitif olarak açıklanmıştır.

Baboukardos ve Rimmel (2016), King III raporu (2009) kapsamında Güney Afrika'da entegre raporlamanın zorunlu olarak uygulanmasıyla ilgili performans iyileştirmelerini incelemiştir. Yazarlar, kazançların değerlendirme katsayısında önemli bir artış ve net varlıkların değerinde bir düşüş olduğuna dair güçlü kanıtlar bulmuşlardır ve sonucun entegre bir rapor oluşturma yükümlülüğünün bir sonucu olarak risklerin ve kaydedilmemiş yükümlülüklerin daha güvenilir bir şekilde ölçülmesine atfedilebileceğini belirtmişlerdir.

Zhou, Simnett ve Green (2017), entegre rapor ile IIRC çerçevesi arasında daha büyük bir uyumun, daha düşük analist tahmin hatalarını ve ardından özsermaye maliyetinde bir azalmayı içerdiğine dikkat çekmiştir. Ek olarak, García-Sánchez ve Noguera-Gámez (2017), 27 ülkedeki 995 şirketten oluşan bir örneklem aracılığıyla, entegre raporlamanın benimsenmesinin sermaye maliyetini düşürdüğünü ve raporun karar alma sürecindeki yararlılığını doğruladığını tespit etmiştir. Arguelles, Balatbat ve Green (2015), dünya çapında bir örneklem kullanarak, entegre raporun kalitesi ile öz sermayenin piyasa değeri arasındaki pozitif ilişkiyi vurgulamıştır.

Churet ve Eccles (2014), entegre raporlamanın finansal performans üzerindeki etkilerini araştırırken, örneklemin tamamı için olmasa da iki sektör için anlamlı ve pozitif bir ilişki bulmuştur. Cosma, Soana ve Venturelli (2018), piyasanın tüm sektörlerde entegre raporların kalitesini takdir etmesine rağmen, finans dışı sektörde hissedarların hassasiyetinin daha yüksek olduğunu eklemiştir.

Cortesi ve Vena (2019), 57 ülkeden 636 şirketi kapsayan 2003'ten 2017'ye kadar 15 yıllık bir örneklem üzerinde entegre raporlamanın gönüllü benimsenmesinin piyasa değeri üzerindeki etkilerini analiz etmek için yaptıkları çalışmalarında elde ettikleri sonuçlar, entegre raporlamanın kurumsal performansı etkilediği görüşünü desteklemektedir. Ayrıca entegre raporun şirketlerce desteklenmesi ve şeffaf bir biçimde yayınlanması ile birlikte; (i) bilgi asimetrisinin azaldığı, (ii) hisse başına kazanç kalitesini arttırdığı ve (iii) marjinal olarak azalan fayda yarattığı yönünde

bulgulara ulaşılmıştır. Ek olarak entegre raporlamanın; coğrafi köken ve ülkelerin ekonomik yapılarından etkilenmediği tespit edilmiştir.

Wen vd. (2017), 2012-2015 dönemleri arasında Malezya’da halka açık ilk 50 şirket tarafından yayınlanmış olan Entegre Raporların, şirketlerin finansal performansına olan etkisini incelemişlerdir. Yapılan analiz ve istatistiki sonuçlara göre; çerçevede yer alan 8 içerik ögesinden dördünün finansal performans üzerinde önemli ve olumlu bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Matemane ve Wentzel (2019), Güney Afrika bankalarının entegre rapor yayınlamak zorunda oldukları dönemler ile yayınlamak zorunda olmadıkları dönemlere ait finansal tablolarından elde ettikleri verilerin finansal performans üzerine olan etkisini incelemişlerdir. Gerçekleştirilen analizler sonucunda; entegre raporlama kalitesi ile hisse başına kazanç arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Neacsu (2019), firmaların yayınladıkları raporların türü ile finansal performans arasındaki bağlantıyı sorguladığı çalışmasında; borsaya kote 22 sigorta şirketini 2013-2014 dönemleri itibari ile incelemiştir. Yapmış olduğu analizler sonucunda ise; rapor türü (entegre rapor) ile Tobin Q arasında olumlu ve anlamlı ilişki tespit edilirken, rapor türünün (entegre rapor) aktif karlılığı ve öz sermaye karlılığı açısından iyileştirmelere neden olmadığını gözlemlemiştir.

Paulopoulos, Magnis ve Iatridis (2019), 2011-2015 yılları itibariyle, entegre raporlama açıklamalarının kalite seviyesi ile firmaların piyasa değeri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ayrıca, entegre raporlamaya dair açıklamaların şirketlerin piyasa değerini hangi yönde etkilediğini incelemişler ve entegre raporlama açıklamaları ile firma performansı arasında pozitif yönlü ilişki tespit etmişlerdir. Spesifik olarak, firma performansı ile ER açıklamalarının kalitesi arasındaki pozitif ilişkiyi ortaya konulmuştur.

Marx (2019), Güney Afrika Borsasında listelenen ilk 100 şirkete odaklanarak, finansal gösterge olarak belirlenen oranlar ile ‘Entegre Raporlamada Mükemmellik Ödülleri’ tarafından yayınlanan entegre rapor kalitesi arasındaki ilişkiyi yüksek lisans tezinde incelemiştir. Elde edilen istatistiki sonuçlara göre; entegre raporlama kalitesi arttıkça vergi sonrası net işletme karı, faiz ve vergi öncesi kar, brüt kar ve vergi ve amortismanlar üzerinde olumlu etkisi olduğu fakat borç devir hızı ve temettü üzerinde

olumsuz, negatif bir etki yarattığı gözlemlenmiştir. Bu tür sonuçlar entegre raporlama kalitesinin finansal oranlar üzerindeki etkisi hakkında sonuca varmayı zorlaştırmıştır.

El Deeb (2019), Mısır Borsasında yer alan 30 şirketin, 2012-2017 yılları arasında yayınlamış oldukları entegre raporların; firma değeri ve performansı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmacı, firma performansı için ölçüt olarak karlılık (ROE) ve kaldıraç seviyesini (Borç oranı) ve firma değeri için aktifleştirilmiş piyasa değerini kullanmıştır. Araştırmanın bulguları, entegre raporlama uyum düzeyi ile firma performansı ve değeri ve şirketlerin kaldıraç düzeyi arasındaki pozitif ilişkiyi desteklemektedir. Sonuçlar, entegre raporlamanın uygulanmasının şirketlerin Mısır borsasındaki performansını ve değerini artıracaklarını göstermektedir.

Buallay, Hawaj ve Hamdan (2020), Körfez Ülkeleri'nde yer alan İslami ve geleneksel bankaların yayınlamış oldukları entegre raporlar ile piyasa performansı, finansal ve operasyonel performans arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda; entegre raporlama, geleneksel bankaların piyasa performansını olumlu etkilerken, finansal ve operasyonel performanslarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca İslami bankaların yayınlamış oldukları entegre raporlar ise finansal ve operasyonel performans üzerinde önemli bir etki meydana getirmemiş, piyasa performansını ise olumsuz etkilemiştir.

Eugster ve Wagner (2020), değer raporlama ve firma performansı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında; İsviçre firmalarının 10 yıllık verileri ile uzun dönemli bir değerlendirme yapmışlardır. Sonuç olarak; iyi değer raporlama kalitesine sahip firmaların gelecekte daha iyi işletme performansı sağlayacağı ve daha fazla ekonomik katma değer, varlık getirisi ve öz kaynak getirisi elde ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bulgular aynı zamanda 'Entegre Raporlamanın' potansiyel değer yaratma faydalarına da ışık tutmaktadır.

Nakajima, Yuzuka ve Inaba, Yushi (2021), 'Gönüllü Entegre Raporlamaya Borsa Tepkileri' isimli çalışmalarında entegre raporlamanın gönüllü olarak benimsenmesinin Japonya'daki firmaların hisse senedi fiyatları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Yapılan analizler neticesinde; hisse senedi piyasasının özellikle 2019 ve 2015 yıllarında firmaların gönüllü entegre rapor yayınlamalarına olumlu tepki verdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, özellikle 2016 ve 2015 yıllarında, entegre rapor

yayınlama tarihlerine göre, kurumsal sosyal sorumluluk raporu yayın tarihlerine göre daha yüksek performans gösterme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Adegboyegun vd. (2020) çalışmalarında entegre raporlamanın 2009 ve 2018 yılları arasında Nijerya'daki kurumsal organizasyonların performansı üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada En Küçük Kareler ve Panel Eş bütünleşme teknikleri kullanılmış ve ER'nin kurumsal performans üzerinde kısa vadede önemli bir etkisinin saptanmadığı, uzun vadede firma performansı ile anlamlı bir ilişkisi tespit edildiği vurgulanmıştır.

Soriya ve Rastogi (2023) çalışmalarında, Entegre Raporlama uygulamalarının trendini belirlemeyi ve entegre raporlamanın Hindistan Ulusal borsasına(NSE) kayıtlı şirketlerin operasyonel performansı (varlık getirisi (ROA)) ve firma değeri (Tobin's Q) üzerindeki etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır, 2017–2018'den 2019–2020'ye kadar üç yıllık dönemde 93 entegre yıllık raporun değerlendirmek üzere Entegre Raporlama Kalite Endeksi'ni (IRDQI) oluşturmak için içerik analizi kullanılmıştır. Ayrıca, IRDQI ve finansal performans arasındaki ilişkiyi araştırmak için panel veri modelleri kullanılmıştır. Regresyon denklemlerinde bağımsız değişken IRDQI, bağımlı değişkenler ROA ve Tobin'in Q'dan oluşmuştur. Ampirik analiz sonuçları, IRDQI'nin operasyonel performans ile (ROA) pozitif ve önemli ölçüde ilişkili olduğunu, diğer yanda firma değeriyle (Tobin's Q) arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan önemsiz olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Conway (2019) çalışmasında entegre raporlamanın 2011 yılında zorunlu olarak uygulamaya konulmasının, Güney Afrika'da borsaya kote şirketlerin finansal performansı, riski ve kurumsal hissedarlık üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sonuçlar diğer iki Afrika borsasıyla (ER'nin zorunlu olmadığı Nijerya ve Mısır) karşılaştırılmış ve ER kalitesinin bu borsalarda ve çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) raporlama puanları üzerinde bir etkisi olup olmadığını incelenmiştir. Çalışmanın bulguları Güney Afrika firmalarında finansal performans ve riskin, zorunlu entegre raporlamanın başlangıcından bu yana azaldığını ancak kurumsal hissedarlığın arttığı yönünde oluşmuştur. Daha kaliteli raporların üretilmesinin, düşen finansal performans ve risk, daha yüksek kurumsal hissedarlık ve artan ESG puanları ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Akisik ve Gal (2020) çalışmalarında, 2011 ve 2016 yılları arasında Kuzey Amerika firmaları için entegre raporlar, dış güvence ve finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Panel veri analizi ile elde edilen sonuçlar, entegre raporlar ile birden çok finansal performans ölçüsü arasında önemli bir pozitif ilişki olduğuna dair kanıt sağlamıştır. Ayrıca, entegre raporların muhasebe firmaları tarafından güvence altına alınmasının bu olumlu etkiyi artırdığı belirtilmiştir.

Chouaibi vd. (2022) çalışmasının amacı, entegre raporlama kalitesinin (IRQ) Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesindeki İslami bankaların (IB'ler) özkaynak maliyeti ve finansal performansı üzerindeki etkisini incelemektir. Bu çalışmada, altı yıllık (2015–2020) bir dönem boyunca MENA bölgesindeki 67 IB'yi incelenmiştir. Elde edilen ampirik sonuçlar, entegre raporlama kalitesinin öz sermaye maliyeti üzerinde önemli bir olumsuz etkiye sahip olduğunu göstermektedir. IRQ'nun IB'lerin mali performansı üzerinde olumlu ve önemli bir etkisinin olduğu da ilginç bir nokta olarak belirtilmiştir.

Albetairi, Kukreja ve Hamdan (2018) çalışmalarında, entegre raporlamanın Bahreyn'de borsaya kote beş sigorta şirketi ve bunların finansal performansları üzerindeki etkisini (ROA) tespit etmeyi amaçlamıştır. Dört yıllık bir süre boyunca (2012-2015) toplanan verileri analiz etmek için içerik analizi ve doğrusal regresyon analizleri kullanılmıştır. Bulgulara göre İş modeli, strateji ve kaynak tahsisi öğelerinin Varlık Getirisi (ROA) ile pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu, diğer yanda risk ve fırsatlar ve performans unsurlarının ise ROA ile önemli ancak negatif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Entegre raporlamanın Türkiye'deki geçmişi çok yeni olmasına ve sadece gönüllülük esasına göre uygulanmasına rağmen son birkaç yıllık dönemde konu ile ilgili akademik çalışmaların hızla arttığı gözlenmektedir. Diğer yanda BIST bünyesinde bir Sürdürülebilirlik Endeksi oluşturulmuş olması Türkiye'de sürdürülebilirlik raporlaması ile ilgili akademik çalışma yapma olanağını da arttırmıştır. Aşağıda Türkiye'de entegre raporlamanın (aynı zamanda sürdürülebilirlik raporlaması) finansal performansa etkisini ele alan ampirik çalışmalara yer verilmiştir.

Yüksel ve Ünal (2017), sürdürülebilirlik endeksinde işlem gören bankalara dair finansal performansın ve hisse senedi getirilerinin arasındaki ilişkinin yönünü

değerlendirmişlerdir. Yapılan analizler sonucunda finansal performans ve hisse senedi getirisi arasındaki ilişkinin yönü pozitif olarak bulunmuştur.

Önder (2017), Bist 100 Endeksi'ndeki işletmelerin aynı zamanda Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer almalarının karlılığa bir etkisi olup olmadığını incelemiştir. Yapılan analizler neticesinde; sürdürülebilirlik endeksinde yer almak, işletme karlılığı üzerinde herhangi olumlu bir etkiye sebep olmamaktadır.

Düzer ve Önce (2017), Gri raporlama ilkelerine göre, sürdürülebilirlik raporu yayınlamakta olan şirketleri belirlemişlerdir. Böylece sürdürülebilirlik raporu yayınlayan ve yayınlamayan şirketler için finansal performans bağlamında bir karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; aktif karlılığı ve öz kaynak karlılığı rapor yayınlayan şirketlerde daha yüksek çıkmıştır.

Yüksel (2018), entegre raporlamanın finansal performans üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada işletmelerin raporlama skorları ile firma büyüklükleri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca raporlama skorları ile varlık devir hızları arasında da pozitif ilişki mevcut iken karlılık oranları ve finansal yapı oranları arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Düzer ve Önce (2018), şirketler tarafından raporlanan sürdürülebilirlik bilgi düzeylerinin finansal performans üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Yapılan analizler neticesinde; çevresel performansa için açıklanan bilgi düzeyi aktif karlılığı ve öz kaynak karlılığını pozitif yönde etkilemektedir. Ayrıca sosyal performansa ilişkin açıklanan bilgi düzeyinin ise aktif karlılık üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Soytaş vd. (2019), kurumsal sürdürülebilirlik ve finansal performans arasındaki nedensellik ilişkisine odaklanmışlardır. Bu nedenselliğin olası nedenlerinin; finansal getirilerde firma düzeyinde heterojenlik, firmanın verimlilik düzeyi ile sürdürülebilirlik girişimlerinin marjinal maliyeti arasındaki ilişki ve ölçüm hataları şeklinde sıralanmıştır. Yapılan analizler; kurumsal sürdürülebilirliğin finansal performans ile pozitif ilişkili olduğunu destekleyen ampirik kanıtlar sunmaktadır. Ayrıca sürdürülebilirlik uygulamalarının üretim şirketleri açısından daha maliyetli olduğu ve dolayısıyla yatırım yapmak için daha az teşvike sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Çelik (2019), entegre raporlamanın firmaların finansal performansları üzerindeki ilişkisini ele aldığı doktora tezinde; sosyal, çevresel ve ekonomik performansları ifade eden teorik bir model oluşturmuştur. Bu model bazında entegre raporlamaya en yakın rapor yayınlayan Bist Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan işletmelerin yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik, faaliyet ve entegre raporları analiz edilmiştir. Analiz ile sayısallaştırılan sosyal, çevresel ve ekonomik performans değerlerinin işletmelerin finansal performansına (Aktif Karlılık, Öz Kaynak Karlılığı) olan etkisi incelenmiştir. Sonuç olarak entegre raporlamanın finansal performans üzerinde pozitif bir etki yarattığı ortaya çıkmıştır.

Yüksel ve Kayalı (2020), Banka Endeksi üzerinde entegre raporlama ilkelerinin finansal performans üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. 2017 ve 2018 yıllarına ait verilerin kullanıldığı çalışmanın sonucuna göre; fayda-maliyet bazında entegre raporlamanın 2017 yılı için finansal performans üzerinde herhangi bir etkisi tespit edilememişken, 2018 yılında etkisi olduğu gözlemlenmiştir.

Kızıltan (2021), doktora tezinde işletmelerin yayınladıkları entegre raporların finansal performansları üzerinde etkisinin olup olmadığını tespiti amaçlamıştır. Bist endeksinde yer alan çimento ve bankacılık sektörlerinde yer alan işletmelerin entegre rapor yayınlamalarının finansal performansları üzerindeki etkisi ve yurtdışında aynı sektörde yer alan işletmeler ile karşılaştırmalı oran analizi yapılarak araştırılmıştır. Aynı zamanda, yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak, entegre raporlamanın işletmenin menşesine ve sektörüne etkisi olup olmadığına bakılmıştır. Yapısal eşitlik modellemesinde ise, çimento sektöründe hiçbir etki tespit edilememiş olup bankaların entegre raporlama ile hisse başı kârlarının arttığı, sermaye yeterlilik oranlarının yükseldiği ve finansman oranının sermaye yeterlilik oranı üzerinde anlamlı etkisinin olduğu sonuçlarına varılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Literatüre uygun olarak, bu çalışmanın amacı entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemek olarak belirlenmiştir.

Literatür incelendiğinde; entegre raporlama ile şirketlerin finansal performansı arasındaki ilişkiye yönelik iki farklı görüşün varlığı göze çarpmaktadır. İlk görüşe

göre entegre raporlama hissedarlar açısından faydalıdır ve bu bağlamda entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkinin yönü pozitifdir.

Entegre raporlamanın savunucuları, ER'nin finansal sermaye sağlayıcılarına sunulan bilgilerin kalitesini iyileştirerek daha etkin ve verimli bir sermaye tahsisi sağladığını iddia etmektedirler. Ayrıca IIRC'ye göre de ER, değer yaratmayla bağlantılı bütünleşik bir şekilde önemli bilgi sağlayarak, hissedarlar ve borçlular gibi dış sermaye tedarikçilerinin bilgi edinme ve işleme maliyetlerini azaltmaktadır.

Buna karşılık ikinci görüşe göre eğer ER hissedarlar için zararlı ise, entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkinin yönü negatif olmalıdır. Bu ikinci görüşün savunucuları, entegre raporlarda özel (hissedarlar açısından) bilgilerin kamuya açıklanmasının (örneğin, ürün pazarlarındaki rakiplere, işçi sendikalarına veya yasal düzenleyicilere) maliyetli olduğunu ve bu nedenle firmaların daha az bilgi açıklamak isteyeceğini ileri sürmektedirler (Verrecchia 1983, 1990). ER'nin firmaları özel bilgileri ifşa etmeye zorlaması durumunda, firma değerinin ER ile negatif olarak ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Bu nedenle, eğer ER, firmayı kendisi için maliyetli olan kurumsal süreçleri benimsemeye zorlarsa, ER'nin firma değerini olumsuz yönde etkilemesi beklenecektir.

Bu bağlamda çalışmanın amacı entegre raporlamanın finansal performans üzerindeki etkisini iki ayrı örneklem üzerinden ölçmek olarak belirlenmiştir.

3.3. ARAŞTIRMA KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Entegre rapor yayınlayan şirket sayısının yetersiz olması Türkiye için bu amaca yönelik bir çalışma yapılmasını şu an için mümkün kılmamaktadır. Bu nedenle çalışma Japonya ve Güney Afrika şirketleri üzerine uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini Güney Afrika ve Japonya'da borsada işlem gören 30'ar adet şirketten oluşmaktadır. Bu şirketlerin yıllık entegre raporlarından ve finansal tablolarından elde edilen verilerle panel veri analizi yapılmıştır. Analizin uygulandığı zaman aralığı 2014-2020 yılları arasındadır. Araştırmada örneklem ikiye ayrılmıştır. Birinci örneklem, Japon borsasına kayıtlı 30 şirketten, ikinci örneklem ise Güney Afrika borsasında işlem gören 30 şirketten oluşmaktadır. Daha önceden açıklandığı üzere Güney Afrika'da entegre raporlama şirketler için bir zorunluluktur. Diğer yanda Japonya'da

entegre raporlama hazırlanması gönüllülük esasına göre uygulansa da Japonya'nın entegre raporlamada dünyada önde gelen ülkelerden biri olduğu da bilinmektedir.

3.3.1. Araştırmanın Hipotezleri

Borsaya kayıtlı firmaların entegre raporlama puanları ile finansal performansları arasındaki ilişkinin tespitine yönelik bu çalışmada kullanılan strateji, Botosan (1997), Sengupta (1998), Francis, Perreira ve Khurana (2005) ve Lee ve Yeo (2015) benimsediği yaklaşıma benzerdir: Önceki çalışmalarda olduğu gibi firmaya özgü entegre raporlama skorları ile finansal performans arasındaki ilişki incelenecektir.

İlk hipotez, finansal performans ile entegre raporlama arasındaki ilişki üzerinedir.

H1: Finansal performans ile entegre raporlama arasında pozitif ilişki vardır. İkinci hipotezimiz ise örgütsel karmaşıklığın entegre raporlama ve firma değerlemesi arasındaki ilişkiye olan etkisi ile ilgilidir. IIRC'ye göre, ER 'nin faydalarından bir tanesi, firmanın iş stratejileri, operasyonları ve değer yaratma arasındaki bağlantıyı ve bağlantıları kesin, özlü ve entegre bir şekilde göstererek bilgi işleme maliyetlerini azaltmaktır.

Bushman vd. (2004) ve Coles vd. (2008), yüksek organizasyonel karmaşıklığa sahip firmaların daha karmaşık operasyonel ve bilgi ortamlarıyla karşı karşıya kaldığını öne sürmüşlerdir. Sonuç olarak, Cohen ve Lou'nun (2012) belirttiği gibi, yatırımcıların sınırlı işleme ve sermaye kapasitesi göz önüne alındığında, yüksek organizasyonel karmaşıklığa sahip firmalarda bilgi işleme maliyetleri daha yüksektir.

Organizasyonel karmaşıklığın çok boyutlu olduğu ve organizasyonel karmaşıklığı ölçmek için pek çok ölçüt kullanılabileceği kabul edilmektedir. Bu çalışmada Bushman vd. (2004), Coles, Daniel ve Naveen (2008) ve Lee ve Yeo (2015) tarafından kullanılan karmaşıklık ölçütleri kullanılacaktır. Birincisi firmanın faaliyet gösterdiği iş ve coğrafi bölümlerin sayısıdır. İkinci ölçüt ise maddi olmayan varlıkların toplam varlıklara oranı olarak tanımlanan maddi olmayan varlık yoğunluğudur. Sonuncusu ise toplam varlıkların doğal logaritması olarak tanımlanan bir firma büyüklüğü ölçütüdür.

Birden fazla iş koluna sahip firmalar, karlı segmentten zarar eden segmente kaynakların transferi gibi firma içinde sermayenin verimsiz bir şekilde dağıtılması ve ilgisiz segmentlerin operasyonel performansı engelleyebilecek çelişkili operasyonel tarzlara veya kültüre sahip olabilmesi gibi olasılıklarla karşı karşıyadır (Stein 1997). Çok segmentli firmalarda, çeşitli operasyonları birleştirmek, firma içinde önemli bilgi asimetrisine yol açabilen bilgi toplama sorunları yaratır (Habib ve diğerleri, 1997). Birden fazla coğrafi segmentte faaliyet gösteren firmalar, bir dizi izleme zorluğu oluşturan karmaşık bir yönetimsel karar alma ortamıyla karşı karşıyadır. Coğrafi dağılım, çoklu para birimleri, yüksek denetim maliyetleri, farklı yasal sistemler ve kültürel ve dilsel farklılıklar nedeniyle bilgi karmaşıklıkları ortaya çıkabilecektir. (Bushman ve diğerleri 2004; Chu ve diğerleri 2014).

Örgütsel karmaşıklık, koordinasyon sorunları ve büyük firmalardaki farklı yatırım fırsatları nedeniyle firma büyüklüğü ile pozitif şekilde ilişkilidir (Smith ve Watts 1992). Ayrıca, büyük şirketlerdeki farklı iş operasyonları, CEO'nun odaklanmasını azaltır ve yüksek düzeyde yöneticilik yeteneği gerektirir.

Maddi olmayan varlıklara yapılan yatırımlar tipik olarak belirsiz gelecekteki faydalar, uzun geri-dönüş süresi ve yüksek başarısızlık riski ile karakterize edilir. Maddi olmayan varlıkların göreceli benzersizliği (Aboody ve Lev 2000) ve maddi olmayan varlıklardan kaynaklanan büyüme fırsatları üzerindeki yönetim takdirini izlemenin zorluğu nedeniyle maddi olmayan varlıklarla ilişkili bilgi asimetrisi, maddi varlıklarla ilişkili olandan daha yüksektir (Smith ve Watts 1992).

Özetle, bilgi işleme maliyetleri organizasyonel olarak karmaşık firmalarda daha yüksektir. ER'nin, kaliteli kurumsal açıklamaları bütünleşik ve özlü bir şekilde artırarak firmaların bilgi ortamını iyileştirdiği varsayılmaktadır. Dolayısıyla, ER'nin daha yüksek organizasyonel karmaşıklığa sahip firmalarda bilgi işleme maliyetlerini azalttığı öngörülmektedir. Bu açıdan ikinci hipotezimiz:

H2: ER ve finansal performans arasındaki pozitif ilişki, yüksek organizasyonel karmaşıklığa sahip firmalar için daha belirgindir.

3.3.2. Entegre Raporlama Endeksinin Oluşturulması

Bu bölümde, entegre raporlama puanına ilişkin değişken olan IRSCORE'un yapısı açıklanmaktadır.

El-Deeb (2019), entegre raporlama çerçevesinin yedi içerik ögesini (Organizasyonel genel bakış, Fırsatlar ve riskler, Strateji ve kaynak tahsisi, İş modeli, Yönetişim, Performans ve Gelecek görünümü) toplam 42 bileşene bölerek bir endeks oluşturmuştur. Araştırmacı oluşturduğu endeksi çalışmada sunmadığı için kendisi ile e-posta ile iletişim sağlanarak oluşturduğu endeksi tez çalışmamızda kullanılması için izin istenmiştir. Çalışmamızda bu endeksten yararlanılarak entegre raporlama puanı hesaplanmıştır. Kullanılan ER endeksi Ek 1’de sunulmuştur.

El-Deeb (2019) çalışmada IRSCORE puanını şu şekilde hesaplamıştır: Yedi entegre raporlama ögesinin her biri için altı alt bileşen belirlenmiştir. Bu şekilde toplam 42 bileşen oluşturulmuştur. Şirketlerin entegre raporları üzerinde yapılan incelemelerle her bir bileşenle ilgili olarak entegre raporda açıklama olması durumunda 1 (bir) değeri verilirken, açıklama yapılmamış olması durumunda 0 (sıfır) değeri verilmiştir. Bu şekilde 42 bileşen için hesaplanan toplam puan maksimum puana (42) bölünerek şirketin o yıl için IRSCORE puanı hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise El-Deeb (2019)’un kullandığı puanlama sistemi geliştirilerek; her bir bileşenle ilgili olarak entegre raporda geniş kapsamlı açıklama olması durumunda 2 (iki) değeri verilirken, daha dar kapsamlı açıklama yapılmış olması durumunda 1 (bir) değeri, hiç açıklama yapılmamış olması durumunda ise 0 (sıfır) değeri verilmiştir. Tüm ölçütlerden alınan puan toplanmış, bu şekilde işletmenin ölçüt açıklamalarından aldığı toplam puan hesaplanmıştır.

İşletmenin alabileceği maksimum toplam puan, araştırmamızda ölçüt olarak kullandığımız tüm kriterleri açıklaması durumunda işletmenin alabileceği 84 toplam puandır. Bu açıklamalar doğrultusunda işletmenin entegre rapor skoru şu şekilde hesaplanmıştır:

$$\text{Her bir işletme için ER skoru} = \frac{\text{İşletmenin ölçüt açıklamalarından aldığı toplam puan}}{\text{İşletmenin alabileceği maksimum puan}}$$

3.3.3. Amprik Model

Araştırma kapsamında entegre raporlamanın firma karlılığı üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla denklem 1 ve denklem 2’de yer alan araştırma modellerinin ekonometrik çözümlmeleri amaçlanmaktadır. ¹

Finansal performansı temsil eden bağımlı değişkenimiz, net karın toplam varlıklara bölünmesiyle hesaplanan ROA’dır. Entegre Raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemek için aşağıdaki modeli kullanmıştır:

Model 1:

$$ROA_{i,t} = \alpha_{it} + \beta_1 IR_{i,t-1} + \beta_2 (IR_{i,t-1} * G_i) + \beta_3 G_i + \beta_4 LNASSETS_i + \beta_5 DEBT_{i,t-1} + \beta_6 OUT_{i,t-1} + \beta_7 SIZE_{i,t-1} + \omega_y \sum_{y=2014}^{2020} Y_y + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

Model 2:

$$ROA_{i,t+n} = \theta_{it} + \lambda_1 HIGHIR_{i,t} + \lambda_2 (HIGHIR_{i,t} * COMPLEX_{i,t}) + \lambda_3 COMPLEX_{i,t} + \lambda_4 LNASSESTS_{i,t} + \lambda_5 DEBT_{i,t} + \omega_y \sum_{y=2014}^{2020} Y_y + \varepsilon_{i,t} \quad (2)$$

Denklem 1 ve denklem 2’de yer alan i alt imi panel verinin birim boyutunu (firma), t alt imi ise panel verinin zaman boyutunu (yıl) ifade etmektedir. Model 1’de zaman boyutundaki t-1 ifadesi söz konusu değişkenlerin 1 dönem (yıl) gecikmeli değerlerinin ROA üzerindeki etkilerinin incelendiğini göstermektedir. Diğer yandan model 2’de yer alan t+n ifadesi ise değişkenlerin ROA değişkeninin n dönem sonraki değerleri üzerindeki etkisinin incelendiğini göstermektedir. (n=1, 2, 3)

Modeller 1 ‘de β_i (i=1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) model 2’de λ_i (i=1, 2, 3, 4, 5) terimleri bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini temsil eden tahmin edilmek istenen parametreleri ifade etmektedir.

¹ Araştırma modellerinde tüm parametreler için birim ve zaman etkilerinin gösterilmesi tercih edilmiştir. Söz konusu etkiler ilgili testler ile sınanarak model bulgulara göre şekillendirilecektir.

Her iki modelde yer alan Y değişkeni bağımlı değişken üzerindeki yıl etkisinin tahmin edilmesi için tercih edilen yıl kukla değişkenleri olup ω_y parametresi araştırma döneminde yer alan yılların bağımlı değişken ROA üzerindeki etkisini ifade etmektedir. ($y=2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020$)²

Modeller yer alan çarpım halindeki etkileşim terimleri ise iki farklı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini gösteren moderatör etki (düzenleyici etki) terimleridir. Düzenleyici etki modeline dair yöntem bilgileri veri analizi kısmında açıklanmıştır.

3.3.4. Çalışmanın Kısıtları

Çalışmada iki önemli kısıt bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bağımlı değişken ile ilgilidir. Literatürde entegre raporlamanın firmanın performansı üzerine etkisini inceleyen çalışmalarda TOBINQ değerinin sıklıkla firma değerini simgeleyen değişken olarak ele alındığı görülmektedir. Bu tez çalışmasında Örneklemi oluşturan firmaların bir kısmının hisse senedi fiyat bilgilerine ulaşamadığı için TOBINQ değeri hesaplanamamıştır.

Diğer kısıt ise bağımsız değişken olan ER skoru ile ilgilidir. Entegre raporlama skor ölçütü olarak El-Deeb tarafundan oluşturulmuş ölçek baz alınmış ve bu ölçek puanlamasında değişiklik yapılmıştır. İkinci bölümde açıklandığı üzere içerik unsurları entegre raporda neyin raporlanacağına işaret eder. Her bir içerik unsuru bir soru içerir ve entegre rapor hazırlayan kuruluşların raporlarında bu soruların yanıtlarını vermeleri beklenir. Dolayısıyla aslında puanlama her bir içerik ögesi için yanıtlanması istenen bu soruların yanıtlanıp yanıtlanmadığına göre yapılmalıdır. Araştırmada kullanılan ölçekte yapılan puanlama ise; entegre raporda yer alan her bir entegre raporlama içerik ögesi ile ilgili açıklama yapılmış olması veya olmaması esas alınarak yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle entegre raporun kalitesini tam olarak ölçmediği düşünülebilir. Ancak bu çalışmada kullanılan ölçek tipinin literatürde birçok amprik çalışmada kullanıldığı da göze çarpmaktadır.

² Araştırma döneminde yer alan yıl sayısının 1 azı kadar kukla değişken kullanılarak kukla değişken tuzağından (tam çoklu bağıntı) kaçınılmıştır. Modelde yer almayan yıl ($y=2014$) kuklasının etkisi ise sabit terimde yer almaktadır (Gujarati, 2009: 319-345).

3.3.5. Değişkenler

Araştırma modellerinde yer alan değişkenlere ait tanımlamalar tablo 14'teki gibidir.

Tablo 13: Değişken Tanımları (Model I ve II için)

Değişken	Tanım
ROA	Aktif Karlılık Oranı (net kar/toplam varlık)
IR	Entegre raporlama skoru
HIGHIR	Entegre raporlama endeks skoru medyan altı firmalar için 0, üzeri firmalar için 1 değerini alan kukla değişken.
COMPLEX	Firma karmaşıklık endeksi Organizasyonel karmaşıklık ölçüleri: (i) iş bölümlerinin sayısı ve (ii) maddi olmayan duran varlıkların toplam varlıklara oranı.(iii) firma büyüklüğü
G	Firma karmaşıklık endeks değeri medyan altı firmalar için 0, üzeri firmalar için 1 değerini alan kukla değişken.
LNASSETS	Toplam varlıkların doğal logaritması
DEBT	Uzun vadeli borçlar/toplam varlıklar
OUT	Firma dışı yönetici sayısı
SIZE	Firma yönetim kurulu üye sayısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Modelde kullanılan kontrol değişkenleri ise aşağıda açıklanmıştır:

Toplam varlıkların (LNASSET) doğal logaritmasını alınarak firma büyüklüğünü kontrol edilmektedir. Jensen (1986), borcun serbest nakit akışının vekâlet maliyetlerini azaltabileceğini savunmaktadır. Bu nedenle, uzun vadeli borçların toplam varlıklara (DEBT) oranı dâhil edilmiştir. Genel olarak yönetim kurulları içerisinde icrada görevli yöneticilerden sayısının azalmasının; yönetim kurullarının izleme etkinliğini artırarak, dolayısıyla yönetsel fırsatçılığı azaltacağı ve firma performansını artıracığı varsayılmaktadır (Perry ve Peyer (2005) ve Linck, Netter ve Yang (2008)). Bu nedenle, yönetim kurulundaki (OUT) icrada görevli

olmayan yöneticilerin oranını analize bir değişken olarak dahil edilmiştir. Yermack (1996), daha verimli oldukları için üye sayısı az olan yönetim kurullarının daha yüksek firma değeri ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, bir önceki mali yılın (SIZE) sonundaki yönetim kurulu üye sayısı da bir değişken olarak çalışmaya kontrol edilmiştir. Son olarak, zaman etkilerini kontrol etmek için yıl kukla değişkenlerini ilave edilmiştir.

Tablo 14'te yer alan tüm değişkenlere ait gözlemler 2014 ile 2020 yılları arasında Japonya ekonomisinden ve Güney Afrika 30'ar adet firmaya ait veriler toplanarak 210'ar adet gözlem içeren 2 ayrı panel veri seti oluşturulmuştur. ($T=7$, $N=30$, $T*N=210$). Model 1 ve model 2 'deki ekonometrik çözümlemeler Japonya ve Güney Afrika dataları için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir.

Organizasyonel karmaşıklık ölçüleri: (i) iş bölümlerinin sayısı ve (ii) maddi olmayan duran varlıkların toplam varlıklara oranı, (iii) firma büyüklüğü.

3.4. VERİ ANALİZİ

Araştırma kapsamında veri kaynaklarından toplanan veriler Microsoft Excel'e aktarılarak gerekli kontroller yapılmış ve ardından Stata 14.0 versiyonuna aktarılarak tüm ekonometrik analizler söz konusu paket program yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında oluşturulan panel veri setinin zaman boyutunda 7 adet gözlem içerdiği görülmektedir. Panel verinin zaman boyutu ile ilgili olan varsayımlardan durağanlık varsayımının mevcut panel veri için geçerli olmadığı bilinmektedir. Bu derecede az gözlem içeren zaman boyutuna sahip panel veri setleri için literatürde mikro panel tanımlanması yapıldığı görülmektedir. Ayrıca panel veri ekonometrisinde zaman boyutunda ortaya çıkabilecek durağan dışılıktan kaynaklı sahte regresyon tehlikesi olmadığı bilinmektedir (Çalikoğlu, 2022). Diğer yandan söz konusu zaman boyutundaki gözlem azlığı panel zaman serisi olarak adlandırılan eş bütünleşme, nedensellik ve benzeri dinamik modeller ile tahminlemeyi de güçleştirmektedir (Baltagai, 2005: 237-238). Bu sebepten panel veri modellerinin çözümlemeleri sırasında durağanlığın tespiti amacıyla birim kök testleri yapılmamış ve modeller statik olarak ele alınmıştır.

3.4.1.Panel Veri Modelleri

Sabit veya rastsal olma durumları gibi farklı alternatifler için tahmin yönteminde farklılıkların anlaşılabilmesi adına önce birim etkisinin olmadığı klasik model kullanılmaktadır. Daha sonra sabit ve rastsal etki modellerinin açıklanması yararlı olacaktır. Birim etkisinin söz konusu olmadığı klasik model denklem 3'teki gibi ifade edilebilir.

$$Y_{it} = \alpha + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad i=1,...,N \quad t=1,...,T \quad (3)$$

Denklem 4'te olduğu gibi klasik modelde (α) ve ($\beta_k, k=1,...$) zaman ve birimlere göre değişmemektedir. Parametreler tüm model için tahmin edilmektedir. Birimler adına ayrı parametrelerin tahmin edilmesi söz konusu değildir. Birim etkisinin olmadığını varsayar isek; denklem 3'teki eğim parametreleri en küçük kareler yöntemi ile denklem 4'teki gibi tahmin edilebilir.

$$\hat{\beta} = \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T X'_{it} X_{it} \right)^{-1} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T X'_{it} Y_{it} \right) \quad (4)$$

3.4.2.Sabit Etkiler Modeli

Panel veri modellerinde gözlenemeyen etkilerin ortaya çıkması olasıdır. Gözlenemeyen etkilere hata terimi gibi tesadüfi bir değişken olarak niteleme yapılıyorsa tesadüfi (rastsal) etkiler modeli söz konusudur. Eğer ki gözlenemeyen etkilere yatay kesit gözlem için tahmin edilecek bir parametre gibi davranılıyorsa sabit etkiler modeli söz konusudur.

Sabit etkiler modelinde eğim parametreleri tüm yatay kesit gözlemler için aynıdır ($\beta_i=\beta$). Sabit parametre birim etki içermesi sebebiyle birimden birime değişmektedir. Sabit etkiler modelinde yapılan dönüşüm ile birim etkinin yok edilmesi önceliklidir. Bu bağlamda denklem 5'ten yola çıkılır.

$$Y_{it} = \alpha + X_{it}\beta + \mu_i + u_{it} \quad i=1,...,N \quad t=1,...,T \quad (5)$$

Denklemde μ_i birim etkiyi ε_{it} ise hatayı ifade etmektedir. Denklem 5'in zaman boyutuna göre birim ortalamaları alınıp denklem 6 elde edilir.

$$\bar{Y}_i = \alpha + \bar{X}_i\beta + \mu_i + \bar{u}_i \quad (6)$$

μ_i ve α 'nın zaman boyutuna göre birim ortalamaları eşittir. Daha sonra denklem 5 ile denklem 6'nın farkı alınarak denklem 7'ye ulaşılır.

$$(Y_{it} - \bar{Y}_i) = (X_{it} - \bar{X}_i)\beta + (u_{it} - \bar{u}_i) \quad (7)$$

Denklem 7'de μ_i ve α 'nın zaman ortalamaları eşit olduğundan denklemden düşmüştür. Denklem 7'de denklem 8, 9 ve 10'daki tanımlamalar yapılırsa.

$$\dot{y}_{it} \equiv Y_{it} - \bar{Y}_i \quad (8)$$

$$\dot{x}_{it} \equiv X_{it} - \bar{X}_i \quad (9)$$

$$\dot{u}_{it} \equiv u_{it} - \bar{u}_i \quad (10)$$

Denklem 7 denklem 11'deki gibi ifade edilebilir.

$$\dot{y}_{it} \equiv \dot{x}_{it}\beta + \dot{u}_{it} \quad i=1,...,N \quad t=1,...,T \quad (11)$$

Denklem 11'den yola çıkarak sabit etkiler tahmincisi β denklem 12'deki gibi hesaplanmaktadır.

$$\hat{\beta}_{SE} = \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \dot{x}_{it}' \dot{x}_{it} \right)^{-1} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \dot{x}_{it}' \dot{y}_{it} \right) \quad (12)$$

Sabit etkiler tahmincisi elde edildikten sonra grup içi dönüşüm ile dışlanan sabit parametre denklem 13 ile elde edilir.

$$\alpha = \bar{Y} - \hat{\beta}\bar{X} \quad (13)$$

Birim etkiler ise denklem 14'teki gibi elde edilir.

$$\hat{\mu}_i = \bar{Y}_i - \hat{\beta}_0 - \hat{\beta}\bar{X}_i \quad (14)$$

3.4.3.Rastsal Etkiler Modeli

Sabit etki modellerine bir başka alternatif de birimler arası farklılıkların tesadüfî olduğu tesadüfî etkiler modelidir. Tesadüfî etkiler modelinde birim etkiler tesadüfî olan hata teriminde yer almaktadır. Tesadüfî etki modeli için panel veri modelindeki hata terimi denklem 15'teki gibi gösterilmektedir.

$$v_{it} = u_{it} + \mu_i \quad (15)$$

Bu durumda denklem 3'teki genel model yeniden düzenlenerek denklem 16'daki gibi ifade edilebilir.

$$Y_{it} = \alpha_i + \sum_{k=1}^K \beta_{ki} X_{kit} + (u_{it} + \mu_i) \quad (16)$$

Rastsal etkiler tahmincisini bulabilmek için denklem 16'nın en küçük kareler yöntemi ile çözümlenmesi gerekmektedir. Genelleştirilmiş en küçük kareler yönteminin hayata geçirilmesi için hata teriminin varyans kovaryans matrisinin denklem 17'deki gibi oluşturulması gerekmektedir.

$$\Omega = E(v_i v_i') = \sigma_u^2 I_t + \sigma_\mu^2 e e' \quad (17)$$

Hata teriminin varyans kovaryans matrisi elde edildikten sonra tesadüfî etkiler tahmincisi denklem 18'deki gibi elde edilir.

$$\hat{\beta}_{TE} = \left[\sum_{i=1}^N \bar{X}_i' \Omega^{-1} \bar{X}_i \right]^{-1} \left[\sum_{i=1}^N \bar{X}_i' \Omega^{-1} \bar{Y}_i \right] \quad (18)$$

3.4.4.Spesifikasyon Testleri

Panel veri tahmincileri arasında ilk olarak birim etkinin varlığı sınanır. Birim etkisinin testi Breusch-Pagan (1980) Lagrange çarpanı yaklaşımı ile ele alınmıştır. Breusch-Pagan (1980) havuzlanmış en küçük kareler yönteminin uygun olup olmadığını sınamaktadır. Test için sıfır hipotezi şu şekildedir;

H_0 : Birim etki varyansı sıfırdır. ($\sigma_u^2 = 0$)

Breusch-Pagan LM istatistiği denklem 19'daki gibi hesaplanmaktadır.

$$LM = \frac{NT}{2(T-1)} \left[\frac{\sum_{i=1}^N (\sum_{t=1}^T u_{it})^2}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T u_{it}^2} - 1 \right]^2 \quad (19)$$

Hesaplanan test istatistiği 1 serbestlik derecesinde Ki-Kare (χ^2) uymaktadır. LM istatistiği ile χ^2 tablosunun karşılaştırılması sonucu H_0 hipotezi reddedilemezse klasik havuzlanmış en küçük kareler yönteminin uygun olduğu söylenebilir. Aksi durumda birim etkisinin türünün belirlenmesini gerekli kılar (Breusch ve Pagan, 1980).

Araştırma kapsamında çözümlenmek istenen modellerin tümünde birim etkisinin olduğu görülmüştür. Birim etkisinin türüne karar vermek amacıyla ise Hausman (1978) yaklaşımından yararlanılmıştır.

Hausman (1978) testi birim etki ile bağımsız değişken arasındaki korelasyon ile ilgili varsayım kısıtlamasından yola çıkmaktadır. Bu durumda bağımsız değişken ile birim etki arasında korelasyon yoksa her iki tahminci de tutarlıdır. Fakat tesadüfi etkiler tahmincisi daha etkindir.

Bağımsız değişken ile birim etki arasında korelasyon olması durumunda ise sabit etkiler tahmincisi doğrudur. Hausman test istatistiği için H istatistiği denklem 20'deki gibi sabit ve tesadüfi etkiler tahmincileri arasındaki farktan yararlanılarak elde edilmektedir.

$$H = (\hat{\beta}_{SE} - \hat{\beta}_{TE})' [A \text{ Var}(\hat{\beta}_{SE}) - A \text{ Var}(\hat{\beta}_{TE})] (\hat{\beta}_{SE} - \hat{\beta}_{TE}) \quad (20)$$

Denklemdaki SE alt indisi sabit etkiler tahmincisini, TE alt indisi tesadüfi etkiler tahmincisini, $A \text{ Var}(\hat{\beta}_{SE})$ ve $A \text{ Var}(\hat{\beta}_{TE})$ ise sırasıyla sabit ve tesadüfi etkiler modellerinden elde edilen asimptotik varyans kovaryans matrislerini ifade etmektedir. Hausman testi Ki-Kare (χ^2) dağılımına uymaktadır. Hesaplanan test istatistiği ile χ^2 tablosunun karşılaştırılması sonucu temel hipotezin kabul edilmesi durumunda tesadüfi etkiler modeli uygulanır. Reddedilmesi durumunda ise sabit etkiler modelinin kullanılması uygun olacaktır (Hausman, 1978).

3.4.5.Varsayım Sınamaları

Panel veri analizi sırasında belirlenen tahmin yöntemlerine özgü varsayım sınamaları ile birlikte bazı varsayımların sınaması için genel testler geliştirilmiştir. Araştırma modelleri birim etkiler bakımından incelendiğinde her iki modelde birim etkisinin olduğu ve söz konusu birim etkisinin sabit etkiler tahmincisi ile tahmininin uygun olduğu görülmüştür.

Yapılan varsayım sınamalarında modellerde yatay kesit bağımlılık görülen modeller için Arellano, Froot ve Rogers kümelenmiş standart hatalar ile tahmin edilerek etkinlik kayıplarının önüne geçilmiştir (Arellano, 1987) (Froot, 1989) (Rogers, 1993). Diğer yandan yatay kesit bağımlılık görülmeyip, otokorelasyon ve/veya değişen varyans sorunu görülen modeller ise Dirençli (Robust) standart hatalar ile tahmin edilerek parametre etkinlik kayıpları önlenmiştir (Gujarati ve Porter, 2009).

3.5.BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında veri analizi sonucu elde edilen bulgular paylaşılmıştır.

3.5.1.Japonya Örnekleme

Japonya örnekleme için yapılan ekonometrik çözümlemelere dair bulgular bu başlık altında yer almaktadır.

Japonya örnekleme için model 1 ve model 2’de yer alan değişkenlere ait betimsel istatistikler tablo 14’teki gibidir.

Tablo 14: Japonya Örnekleme İçin Değişken Betimsel İstatistikleri

Değişken	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma	Medyan
ROA	-0.06508	0.12405	0.03611	0.03267	0.03000
IR	0.25000	0.75000	0.50403	0.10293	0.50000
COMPLEX	8.20929	18.83988	11.53912	2.17740	11.36000
LNASSETS	6.30944	8.47107	6.309445	0.67677	6.31000
DEBT	0.00050	0.75383	0.212412	0.167726	0.17000
OUT	0.00000	9.00000	3.62381	2.344984	3.00000
SIZE	6.00000	15.00000	11.48095	2.082536	12.00000

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ROA değişkeni minimum -0.06508, maksimum 0.12405 değerleri arasında 0.03611 ortalama etrafında 0.03267 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. IR değişkeni minimum 0.25, maksimum 0.75 değerleri arasında 0.50403 ortalama etrafında 0.10293 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. COMPLEX değişkeni minimum 8.20929, maksimum 18.83988 değerleri arasında 11.53912 ortalama etrafında 2.1774 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. LNASSETS değişkeni minimum 6.30944, maksimum 8.47107 değerleri arasında 6.309445 ortalama etrafında 0.67677 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. DEBT değişkeni minimum 0.0005, maksimum 0.75383 değerleri arasında 0.212412 ortalama etrafında 0.167726 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. OUT değişkeni minimum 0, maksimum 9 değerleri arasında 3.62381 ortalama etrafında 2.344984 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. SIZE değişkeni minimum 6, maksimum 15 değerleri arasında 11.48095 ortalama etrafında 2.082536 standart sapma değeri ile dağılmaktadır.

Japonya örnekleme için araştırma modellerinde yer alan değişkenler arasındaki korelasyon matrisi tablo 15'teki gibidir.

Tablo 15: Japonya Örneklemini İçin Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi

	ROA	IR	COMPLE X	LNASSET S	DEB T	OUT	SIZ E
ROA	1.000 -						
IR	0.101 (0.146)	1.000 -					
COMPLE X	-0.042 (0.549)	-0.062 (0.373)	1.000 -				
LNASSET S	0.271** * (0.000)	-0.044 (0.526)	0.352*** (0.000)	1.000 -			
DEBT	0.308** * (0.000)	0.243** * (0.001)	-0.043 (0.533)	0.085 (0.221)	1.000 -		
OUT	-0.146** (0.035)	-0.020 (0.777)	0.003 (0.960)	0.564*** (0.000)	-0.019 (0.788)	1.000 -	
SIZE	-0.098 (0.159)	-0.141** (0.041)	0.101 (0.145)	0.502*** (0.000)	0.037 (0.596)	0.327** * (0.000)	1.00 0 -

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1),**(%5),*(%10) anlamlılık düzeylerinde anlamlılığı simgeler, (parantez içleri korelasyon katsayıları anlamlılık değerlerini içerir.)

Tablo incelendiğinde bağımlı değişken ROA ile bağımsız değişkenler arasında-0.308 ile-0.146 arasında değişen korelasyon katsayılarının olduğu görülmektedir. Diğer yandan bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayıların ise-0.243 ile 0.564 arasında değiştiği görülmektedir. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının güçlü olmadığı görüldüğünden modellerde tama yakın çoklu doğrusal bağıntı sorunu beklenmediği söylenebilir.³ ($|R_{XY}| < 0.8$) (Gujarati, 2009: 319-352).

³ Tama yakın çoklu doğrusal bağıntı bağımsız değişkenler arasındaki yüksek dereceli ilişkiler sonucunda bağımsız değişken parametrelerinin istatistiksel olarak anlamsız olmasına sebep olan bir model tanımlama hatasıdır.

3.5.1.1.Japonya Örnekleme Model 1 Bulguları

Tama yakın çoklu doğrusal bağıntı sorunu konusunda bir diğer gösterge olan Varyans Enflasyon (VIF) değerlerinin incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Değişken VIF değerleri tablo 16'daki gibidir.

Tablo 16: Japonya Örnekleme Değişken Varyans Enflasyon Değerleri

Değişken	VIF
LNASSETS _{t-1}	1.830
OUT _{t-1}	1.460
SIZE _{t-1}	1.360
IR _{t-1} *G	1.070
IR _{t-1}	1.030
DEBT _{t-1}	1.000
Ortalama	1.350

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde tüm değişkenler için VIF değerlerinin 10'dan küçük olduğu görülmektedir. Bu durumda modelde tama yakın çoklu doğrusal bağıntı kuşkusu olmadığı söylenebilir.

3.5.2.Japonya Örnekleme Model Tahminleri

Araştırmanın bu kısmında Japonya örnekleme için panel veri regresyon modellerinin tahminleri sonucu elde edilen bulgular yer almaktadır.

3.5.2.1.Japonya Örnekleme Model 1 Tahmin Bulguları

Japonya örnekleme için panel veri regresyonları tanısal istatistikleri ile model tahmin bulguları tablo 17'deki gibidir.

Tablo 17: Japonya Örnekleme Model 1 Tahmin Bulguları

Değişken	Model 1.1	Model 1.2	Model 1.3
IR_{t-1}	-0.0024131 (0.022657) [-0.11]	-0.00202 (0.02081) [0.10]	0.01121 (0.01652) [0.68]
$IR_{t-1}*G$	-	-0.00153 (0.01298) [0.12]	-0.05440 (0.02833) [-1.92]*
G	-	-	0.04103 (0.01957) [2.10]**
$LNASSETS_{t-1}$	-0.02012 (0.00754) [-2.67]***	-0.02002 (0.00791) [2.53]***	-0.02122 (0.00807) [-2.63]***
$DEBT_{t-1}$	-0.00920 (0.00318) [-2.89]***	-0.00919 (0.00322) [2.85]***	-0.00949 (0.00300) [-3.16]***
OUT_{t-1}	0.00113 (0.00203) [0.56]	0.00113 (0.00204) [0.56]	0.00120 (0.00205) [0.58]
$SİZE_{t-1}$	0.00083 (0.00297) [0.28]	0.00083 (0.00299) (0.28)	0.00069 (0.00304) [0.23]
Yıl	$\chi^2(06)=20.05***$	$\chi^2(06)=20.01**$ *	$\chi^2(06)=21.000***$
Sabit	0.1447071 (0.0459056) [3.15]***	0.1443351 (0.0455743) [3.17]***	0.139059 (0.0455783) [3.05]***
Tamamlayıcı İstatistikler			
Wald Test	$\chi^2(10)=46.55***$ p=0.000	$\chi^2(11)=46.03**$ * p=0.000	$\chi^2(12)=56.91***$ p=0.000
Determinasyon	$R^2=0.169$	$R^2=0.132$	$R^2=0.173$
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=207.98***$ p=0.000	$\chi^2(01)=199.28*$ ** p=0.000	$\chi^2(01)=209.42***$ p=0.000
Hausman Test	$\chi^2(09)=4.05$ p=0.908	$\chi^2(10)=7.09$ p=0.717	$\chi^2(11)=3.16$ p=0.989
Pesaran Test	$\chi^2(30)=1.198$ p=0.231	$\chi^2(30)=1.194$ p=0.233	$\chi^2(30)=0.017$ p=0.986
D.W ve LBI	D.W=1.133 LBI=1.685	D.W=1.137 LBI=1.699	D.W=1.179 LBI=1.723

Levene-Brown, Forsythe Testi	F(29,150)=2.189*** p=0.001	F(29,150)=1.47 3* p=0.076	F(29,150)=1.969*** p=0.004
-------------------------------------	-------------------------------	---------------------------------	-------------------------------

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde model 1 için diğer tüm değişkenler ile birlikte IR, IR ile G değişkenlerinin çarpımı IR, IR*G ye ek olarak G değişkeninin de yer aldığı 3 ayrı panel veri regresyon modellerine ait çözümlemeler yer almaktadır. Model bulguları karşılaştırıldığında tüm değişkenlerin yer aldığı modelin diğer modellerden daha yüksek anlamlılığına sahip olduğu görüldüğünden model 1 ile ilgili bulguların model 1.3 olarak isimlendirilen model üzerinden değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Model 1.3 için birim etkisini inceleyen Breusch-Pagan (1980) testi bulguları incelendiğinde modelde %1 anlamlılık düzeyinde birim etkisinin sıfır olduğu yönündeki sıfır hipotezlerinin reddedildiği görülmektedir. ($\chi^2(01)=209.42$, $p<0.01$). Daha açık bir ifade ile %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir birim etkisinin olduğu görülmektedir. Modelde birim etkisinin tespit edilmesi üzerine söz konusu birim etkisinin doğru yöntemler ile modellenenebilmesi amacıyla yapılan Hausman (1978) testi bulguları incelendiğinde ise %10 anlamlılık düzeyinde model için tesadüfi etkiler tahmincisinin daha tutarlı bir tahminci olduğu yönündeki sıfır hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. ($\chi^2(11)=3.16$, $p>0.10$) Daha açık bir ifade ile modelin tesadüfi etkiler tahminin daha tutarlı bir tahmin yöntemi olduğu ve söz konusu tahmin yöntemi ile model tahminlerinin gerçekleştirileceği söylenebilir.

Model 1.3'te yatay kesit bağımlılığı incelemek üzere yapılan Pesaran (2004) testi bulguları incelendiğinde modelde yer alan birimlerin hata terimleri arasındaki ilişkinin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemsiz olduğu, farklı bir ifade ile modelde yatay kesit bağımlılığı görülmediği söylenebilir. ($\chi^2(30)=0.017$, $p>0.10$). Modelde otokorelasyonu sınavan LBI ve D.W testi bulguları incelendiğinde her iki değerinde 2'de oldukça küçük olduğu görülmektedir. Bu durumda modelde

istatistiksel olarak önemli bir otokorelasyon sorunun olduğu söylenebilir. Modelde değişen varyans sorununu incelemek üzere yapılan Levene-Brown, Forsythe Testi bulguları doğrultusunda ise %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir değişen varyans sorununun olduğu görülmektedir. ($F(29,150)=1.969$, $p<0.01$). Temel varsayım testi bulguları birlikte değerlendirildiğinde modelde yatay kesit bağımlılık görülmezken, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının varlığı dikkat çekmektedir. Otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarından kaynaklanabilecek etkinlik kayıplarının önüne geçilmesi amacıyla model Dirençli Standart Hatalar (robust) ile tahmin edilmiştir.

Tahmin edilen modelin bir bütün olarak anlamlılığını sınanan Wald testi incelendiğinde modelin %1 anlamlılık düzeyinde bir bütün olarak anlamlı bir model olduğu görülmektedir. ($\chi^2(12)=56.91$, $p<0.01$). Modelde tahmin edilen katsayılar incelendiğinde ise;

IR_{t-1} değişkeninin %10 anlamlılık düzeyinde ROA değişkeni üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir. ($\beta=0.01121$, $p>0.10$) $IR_{t-1}*G$ etkileşim terimi ROA üzerindeki etkisi %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli ve negatif olarak tahmin edilmiştir. ($\beta=-0.05440$, $p<0.10$). Bu durumda IR_{t-1} değişkeninin ROA üzerindeki etkisinin yüksek karmaşıklığa sahip ($G=1$) ve düşük karmaşıklığa sahip ($G=0$) firmalar için farklılaştığı söylenebilir.

G değişkeninin ROA üzerindeki etkisinin %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli ve pozitif olduğu görülmektedir. ($\beta=0.04103$, $p<0.05$). Bu durumda yüksek karmaşıklık düzeyinde sahip firmalara ait ROA ortalamalarının düşük karmaşıklık düzeyinde sahip firmaların ROA ortalamalarından %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir şekilde yüksek olduğu söylenebilir.

$LNASSETS_{t-1}$ değişkeninin ROA üzerindeki etkisinin %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli ve negatif olduğu görülmektedir. ($\beta=-0.02122$, $p<0.01$). Bir dönem önceki $LNASSETS$ değerinin cari dönem ROA değeri üzerindeki etkisinin negatif olduğu görülmektedir.

$LNDEBT_{t-1}$ değişkeninin ROA üzerindeki etkisinin %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli ve negatif olduğu görülmektedir. ($\beta=-0.00949$, $p<0.01$). Bir dönem önceki $LNDEBT$ değerinin cari dönem ROA değeri üzerindeki etkisinin negatif olduğu görülmüştür.

OUT_{t-1} değişkeninin %10 anlamlılık düzeyinde ROA değişkeni üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir. ($\beta=0.00120$, $p>0.10$)

SIZE_{t-1} değişkeninin %10 anlamlılık düzeyinde ROA değişkeni üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir. ($\beta=0.00069$, $p>0.10$)

Yıl etkilerini modellemek üzere modele dâhil edilen yıl kukla değişkenlerinin birlikte %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($\chi^2(06)=21.000$, $p<0.01$)

Modeldeki etkileşim teriminin %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olması üzerinde G değişkeninin farklı düzeyleri için farklılaştığı tespit edilen IR_{t-1} ROA ilişkisinin düşük (G=0) ve yüksek (G=1) karmaşıklık düzeyinde sahip firmalar için ayrı ayrı incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Düşük ve yüksek karmaşıklık düzeyinde sahip firmalar için yapılan panel veri regresyonu bulguları tablo 18'deki gibidir.

Tablo 18: Japonya Örneklemini Düşük ve Yüksek Karmaşıklık Düzeyindeki Firmalar İçin Model Tahminleri

Değişken	G=0	G=1
IR _{t-1}	0.00977 (0.01622) [0.60]	-0.03095 (0.04338) [-0.71]
LNASSETS _{t-1}	-0.05297 (0.02055) [-2.58]**	-0.00466 (0.00628) [-0.74]
DEBT _{t-1}	0.00021 (0.05198) [0.00]	-0.00611 (0.00250) [-2.44]**
OUT _{t-1}	0.00135 (0.00230) [0.59]	-0.00317 (0.00325) [-0.98]
SIZE _{t-1}	0.00398 (0.00315) [1.27]	0.00396 (0.00602) [0.66]
Yıl	$\chi^2(06)=16.27***$	$\chi^2(06)=18.23***$
Sabit	0.30196 (0.10257) [2.94]***	0.03896 (0.064773) [0.60]

Tanısal İstatistikler		
Wald Test	$\chi^2(11)=97.26^{***}$ p=0.000	$\chi^2(11)=102.86^{***}$ p=0.000
Determinasyon	$R^2=0.333$	$R^2=0.101$
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=117.10^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=171.52^{***}$ p=0.000
Hausman Test	$\chi^2(10)=6.46$ p=0.775	$\chi^2(10)=1.42$ p=0.998
Pesaran Test	-	-
D.W ve LBI	D.W=1.028 LBI=1.449	D.W=0.863 LBI=1.354
Levene-Brown, Forsythe Testi	F(15,89)=1.773* p=0.051	F(25,89)=2.026** p=0.022

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır. - : Pesaran Testi için Yeterli Birim Sayısı Bulunmamaktadır.

Tablo incelendiğinde her iki panel veri modeli için de %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli birim etkilerinin tespit edildiği görülmektedir. ($\chi^2(01)=117.10$, $\chi^2(01)=171.52$, $p<0.01$). Birim etkisinin doğru modellenmesi amacıyla yapılan Hausman (1978) testi bulguları incelendiğinde ise her iki model için de tesadüfi etkiler modelinin uygun model olduğu görülmektedir. ($\chi^2(10)=6.46$, $\chi^2(10)=1.42$, $p>0.10$). Modellerde yatay kesit bağımlılık incelenmesi amacıyla yapılabilecek Pesaran testi için yeterli yatay kesit gözlemleri bulunmadığından söz konusu test istatistiği hesaplanamamıştır. Diğer yandan her iki panelin birlikte yer aldığı tablodaki bulgular doğrultusunda yatay kesit bağımlılığın olmadığı söylenebilir. Her iki model için de D.W ve LBI test istatistikleri doğrultusunda otokorelasyon, Levene-Brown, Forsythe Testi istatistikleri doğrultusunda ise değişen varyans sorunlarının olduğu görüldüğünden modeller otokorelasyon ve değişen varyansa dirençli standart hatalar ile tahmin edilmiştir.

Her iki modelinde %1 anlamlılık düzeyinde bir bütün olarak anlamlı olduğu görülürken ($\chi^2(11)=97.26$, $\chi^2(11)=102.86$, $p<0.01$) IR_{t-1} katsayısının her iki panelde

de istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. ($\beta=0.00977$, $\beta=-0.03095$, $p>0.10$) . Söz konusu katsayıların istatistiksel olarak önemsiz olmasına rağmen düşük karmaşıklık düzeyine sahip firmalar için pozitif, yüksek karmaşıklık düzeyinde sahip firmalar için ise negatif parametre hesaplandığı görülmektedir. Söz konusu parametrelerin ters işaretli olması etkileşim teriminin istatistiksel olarak anlamsız olmasını açıklamaktadır. Diğer yandan parametrelerin istatistiksel olarak önemli olmamaları sebebiyle parametre farkının ekonometrik olarak önemli olmadığı söylenebilir.

3.5.2.2.Japonya Örneklemi Model 2 Tahmin Bulguları

İkinci modelde , firma performansının ölçütü olarak aktif karlılığını kullanılarak, IR ile örnek firmaların müteakip karlılığı arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Spesifik olarak, takip eden üç yıl boyunca aktiflerin karlılık oranının (ROA) cari yıldaki IR skoru ile ilişkili olup olmadığı test edilmiştir..

Japonya örneklemi için model 2 dâhilindeki ROA_{t+1} bağımlı değişkeni için yapılan panel veri regresyonları tanısal istatistikleri ile model tahmin bulguları tablo 19'daki gibidir.

Tablo 19: Model 2 ROA_{t+1} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları

Bağımlı Değişken : ROA_{t+1}			
Değişken	Model 2.1	Model 2.2	Model 2.3
HIGHIR	0.00888 (0.01027) [0.86]	0.02406 (0.04046) [0.59]	0.05371 (0.04895) [1.10]
HIGIR*COMPLEX	-	-0.00134 (0.00324) [-0.41]	-0.00382 (0.00385) [-0.99]
COMPLEX	-	-	0.00273 (0.00199) [1.37]
LNASSETS_t	-0.01537 (0.00569) [-2.70]***	-0.01464 (0.00621) [-2.36]**	-0.01624 (0.00636) [-2.56]**
DEBT_t	-0.01031 (0.03303) [-0.31]	-0.00895 (0.03375) [-0.27]	-0.00510 (0.03522) [-0.14]
Yıl	$\chi^2(06)=73.40^{***}$		

$$\chi^2(06)=117.77***$$

$$\chi^2(06)=120.11***$$

Sabit	0.12530 (0.03379) [3.71]***	0.12041 (0.03793) [3.17]***	0.09728 (0.04310) [2.26]**
Tanısal İstatistikler			
Wald Test	$\chi^2(09)=4817.78***$ p=0.000	$\chi^2(10)=5508.97***$ p=0.000	$\chi^2(11)=6086.22***$ p=0.000
Determinasyon	R ² =0.164	R ² =0.165	R ² =0.183
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=216.68***$ p=0.000	$\chi^2(01)=216.49***$ p=0.000	$\chi^2(01)=213.52***$ p=0.000
Hausman Test	$\chi^2(09)=3.17$ p=0.923	$\chi^2(10)=3.13$ p=0.959	$\chi^2(11)=5.01$ p=0.891
Pesaran Test	$\chi^2(30)=1.166$ p=0.244	$\chi^2(30)=1.185$ p=0.236	$\chi^2(30)=1.219$ p=0.223
D.W ve LBI	D.W=1.115 LBI=1.684	D.W=1.121 LBI=1.691	D.W=1.136 LBI=1.712
Levene-Brown, Forsythe Testi	F(29,150)=2.156*** p=0.001	F(29,150)=2.143*** p=0.002	F(29,150)=2.128*** p=0.002

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır. Model bulguları karşılaştırıldığında tüm değişkenlerin yer aldığı modelin diğer modellerden daha yüksek anlamlılığına sahip olduğu görüldüğünden model 2 ile ilgili bulguların model 2.3 olarak isimlendirilen model üzerinden değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Model 2.3 için birim etkisini inceleyen Breusch-Pagan (1980) testi bulguları incelendiğinde modelde %1 anlamlılık düzeyinde birim etkisinin sıfır olduğu yönündeki sıfır hipotezlerinin reddedildiği görülmektedir. ($\chi^2(01)= 216.68$, $p<0.01$). Daha açık bir ifade ile %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir birim etkisinin olduğu görülmektedir. Modelde birim etkisinin tespit edilmesi üzerine söz konusu birim etkisinin doğru yöntemler ile modellenebilmesi amacıyla yapılan Hausman (1978) testi bulguları incelendiğinde ise %10 anlamlılık düzeyinde model için tesadüfi etkiler tahmincisinin daha tutarlı bir tahminci olduğu yönündeki sıfır hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. ($\chi^2(09)=3.17$, $p>0.10$) Daha açık bir ifade

ile modelin tesadüfî etkiler tahmininin daha tutarlı bir tahmin yöntemi olduğu ve söz konusu tahmin yöntemi ile model tahminlerinin gerçekleştirileceği söylenebilir.

Model 2.3'te yatay kesit bağımlılığı incelemek üzere yapılan Pesaran (2004) testi bulguları incelendiğinde modelde yer alan birimlerin hata terimleri arasındaki ilişkinin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemsiz olduğu, farklı bir ifade ile modelde yatay kesit bağımlılığı görülmediği söylenebilir. ($\chi^2(30)=1.219$, $p>0.10$). Modelde otokorelasyonu sınavan LBI ve D.W testi bulguları incelendiğinde her iki değerinde 2'de oldukça küçük olduğu görülmektedir. Bu durumda modelde istatistiksel olarak önemli bir otokorelasyon sorunun olduğu söylenebilir. Modelde değişen varyans sorununu incelemek üzere yapılan Levene-Brown, Forsythe Testi bulguları doğrultusunda ise %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir değişen varyans sorununun olduğu görülmektedir. ($F(29,150)=2.128$, $p<0.01$). Varsayım test bulguları birlikte değerlendirildiğinde modelde yatay kesit bağımlılık görülmezken, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının varlığı dikkat çekmektedir. Otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarından kaynaklanabilecek etkinlik kayıplarının önüne geçilmesi amacıyla model Dirençli Standart Hatalar (robust) ile tahmin edilmiştir.

Tahmin edilen modelin bir bütün olarak anlamlılığını sınavan Wald testi incelendiğinde modelin %1 anlamlılık düzeyinde bir bütün olarak anlamlı bir model olduğu görülmektedir. ($\chi^2(11)=6086.22$, $p<0.01$). Modelde tahmin edilen katsayılar incelendiğinde ise;

HIGHIR değişkeninin ROA_{t+1} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=0.05371$, $p>0.10$).

HIGIR*COMPLEX değişkeninin ROA_{t+1} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=-0.00382$, $p>0.10$).

COMPLEX değişkeninin ROA_{t+1} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=0.00273$, $p>0.10$).

LNASSETS değişkeninin ROA_{t+1} değişkeni üzerinde %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkisi saptanmıştır. ($\beta=-0.01624$, $p<0.05$). Daha açık bir ifade ile ele alınan dönem boyunca panel dahilindeki ülkeler için

LNASSETS değişkenindeki artışlar/azalışlar ROA_{t+1} değişkeninde azalış/artış ile karşılık bulmaktadır.

DEBT değişkeninin ROA_{t+1} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=-0.00510$, $p>0.10$).

Japonya örneklemini için model 2 dâhilindeki ROA_{t+2} bağımlı değişkeni için yapılan panel veri regresyonları tanısal istatistikleri ile model tahmin bulguları tablo 20'deki gibidir.

Tablo 20: Model 2 ROA_{t+2} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları

Bağımlı Değişken: ROA_{t+2}			
Değişken	Model 2.1	Model 2.2	Model 2.3
HIGHIR	0.00856 (0.01004) [0.85]	0.03521 (0.04269) [0.82]	0.07572 (0.04802) [1.58]
HIGIR*COMPLEX	-	-0.00236 (0.00354) [-0.67]	-0.00576 (0.00389) [-1.48]
COMPLEX	-	-	0.00372 (0.00193) [1.93]*
LNASSETS_t	-0.01342 (0.00620) [-2.16]**	-0.01207 (0.00671) [-1.80]*	-0.01420 (0.00666) [-2.13]**
DEBT_t	0.00718 (0.02114) [0.34]	0.00954 (0.02145) [0.44]	0.01490 (0.02211) [0.67]
Yıl	$\chi^2(04)=12.27^{**}$	$\chi^2(04)=12.29^{**}$	$\chi^2(04)=12.26^{**}$
Sabit	0.11952 (0.03733) [3.20]***	0.11052 (0.04071) [2.72]***	0.07876 (0.04494) [1.75]*
Tanısal İstatistikler			
Wald Test	$\chi^2(07)=16.27^{**}$ p=0.023	$\chi^2(08)=19.50^{**}$ p=0.012	$\chi^2(09)=25.77^{***}$ p=0.002
Determinasyon	$R^2=0.121$	$R^2=0.124$	$R^2=0.150$
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=154.96^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=154.96^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=146.52^{***}$ p=0.000
Hausman Test	$\chi^2(08)=6.91$ p=0.438	$\chi^2(06)=6.91$ p=0.438	$\chi^2(06)=6.01$ p=0.646
Pesaran Test	$\chi^2(30)=4.000$ p=0.999	$\chi^2(30)=0.625$ p=0.532	$\chi^2(30)=0.631$ p=0.528
D.W ve LBI	D.W=1.364 LBI=1.999	D.W=1.342 LBI=1.972	D.W=1.321 LBI=1.959

Değişen Varyans	F(29,89)=1.392 p=0.111	F(29,89)=1.436* p=0.091	F(29,89)=1.673** p=0.035
------------------------	---------------------------	----------------------------	-----------------------------

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır.

Model bulguları karşılaştırıldığında tüm değişkenlerin yer aldığı modelin diğer modellerden daha yüksek anlamlılığına sahip olduğu görüldüğünden model 2 ile ilgili bulguların model 2.3 model üzerinden değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Model 2.3 için birim etkisini inceleyen Breusch-Pagan (1980) testi bulguları incelendiğinde modelde %1 anlamlılık düzeyinde birim etkisinin sıfır olduğu yönündeki sıfır hipotezlerinin reddedildiği görülmektedir. ($\chi^2(01)=146.52$, $p<0.01$). %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir birim etkisinin olduğu görülmektedir. Hausman (1978) testi bulguları incelendiğinde ise %10 anlamlılık düzeyinde model için tesadüfi etkiler tahmincisinin daha tutarlı bir tahminci olduğu yönündeki sıfır hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. ($\chi^2(06)=6.01$, $p>0.10$) Modelin tesadüfi etkiler tahminin daha tutarlı bir tahmin yöntemi olduğu ve söz konusu tahmin yöntemi ile model tahminlerinin gerçekleştirileceği söylenebilir.

Model 2.3'te Pesaran (2004) testi bulguları incelendiğinde modelde yer alan birimlerin hata terimleri arasındaki ilişkinin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemsiz olduğu, farklı bir ifade ile modelde yatay kesit bağımlılığı görülmediği söylenebilir. ($\chi^2(30)=0.631$, $p>0.10$). LBI ve D.W testi bulguları incelendiğinde D.W değerinin 2'den oldukça küçük olduğu görülmektedir. Modelde istatistiksel olarak önemli bir otokorelasyon sorunun olduğu söylenebilir. Levene-Brown, Forsythe Testi bulguları doğrultusunda ise %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir değişen varyans sorununun olduğu görülmektedir. ($F(29,89)=1.673$, $p<0.05$). Varsayım test bulguları birlikte değerlendirildiğinde modelde yatay kesit bağımlılık görülmezken, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının varlığı dikkat çekmektedir. Otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarından kaynaklanabilecek etkinlik kayıplarının önüne geçilmesi amacıyla model Dirençli Standart Hatalar (robust) ile tahmin edilmiştir.

Tahmin edilen modelin bir bütün olarak anlamlılığını sınavan Wald testi incelendiğinde modelin %1 anlamlılık düzeyinde bir bütün olarak anlamlı bir model olduğu görülmektedir. ($\chi^2(09)=25.77$, $p<0.01$). Modelde tahmin edilen katsayılar incelendiğinde;

HIGHIR değişkeninin ROA_{t+2} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=0.07572$, $p>0.10$).

HIGIR*COMPLEX değişkeninin ROA_{t+2} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=-0.00576$, $p>0.10$).

COMPLEX değişkeninin ROA_{t+2} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi saptanmıştır. ($\beta=0.00372$, $p<0.10$). Daha açık bir ifade ile ele alınan dönem boyunca panel dahilindeki ülkeler için COMPLEX değişkenindeki azalışlar/ artışlar ROA_{t+2} değişkeninde artış/ azalış ile karşılık bulmaktadır.

LNASSETS değişkeninin ROA_{t+2} değişkeni üzerinde %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkisi saptanmıştır. ($\beta=-0.01420$, $p<0.05$). Daha açık bir ifade ile ele alınan dönem boyunca panel dahilindeki ülkeler için LNASSETS değişkenindeki artışlar/azalışlar ROA_{t+2} değişkeninde azalış/artış ile karşılık bulmaktadır.

DEBT değişkeninin ROA_{t+2} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=0.01490$, $p>0.10$).

Japonya örneklemini için model 2 dahilindeki ROA_{t+3} bağımlı değişkeni için yapılan panel veri regresyonları tanısal istatistikleri ile model tahmin bulguları tablo 21'deki gibidir.

Tablo 21: Model 2 ROA_{t+3} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları

Bağımlı Değişken: ROA_{t+3}			
Değişken	Model 2.1	Model 2.2	Model 2.3
HIGHIR	0.00786 (0.00986) [0.80]	0.04014 (0.04396) [0.91]	0.08079 (0.04948) [1.63]
HIGIR*COMPLEX -		-0.00286 (0.00369) [-0.78]	-0.00628 (0.00404) [-1.55]

COMPLEX	-	-	0.00368 (0.00197) [1.87]*
LNASSETS_t	-0.00865 (0.00589) [-1.47]	-0.00690 (0.00600) [-1.15]	-0.00894 (0.00609) [-1.47]
DEBT_t	0.00128 (0.02483) [0.05]	0.00430 (0.02573) [0.17]	0.01059 (0.02671) [0.40]
Yıl	$\chi^2(03)=11.69^{***}$	$\chi^2(03)=12.29^{**}$	$\chi^2(03)=11.65^{***}$
Sabit	0.09291 (0.03586) [2.59]***	0.08131 (0.03706) [2.19]**	0.04925 (0.04067) [1.21]
Tanısal İstatistikler			
Wald Test	$\chi^2(06)=14.39^{**}$ p=0.026	$\chi^2(07)=16.04^{**}$ p=0.025	$\chi^2(09)=20.73^{***}$ p=0.008
Determinasyon	R ² =0.124	R ² =0.128	R ² =0.149
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=84.10^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=83.80^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=82.48^{***}$ p=0.000
Hausman Test	$\chi^2(06)=6.91$ p=0.438	$\chi^2(06)=7.64$ p=0.266	$\chi^2(06)=8.20$ p=0.316
Pesaran Test	$\chi^2(30)=7.83$ p=0.166	$\chi^2(30)=1.679^*$ p=0.093	$\chi^2(30)=1.492$ p=0.136
D.W ve LBI	D.W=1.352 LBI=2.056	D.W=1.349 LBI=2.053	D.W=1.326 LBI=2.041
Değişen Varyans	F(29,59)=1.385 p=0.124	F(29,59)=0.811 p=0.728	F(29,59)=0.812 p=0.726

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır.

Model bulguları karşılaştırıldığında tüm değişkenlerin yer aldığı modelin diğer modellerden daha yüksek anlamlılığına sahip olduğu görüldüğünden model 2 ile ilgili bulguların model 2.3 model üzerinden değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Model 2.3 için birim etkisini inceleyen Breusch-Pagan (1980) testi bulguları incelendiğinde modelde %1 anlamlılık düzeyinde birim etkisinin sıfır olduğu yönündeki sıfır hipotezlerinin reddedildiği görülmektedir. ($\chi^2(01)=82.48$, $p<0.01$). %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir birim etkisinin olduğu görülmektedir. Hausman (1978) testi bulguları incelendiğinde ise %10 anlamlılık

düzeyinde model için tesadüfi etkiler tahmincisinin daha tutarlı bir tahminci olduğu yönündeki sıfır hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. ($\chi^2(06)=8.20$, $p>0.10$) Modelin tesadüfi etkiler tahmininin daha tutarlı bir tahmin yöntemi olduğu ve söz konusu tahmin yöntemi ile model tahminlerinin gerçekleştirileceği söylenebilir.

Model 2.3'te Pesaran (2004) testi bulguları incelendiğinde modelde yer alan birimlerin hata terimleri arasındaki ilişkinin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemsiz olduğu, farklı bir ifade ile modelde yatay kesit bağımlılığı görülmediği söylenebilir. ($\chi^2(30)=1.492$, $p>0.10$). LBI ve D.W testi bulguları incelendiğinde D.W değerinin 2'den oldukça küçük olduğu görülmektedir. Modelde istatistiksel olarak önemli bir otokorelasyon sorunun olduğu söylenebilir. Levene-Brown, Forsythe Testi bulguları doğrultusunda ise %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir değişen varyans sorununun olmadığı görülmektedir. ($F(29,59)=0.812$, $p<0.05$).

Varsayım test bulguları birlikte değerlendirildiğinde modelde yatay kesit bağımlılık görülmezken, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının varlığı dikkat çekmektedir. Otokorelasyon sorunundan kaynaklanabilecek etkinlik kayıplarının önüne geçilmesi amacıyla model Dirençli Standart Hatalar (robust) ile tahmin edilmiştir.

Tahmin edilen modelin bir bütün olarak anlamlılığını sınavan Wald testi incelendiğinde modelin %1 anlamlılık düzeyinde bir bütün olarak anlamlı bir model olduğu görülmektedir. ($\chi^2(09)=20.73$, $p<0.01$). Modelde tahmin edilen katsayılar incelendiğinde;

HIGHIR değişkeninin ROA_{t+3} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=0.08079$, $p>0.10$).

HIGIR*COMPLEX değişkeninin ROA_{t+3} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=-0.00628$, $p>0.10$).

COMPLEX değişkeninin ROA_{t+3} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi saptanmıştır. ($\beta=0.00368$, $p<0.10$). Daha açık bir ifade ile ele alınan dönem boyunca panel dahilindeki ülkeler için COMPLEX değişkenindeki azalışlar/ artışlar ROA_{t+3} değişkeninde artış/ azalış ile karşılık bulmaktadır.

LNASSETS değişkeninin ROA_{t+3} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=-0.00894$, $p>0.10$).

DEBT değişkeninin ROA_{t+3} değişkeni üzerinde %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanamamıştır. ($\beta=0.01059$, $p>0.10$).

3.5.3.Güney Afrika Örnekleme

Araştırmanın bu kısmında model 1 ve model 2 için Güney Afrika verisi ile gerçekleştirilen analiz bulguları yer almaktadır.

Güney Afrika örnekleme için model 1 ve model 2’de yer alan değişkenlere ait betimsel istatistikler tablo 22’deki gibidir.

Tablo 22: Güney Afrika Örnekleme Değişken Betimsel İstatistikleri

Değişken	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma	Medyan
ROA	0.01202	18.92702	1.10347	1.57288	0.08700
IR	0.10714	0.88095	0.67885	0.12933	0.69000
COMPLEX	5.27966	41.08335	12.12296	6.34710	10.95000
LNASSETS	3.77129	7.56178	5.71711	1.15820	6.10000
DEBT	0.00198	0.65820	0.21094	0.12825	0.21000
OUT	0.00000	12.00000	4.95238	2.67500	5.00000
SIZE	2.00000	16.00000	10.04286	3.31635	11.00000

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ROA değişkeni minimum 0.01202, maksimum 18.92702 değerleri arasında 1.10347 ortalama etrafında 1.57288 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. IR değişkeni minimum 0.10714, maksimum 0.88095 değerleri arasında 0.67885 ortalama etrafında 0.12933 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. COMPLEX değişkeni minimum 5.27966, maksimum 41.08335 değerleri arasında 12.12296 ortalama etrafında 6.3471 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. LNASSETS değişkeni minimum 3.77129, maksimum 7.56178 değerleri arasında 5.71711 ortalama etrafında 1.1582 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. DEBT değişkeni minimum 0.00198,

maksimum 0.6582 değerleri arasında 0.21094 ortalama etrafında 0.12825 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. OUT değişkeni minimum 0, maksimum 12 değerleri arasında 4.95238 ortalama etrafında 2.675 standart sapma değeri ile dağılmaktadır. SIZE değişkeni minimum 2, maksimum 16 değerleri arasında 10.04286 ortalama etrafında 3.31635 standart sapma değeri ile dağılmaktadır.

Güney Afrika örneklemini için araştırma modellerinde yer alan değişkenler arasındaki korelasyon matrisi tablo 23'teki gibidir.

Tablo 23: Güney Afrika Örneklemini Değişkenleri Arası Korelasyon Matrisi

	ROA	IR	COMPLEX	LNASSETS	DEBT	OUT	SIZE
ROA	1.000 -						
IR	0.037 (0.598)	1.000 -					
COMPLEX	-0.021 (0.758)	0.141** (0.041)	1.000 -				
LNASSETS	-0.025 (0.716)	0.009 (0.898)	0.364*** (0.000)	1.000 -			
DEBT	-0.168** (0.014)	0.022 (0.753)	0.012 (0.867)	-0.086 (0.211)	1.000 -		
OUT	0.121 (0.082)	-0.216*** (0.001)	-0.038 (0.586)	-0.019 (0.875)	0.171** (0.013)	1.000 -	
SIZE	0.193*** (0.005)	-0.096 (0.164)	-0.103 (0.136)	-0.033 (0.639)	0.104 (0.133)	0.631*** (0.000)	1.000 -

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1),**(%5),*(%10) anlamlılık düzeylerinde anlamlılığı simgeler, (parantez içleri korelasyon katsayıları anlamlılık değerlerini içerir.)

Tablo incelendiğinde bağımlı değişken ROA ile bağımsız değişkenler arasında -0.168 ile 0.193 arasında değişen korelasyon katsayılarının olduğu görülmektedir. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayıların ise -0.216 ile 0.631 arasında değiştiği görülmektedir. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının güçlü olmadığı görüldüğünden modellerde tama yakın çoklu doğrusal bağıntı sorunu beklenmediği söylenebilir. ($|R_{xy}| < 0.8$)

3.5.3.1.Güney Afrika Örnekleme Model Tahminleri

Değişken VIF değerleri tablo 24'teki gibidir.

Tablo 24: Güney Afrika Örnekleme Değişken Varyans Enflasyon Değerleri

Değişken	VIF
LNASSETS _{t-1}	1.140
OUT _{t-1}	3.690
SIZE _{t-1}	3.450
IR _{t-1} *G	3.730
IR _{t-1}	1.160
DEBT _{t-1}	1.050
Ortalama	2.634

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda görüldüğü üzere tüm değişkenler için VIF değerlerinin 10'dan küçük olduğu görülmektedir. Bu durumda modelde tama yakın çoklu doğrusal bağıntı kuşkusu olmadığı söylenebilir.

3.5.3.2.Güney Afrika Örnekleme Model 1 Tahmin Bulguları

Güney Afrika örnekleme için yapılan model tahminlerine dair bulgular tablo 25'deki gibidir.

Tablo 25: Güney Afrika Örnekleme Model 1 Tahmin Bulguları

Değişken	Model 1.1	Model 1.2	Model 1.3
IR _{t-1}	0.53226 (0.47290) [1.13]	1.00982 (0.51049) [0.048]**	0.84428 (0.58283) [1.45]
IR _{t-1} *G	-	-0.82661 (0.44319) [-1.87]*	-0.31240 (1.16220) [-0.27]
G	-	-	-0.36945 (0.77521) [-0.48]

LNASSETS_{t-1}	0.02313 (0.11949) [0.19]	0.10191 (0.11328) [0.90]	0.10714 (0.11638) [0.92]
DEBT_{t-1}	-2.62397 (1.33493) [-1.97]**	-2.79459 (1.38928) [-2.01]**	-2.78804 (1.40591) [-1.98]*
OUT_{t-1}	-0.00909 (0.07058) [-0.13]	0.00289 (0.06620) [0.04]	0.00094 (0.06639) [0.01]
SIZE_{t-1}	0.10496 (0.06705) [1.57]	0.11046 (0.06264) [1.76]*	0.11023 (0.06278) [1.76]*
Yıl	$\chi^2(06)=5.30^{**}$	$\chi^2(06)=4.71^{**}$	$\chi^2(06)=4.40^{**}$
Sabit	-0.02938 (0.87541) [-0.03]	-0.59349 (0.78814) [-0.75]	-0.48660 (0.83757) [-0.58]
Tanısal İstatistikler			
Wald Test	$\chi^2(10)=31.89^{***}$ p=0.000	$\chi^2(11)=37.96^{***}$ p=0.000	$\chi^2(12)=29.87^{***}$ p=0.002
Determinasyon	R ² =0.038	R ² =0.351	R ² =0.173
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=11.19^{***}$ p=0.001	$\chi^2(01)=7.000^{***}$ p=0.004	$\chi^2(01)=6.82^{***}$ p=0.005
Hausman Test	$\chi^2(09)=4.57$ p=0.918	$\chi^2(10)=4.82$ p=0.939	$\chi^2(11)=6.25$ p=0.903
Pesaran Test	$\chi^2(30)=18.881^{***}$ p=0.000	$\chi^2(30)=17.585^{***}$ p=0.000	$\chi^2(30)=17.988^{***}$ p=0.000
D.W ve LBI	D.W=1.232 LBI=2.069	D.W=1.232 LBI=2.070	D.W=1.241 LBI=2.076
Levene-Brown, Forsythe Testi	F(29,150)=0.943 p=0.555	F(29,150)=0.938 p=0.562	F(29,150)=0.942 p=0.556

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır.

Model bulguları karşılaştırıldığında tüm değişkenlerin yer aldığı modelin diğer modellerden daha yüksek anlamlılığına sahip olduğu görüldüğünden model 1 ile ilgili

bulguların model 1.2 olarak isimlendirilen model üzerinden değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Model 1.2 için birim etkisini inceleyen Breusch-Pagan (1980) testi bulguları incelendiğinde modelde %1 anlamlılık düzeyinde birim etkisinin sıfır olduğu yönündeki sıfır hipotezlerinin reddedildiği görülmektedir. ($\chi^2(01)=7.000$, $p<0.01$). Daha açık bir ifade ile %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir birim etkisinin olduğu görülmektedir. Modelde birim etkisinin tespit edilmesi üzerine söz konusu birim etkisinin doğru yöntemler ile modellenebilmesi amacıyla yapılan Hausman (1978) testi bulguları incelendiğinde ise %10 anlamlılık düzeyinde model için tesadüfi etkiler tahmincisinin daha tutarlı bir tahminci olduğu yönündeki sıfır hipotezinin kabul edildiği görülmektedir. ($\chi^2(10)=4.82$, $p>0.10$) Daha açık bir ifade ile modelin tesadüfi etkiler tahmininin daha tutarlı bir tahmin yöntemi olduğu ve söz konusu tahmin yöntemi ile model tahminlerinin gerçekleştirileceği söylenebilir.

Model 1.2’te yatay kesit bağımlılığı incelemek üzere yapılan Pesaran (2004) testi bulguları incelendiğinde modelde yer alan birimlerin hata terimleri arasındaki ilişkinin %11 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemsiz olduğu, farklı bir ifade ile modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu görülmektedir. $\chi^2(30)= 17.585$, $p<0.01$). Modelde otokorelasyonu sınavan LBI ve D.W testi bulguları incelendiğinde her iki değerinde 2’de oldukça küçük olduğu görülmektedir. Modelde istatistiksel olarak önemli bir otokorelasyon sorunun olduğu söylenebilir. Değişen varyans sorununu incelemek üzere yapılan Levene-Brown, Forsythe Testi bulguları doğrultusunda ise %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir değişen varyans sorununun olmadığı görülmektedir. ($F(29,150)=0.938$, $p>0.10$). Varsayım testi bulguları birlikte değerlendirildiğinde modelde yatay kesit bağımlılık ve otokorelasyon sorunlarının varlığı dikkat çekmektedir. Yatay kesit bağımlılık ve otokorelasyon sorunlarından kaynaklanabilecek etkinlik kayıplarının önüne geçilmesi amacıyla model kümelenmiş standart hatalar (cluster) ile tahmin edilmiştir.

Tahmin edilen modelin bir bütün olarak anlamlılığını sınavan Wald testi incelendiğinde modelin %1 anlamlılık düzeyinde bir bütün olarak anlamlı bir model olduğu görülmektedir. ($\chi^2(11)=37.96$, $p<0.01$). Modelde tahmin edilen katsayılar incelendiğinde ise;

IRt-1 değişkeninin %5 anlamlılık düzeyinde ROA değişkeni üzerinde istatistiksel olarak önemli ve pozitif bir etkisin olduğu görülmektedir. ($\beta=1.00982$, $p>0.05$) Daha açık bir ifade ile bir dönem önceki IR değerinin cari ROA değeri üzerinde pozitif bir etkisi söz konusudur.

IRt-1*G etkileşim terimi ROA üzerindeki etkisi %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli ve negatif olarak tahmin edilmiştir. ($\beta=-0.82661$, $p<0.10$). Söz konusu bulgu IRt-1 değişkeninin ROA üzerindeki etkisinin yüksek karmaşıklığa sahip ($G=1$) ve düşük karmaşıklığa sahip ($G=0$) firmalar için farklılaştığı şeklinde yorumlanabilir.

LNASSETSt-1 değişkeninin ROA üzerindeki etkisinin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir. ($\beta=0.02313$, $p>0.10$).

LNDEBTt-1 değişkeninin ROA üzerindeki etkisinin %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli ve negatif olduğu görülmektedir. ($\beta=-2.79459$, $p<0.01$). Bir dönem önceki LNDEBT değerinin cari dönem ROA değeri üzerindeki etkisinin negatif olduğu görülmüştür.

OUTt-1 değişkeninin %10 anlamlılık düzeyinde ROA değişkeni üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir. ($\beta=0.00289$, $p>0.10$)

SIZEt-1 değişkeninin %10 anlamlılık düzeyinde ROA değişkeni üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkisinin olmadığı görülmektedir. ($\beta=0.11046$, $p>0.10$)

Yıl etkilerini modellemek üzere modele dâhil edilen yıl kukla değişkenlerinin birlikte %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($\chi^2(06)=4.71$, $p<0.05$)

Modeldeki etkileşim teriminin %10 anlamlılık düzeyinde anlamlı olması üzerinde G değişkeninin farklı düzeyleri için farklılaştığı tespit edilen IRt-1 ROA ilişkisinin düşük ($G=0$) ve yüksek ($G=1$) karmaşıklık düzeyinde sahip firmalar için ayrı ayrı incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Düşük ve yüksek karmaşıklık düzeyinde sahip firmalar için yapılan panel veri regresyonu bulguları tablo 26'daki gibidir.

Tablo 26: Güney Afrika Örnekleme Düşük ve Yüksek Karmaşıklık Düzeyindeki Firmalar İçin Model Tahminleri

Değişken	G=0	G=1
IR_{t-1}	2.17523 (1.29313) [1.68]*	0.88012 (0.50398) [1.75]*
LNASSETS_{t-1}	0.03128 (0.28628) [0.11]	0.03878 (0.12585) [0.31]
DEBT_{t-1}	-4.07003 (2.38225) [-1.71]*	-0.53234 (0.62117) [-0.86]*
OUT_{t-1}	0.04930 (0.11638) [0.42]	-0.07180 (0.07248) [-0.99]
SIZE_{t-1}	0.14830 (0.13657) [1.09]	0.10365 (0.06571) [1.58]
Yıl	$\chi^2(06)=0.27$	$\chi^2(06)=8.49^{**}$
Sabit	-1.44406 (0.79778) [-1.81]*	-0.61023 (0.68736) [-0.89]
Tanısal İstatistikler		
Wald Test	F(10,78)=2.69*** p=0.001	$\chi^2(11)=102.86^{***}$ p=0.000
Determinasyon	R ² =0.155	R ² =0.101
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=1.40$ p=0.118	$\chi^2(01)=86.28^{***}$ p=0.000
Hausman Test	-	$\chi^2(10)=4.06$ p=0.945
Pesaran Test	-	-
Otokorelasyon	F(1,14)=4251.469* p=0.000	D.W=1.328 LBI=1.624
Değişen Varyans	$\chi^2(01)=175.64^{***}$ p=0.000	F(15,75)=4.169*** p=0.000

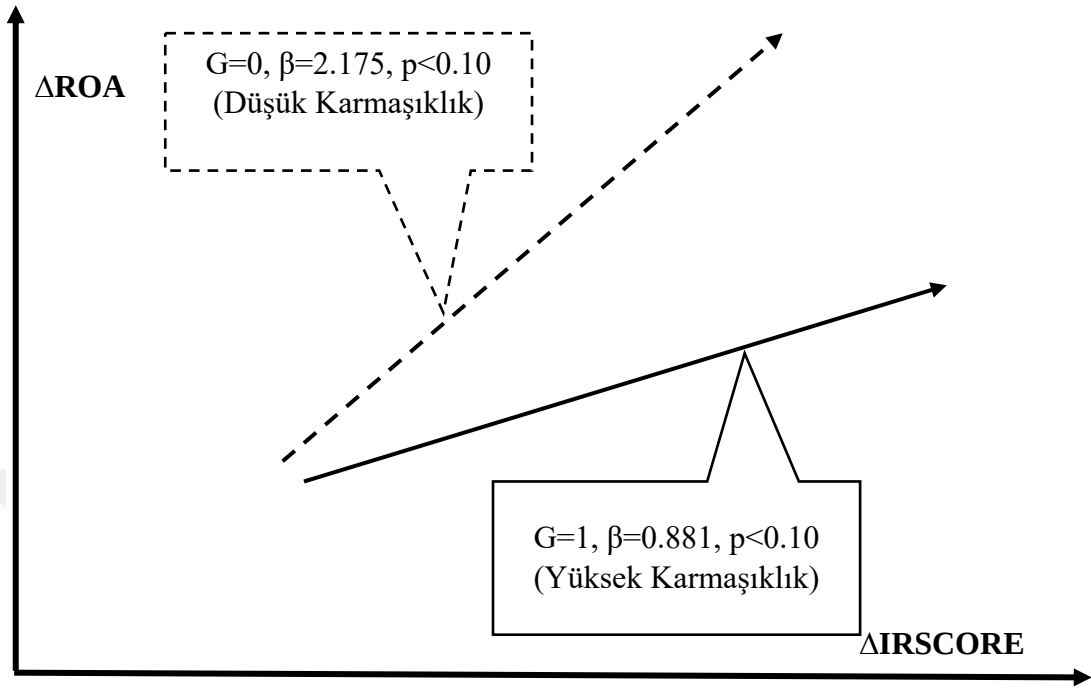
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde düşük karmaşıklık yapısına sahip firma paneli için %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir birim etkisi görülmez iken ($\chi^2(01)=1.40$, $p>0.10$), yüksek karmaşıklık yapısına sahip firma paneli için %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir birim etkisi söz konusudur. ($\chi^2(01)=86.28$, $p<0.01$). Bu durumda düşük karmaşıklık düzeyindeki firma paneli için Havuzlanmış en küçük kareler (POOLS) yönteminin uygun olduğu, birim etkisi saptanan yüksek karmaşıklık düzeyine sahip firmalar için ise yapılacak Hausman sınması sonucu sabit veya tesadüfi birim etkili modellerden birinin uygun yöntem olacağı söylenebilir. Hausman (1978) testi bulguları incelendiğinde yüksek karmaşıklık düzeyindeki firma paneli için tesadüfi etkiler modelinin uygun model olduğu görülmektedir. ($\chi^2(10)=4.06$, $p>0.10$). Modellerde yatay kesit bağımlılık incelenmesi amacıyla yapılabilecek Pesaran testi için yeterli yatay kesit gözlemleri bulunmadığından söz konusu test istatistiği hesaplanamamıştır. Her iki model için de otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının olduğu görüldüğünden modeller otokorelasyon ve değişen varyansa dirençli standart hatalar ile tahmin edilmiştir.

IRt-1 değişkeni katsayıları incelendiğinde her iki panel veri seti için de %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli ve pozitif parametrelerin söz konusu olduğu görülmektedir. ($\beta=2.17523$, $\beta=0.88012$, $p<0.10$). Tahmin edilen katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olması ve katsayılar arasındaki fark incelendiğinde tablo 10'da yer alan etkileşim teriminin istatistiksel olarak anlamlı olması ile uyumlu bulguların olduğu söylenebilir. Daha açık bir ifade ile yüksek ve düşük karmaşıklık yapısındaki firmalar için IRt-1 değişkeninin ROA değişkeni üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak önemli bir şekilde farklılaştığı söylenebilir.

Düşük ve yüksek karmaşıklık düzeyindeki firma panelleri için IRt-1 değişkeninin eğim katsayıları Şekil 16'daki gibi karşılaştırılabilir.

Şekil 17: Düşük Ve Yüksek Karmaşıklık Yapısındaki Firma Panelleri Eğitim Katsayıları Karşılaştırmaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik incelendiğinde gerek yüksek gerekse düşük karmaşıklık yapısında olan firma panelleri için IR bir gecikmeli değerinin cari dönem ROA değişkeni üzerinde pozitif etkisinin olduğu görülmektedir. Diğer yandan düşük karmaşıklık yapısında olan firma paneli için eğim katsayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda IR bir gecikmeli değerinin ROA cari dönem değeri üzerindeki pozitif etkisinin düşük karmaşıklık yapısına sahip firmalar için daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

3.5.3.3. Güney Afrika Örnekleme Model 2 Tahmin Bulguları

Güney Afrika datası için model 2 dâhilinde ROA_{t+1} Bağımlı değişkeni için tahmin bulguları tablo 27'deki gibidir.

Tablo 27: Model 2 ROA_{t+1} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları

Bağımlı Değişken: ROA_{t+1}			
Değişken	Model 2.1	Model 2.2	Model 2.3
HIGHIR	0.16659 (0.25686) [0.65]	0.12815 (0.36798) [0.35]	0.03070 (0.39291) [0.08]
HIGIR*COMPLEX -		0.00312 (0.01210) [0.26]	0.01130 (0.01447) [0.78]
COMPLEX -	-	-	-0.01195 (0.02029) [-0.59]
LNASSETS_t	0.02906 (0.13646) [0.21]**	0.02719 (0.13758) [0.20]	0.04291 (0.14681) [0.29]
DEBT_t	-2.48303 (1.62062) [-1.53]	-2.47418 (1.63026) [-1.52]	-2.45988 (1.64125) [-1.50]
Yıl	$\chi^2(05)=4.88$	$\chi^2(05)=4.79$	$\chi^2(05)=4.78$
Sabit	1.65256 (1.33094) [1.24]	1.66279 (1.31400) [1.27]	1.71438 (1.29779) [1.32]
Tanısal İstatistikler			
Wald Test	$\chi^2(08)=8.59$ p=0.379	$\chi^2(09)=10.87$ p=0.285	$\chi^2(10)=10.82$ p=0.372
Determinasyon	R ² =0.058	R ² =0.059	R ² =0.059
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=20.12***$ p=0.000	$\chi^2(01)=20.13***$ p=0.000	$\chi^2(01)=20.02***$ p=0.000
Hausman Test	$\chi^2(06)=4.21$ p=0.837	$\chi^2(09)=4.40$ p=0.883	$\chi^2(10)=4.75$ p=0.400
Pesaran Test	$\chi^2(30)=12.984***$ p=0.000	$\chi^2(30)=22.498***$ p=0.000	$\chi^2(30)=10.999***$ p=0.000
D.W ve LBI	D.W=1.227 LBI=2.067	D.W=1.227 LBI=2.066	D.W=1.232 LBI=2.069
Değişen Varyans	F(29,120)=1.138 p=0.307	F(29,150)=0.963 p=0.526	F(29,120)=1.182 p=0.261

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır

Tablo incelendiğinde tüm modellerin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız modeller oldukları görülmektedir. Daha açık ifade ile bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı istatistiksel olarak yetersizdir.

Güney Afrika datası için model 2 dâhilinde ROA_{t+2} Bağımlı değişkeni için tahmin bulguları tablo 28'deki gibidir.

Tablo 28: Model 2 ROA_{t+2} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları

Bağımlı Değişken: ROA_{t+2}			
Değişken	Model 2.1	Model 2.2	Model 2.3
HIGHIR	0.07018 (0.05538) [1.27]	0.11702 (0.10242) [1.1 y20164]	0.10947 (0.09702) [1.13]
HIGIR*COMPLEX -		-0.00349 (0.00405) [-0.86]	-0.00297 (0.00354) [-0.84]
COMPLEX -		-	-0.00470 (0.01573) [-0.30]
LNASSETS_t	0.04130 (0.09932) [0.42]	0.03960 (0.09963) [0.40]	0.04528 (0.11079) [0.41]
DEBT_t	-0.36061 (0.30963) [-1.16]	-0.35592 (0.30882) [-1.15]	-0.35358 (0.30945) [-1.14]
Yıl	$\chi^2(04)=7.22$	$\chi^2(04)=7.18$	$\chi^2(04)=7.16$
Sabit	0.72031 (0.52555) [1.37]	0.72628 (0.52669) [1.38]	0.75000 (0.51223) [1.46]
Tanısal İstatistikler			
Wald Test	$\chi^2(07)=9.35$ p=0.228	$\chi^2(08)=12.34$ p=0.137	$\chi^2(09)=12.32$ p=0.196
Determinasyon	$R^2=0.039$	$R^2=0.028$	$R^2=0.025$

Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=213.74^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=212.77^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=209.92^{***}$ p=0.000
Hausman Test	$\chi^2(07)=7.34$ p=0.150	$\chi^2(08)=9.59$ p=0.200	$\chi^2(10)=7.62$ p=0.246
Pesaran Test	$\chi^2(30)=4.802^{***}$ p=0.000	$\chi^2(30)=4.319^{***}$ p=0.000	$\chi^2(30)=3.898^{***}$ p=0.000
D.W ve LBI	D.W=1.501 LBI=1.925	D.W=1.511 LBI=1.931	D.W=1.516 LBI=1.938
Değişen Varyans	F(29,90)=12.942^{***} p=0.000	F(29,90)=3.008^{***} p=0.000	F(29,90)=2.999^{***} p=0.000

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır

Tablo incelendiğinde görüleceği tüm modellerin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız modeller oldukları görülmektedir. Daha açık ifade ile bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı istatistiksel olarak yetersizdir

Güney Afrika datası için model 2 dâhilinde ROA_{t+3} Bağımlı değişkeni için tahmin bulguları tablo 29'daki gibidir;

Tablo 29: Model 2 ROA_{t+3} Bağımlı Değişken için Tahmin Bulguları

Bağımlı Değişken: ROA_{t+3}			
Değişken	Model 2.1	Model 2.2	Model 2.3
HIGHIR	0.01798 (0.06293) [0.29]	0.03748 (0.10228) [0.37]	0.02875 (0.09705) [0.30]
HIGIR*COMPLEX -		-0.00143 (0.00424) [-0.34]	-0.00076 (0.00353) [-0.21]
COMPLEX -			-0.00571 (0.01360) [-0.42]
LNASSETS_t	0.13857 (0.10233) [1.35]	0.13898 (0.10266) [1.35]	0.14757 (0.11418) [1.29]
DEBT_t	-0.41598	-0.41122	-0.40965

	(0.29285) [-1.42]	(0.29254) [-1.41]	(0.29395) [-1.39]
Yıl	$\chi^2(03)=5.60$	$\chi^2(03)=5.49$	$\chi^2(03)=5.44$
Sabit	0.24062 (0.53540) [0.45]	0.23629 (0.53715) [0.44]	0.25542 (0.52214) [0.49]
Tanısal İstatistikler			
Wald Test	$\chi^2(06)=11.16$ p=0.184	$\chi^2(07)=11.23$ p=0.129	$\chi^2(09)=11.67$ p=0.166
Determinasyon	$R^2=0.064$	$R^2=0.062$	$R^2=0.064$
Breusch-Pagan Test	$\chi^2(01)=132.19^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=131.93^{***}$ p=0.000	$\chi^2(01)=130.86^{***}$ p=0.000
Hausman Test	$\chi^2(06)=5.46$ p=0.489	$\chi^2(07)=4.35$ p=0.739	$\chi^2(08)=3.96$ p=0.861
Pesaran Test	$\chi^2(30)=4.415^{***}$ p=0.000	$\chi^2(30)=3.2973^{***}$ p=0.000	$\chi^2(30)=3.820^{***}$ p=0.001
D.W ve LBI	D.W=1.849 LBI=2.458	D.W=1.850 LBI=2.458	D.W=1.851 LBI=2.458
Değişen Varyans	F(29,60)=1.372 p=0.151	F(29,60)=1.405 p=0.133	F(29,60)=1.406 p=0.132

***(%1), **(%5), * (%10) anlamlılık düzeyinde istatistiksel anlamlılığı ifade eder, χ^2 :Ki-Kare Test İstatistiği, F: F Test İstatistiği, D.W: Modifiye Edilmiş Durbin Watson Test İstatistiği, LBI: Baltagi-Wu Test İstatistiği, Yıl kukla değişkenlerine ait anlamlılıklar toplu Wald Testi Anlamlılığı İle Sınanmıştır

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda görüldüğü üzere tüm modellerin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız modelledir. Daha açık ifade ile bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı istatistiksel olarak yetersizdir.

SONUÇ

Dünya genelinde birçok şirket, paydaş ve hükümet; yıllık raporun bir parçası olarak yönetim bilgilerinin sosyal ve çevresel açıdan değerlendirilerek raporlanması gerektiği konusunda hemfikirdir. Bu tür bir raporlama; iş modeli, yönetim ve organizasyonun stratejik yapısı etrafında yapılandırılmış kurumsal performansın tam bir resmini sağlayabilen entegre rapor aracılığı ile gerçekleşmektedir.

Global dünyanın hızla değişen yüzü bir taraftan içerdiği çevresel, sosyal ve ekonomik etmenlerin arasındaki ilişkinin artmasına diğer yandan da toplumsal bilinç düzeyindeki gelişmelere paralel olarak insanların talep ve beklentilerinin farklılaşmasına yol açmıştır. Bu durum kurumsal raporlamanın kapsam ve içeriğinin genişlemesine neden olmuştur. Klasik finansal raporlamanın bu beklenti ve talepleri karşılamakta yetersiz kalması nedeniyle, kurumsal raporlamanın gelişim sürecinde çevresel raporlar, sosyal sorumluluk raporları, sürdürülebilirlik raporları gibi çok sayıda raporun, zorunlu veya gönüllü olarak düzenlenmeye başlandığı görülmektedir. Kurumsal raporlamanın genişleyen bu kapsam ve içeriğine ilişkin tüm bilgileri entegre etmesi, bütünleştirmesi, finansal bilgiler ile finansal olmayan bilgiler arasındaki ilişkileri ortaya koyarak tek bir raporda sunulması bağlamında Kurumsal Raporlamanın bugün geldiği son nokta; Entegre Raporlama kavramı ile ifade edilmektedir.

Günümüzde işletmelerin sürdürülebilir bir büyümeyi gerçekleştirebilmeleri için, sadece kârlılık hedefini gerçekleştirmelerinin yeterli olmadığı, tüm menfaat sahiplerinin çıkarlarını gözeterek hareket etmek zorunda oldukları kabul edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda işletmelerin hem daha fazla şeffaflık hem de hesap verebilirlik adına paydaşlarına, yatırımcılarına ve bilgi kullanıcılarına finansal bilgilerinin yanı sıra finansal olmayan bilgilerini de sunmaları gerekmektedir. İşletmelerin, firmaların, şirketlerin faaliyetlerine ait olan bu bilgilerin sunumu için kullanılmakta olan araçlar ise kurumsal raporlardır. Söz konusu bu raporlar şirketlerin finansal durumları ile ilgili neticelerin belirtildiği finansal raporlar ile birlikte finansal bir gösterge olmayan yönetsel, sosyal ve çevresel faaliyetlerinin de bulunduğu sürdürülebilirlik çıktılarını da belirtmektedir. Sonuç olarak finansal raporlama ile

başlayan adımlar yerini kurumsal yönetim raporlamasına oradan sürdürülebilirlik raporlamasına ve son olarak da entegre raporlamaya bırakmaya başlamıştır.

Temelinde değer yaratma ve entegre düşünme bulunan Entegre Raporlama, işletmelerin bugün ve uzun vadede nasıl değer yarattığını ve yaratacağını, topluma katkılarını ve katacaklarını kısa, net ve anlaşılır bir biçimde ortaya koymaktadır. Bütüncül bir yaklaşım ile ihtiyaçlara cevap verebilen entegre raporlama, kurumlar ve paydaşlar arasında yeni bir iletişim yöntemi olmuştur.

Entegre raporlama ile ilgili ilk akademik çalışmalar, entegre raporlamaya yönelik beğeniler veya eleştiriler veya alternatif olarak bu uygulamanın uygulanmasına ilişkin normatif tavsiyeler ile ilgili olmuştur. IIRC tarafından “Towards Integrated Reporting: Communicating Value in the 21st Century” başlıklı tartışma belgesinin yayınlanmasından hemen sonraki dönemde (2011), yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak entegre raporlamaya yönelik eleştiriler veya takdirlerle ilgili olduğunu göze çarpmaktadır. Daha sonra bu çalışmalar yerini mülakatlar, içerik analizi ve vaka çalışmaları yoluyla gerçekleştirilen ampirik araştırmalara bırakmıştır. Son yıllarda çalışmaların odak noktası ağırlıklı olarak hem ülke hem de şirket düzeyinde entegre raporlamanın belirleyicilerinin tespitine ve entegre raporlamanın etkilerine odaklanmıştır.

Entegre raporlama nispeten yeni bir fenomen olmasına rağmen, halihazırda ER uygulaması, ER kalitesi ve faaliyet performansı arasındaki bağlantıları analiz etmeyi amaçlayan birçok ampirik çalışma bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı da entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemek olarak belirlenmiştir.

Literatür incelendiğinde; entegre raporlama ile şirketlerin finansal performansı arasındaki ilişkiye yönelik iki farklı görüşün varlığı göze çarpmaktadır. Yaygın olarak kabul gören ilk görüşe göre entegre raporlama hissedarlar açısından faydalıdır ve bu bağlamda entegre raporlama ile finansal performans arasındaki ilişkinin yönü pozitiftir.

Entegre raporlamanın savunucuları, ER'nin finansal sermaye sağlayıcılarına sunulan bilgilerin kalitesini iyileştirerek daha etkin ve verimli bir sermaye tahsisi sağladığını iddia etmektedirler. Ayrıca IIRC'ye göre de ER, değer yaratmayla

bağlantılı bütünleşik bir şekilde önemli bilgi sağlayarak, hissedarlar ve borçlular gibi dış sermaye tedarikçilerinin bilgi edinme ve işleme maliyetlerini azaltmaktadır.

Buna karşılık ikinci görüşün savunucuları, entegre raporlarda yer alan özel (hissedarlar açısından) bilgilerin kamuya açıklanmasının maliyetli olduğunu ve bu nedenle firmaların daha az bilgi açıklamak isteyeceğini ileri sürmekte ve entegre raporlama yapılmasının, firmayı kendisi için maliyetli olan kurumsal süreçleri benimsemeye zorlaması anlamına geleceğini ve bu durumda da firma değerini olumsuz yönde etkileyeceği görüşünü savunarak entegre raporlama ile finansal performans arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu iddia etmektedirler. .

Literatüre uygun olarak çalışmanın amacı; entegre raporlamanın finansal performans üzerindeki etkisini iki ayrı örneklem üzerinden ölçmek olarak belirlenmiştir. Önceki çalışmalarda olduğu gibi firmaya özgü entegre raporlama skorları ile finansal performans arasındaki ilişki incelenmiştir. Entegre raporlama skor ölçütü olarak El-Deeb (2019) tarafundan oluşturulmuş ölçek baz alınmış ve bu ölçek puanlamasında değişiklik yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemi Güney Afrika ve Japonya’da borsada işlem gören 30’ar adet şirketten oluşmaktadır. Bu şirketlerin yıllık entegre raporlarından ve finansal tablolarından elde edilen verilerle panel veri analizi yapılmıştır. Analizin uygulandığı zaman aralığı 2014-2020 yılları arasındadır.

Bu bağlamda araştırma kapsamında oluşturulan hipotezlerden ilki ; ‘*Finansal performans ile entegre raporlama arasında pozitif ilişki vardır*’ olarak belirlenmiştir.

Diğer yanda ER'nin, kaliteli kurumsal açıklamaları bütünleşik ve özlü bir şekilde artırarak firmaların bilgi ortamını iyileştirdiği varsayılmaktadır. Dolayısıyla, ER'nin daha yüksek organizasyonel karmaşıklığa sahip firmalarda bilgi işleme maliyetlerini azalttığı öngörülmektedir. Bu amaçla belirlenen ikinci hipotez ‘*ER ve finansal performans arasındaki pozitif ilişki, yüksek organizasyonel karmaşıklığa sahip firmalar için daha belirgindir*’ şeklindedir.

Entegre raporlama skoru ve organizasyonel karmaşıklık değişkenlerinin yanı sıra kullanılan kontrol değişkenleri ise toplam varlıkların doğal logaritmasını alınarak firma büyüklüğü değişkeni (LNASSET) , uzun vadeli borçların toplam varlıklara oranı şeklinde hesaplanan borçluluk (DEBT) değişkeni, bir önceki mali yılın sonundaki yönetim kurulu üye sayısı (SIZE) değişkeni ve yönetim kurulundaki icrada

görevli olmayan yöneticilerin oranı (OUT) çalışmaya dahil edilmiştir. Son olarak, zaman etkilerini kontrol etmek için yıl kukla değişkenlerini ilave edilmiştir. Bağımlı değişken olarak aktif karlılık oranı (ROA) kullanılmıştır.

Bulguların genel olarak değerlendirilmesi ile tespit edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir.

Birinci modelde; bağımsız değişkenlerin bir önceki dönem verilerinin cari dönem ROA üzerindeki etkisi ölçülmüştür. Analizler neticesinde entegre raporlamanın finansal performans üzerinde pozitif etkisi olduğuna dair hipotezimiz sadece Güney Afrika örneklemini için kabul edilmiştir. Japonya örneklemini için istatistiksel olarak anlamlı bir etki hesaplanamamıştır.

İkinci modelde ise bağımsız değişkenlerin cari dönem verilerinin t+1, t+2 ve t+3 dönem ROA değerleri üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Ancak ; Model II için yapılan analizler Güney Afrika örneklemini için anlamsız olarak değerlendirilmiştir. Japonya örneklemini için; yüksek entegre raporlama skorunun (HIGHIR), gecikmeli ROA değerleri üzerinde (t+1, t+2, t+3) anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir.

Diğer taraftan entegre raporlama ile finansal performans arasındaki pozitif ilişkinin, yüksek karmaşıklık düzeyinde olan firmalarda daha belirgin olacağı yönündeki ikinci hipotezimiz Güney Afrika için kabul edilememiştir. Zira söz konusu etki düşük karmaşıklığa sahip firmalarda daha yüksek ve belirgin olarak gözlemlenmiştir. Bu hipotezin ardında yatan düşünce entegre raporlamanın yüksek karmaşıklık düzeyindeki firmalarda bilgi ortamını iyileştirerek bilgi işleme maliyetlerini azaltacağı düşüncesidir. Güney Afrika örnekleminde böyle bir etkinin ortaya çıkmadığı tespit edilmiştir.

Ayrıca yönetim kurulu büyüklüğünün ve yönetim kurulunda icracı olmayan üye sayısının her iki örneklem için ROA_t üzerinde etkisi tespit edilememiştir. Borçlanma oranının ve firma büyüklüğünün ROA_t üzerindeki etkisi ise genel olarak her iki örneklem içinde anlamlı ve negatif olarak hesaplanmıştır.

Bulgular toplu olarak değerlendirildiğinde her iki örneklem için ortak sonuçların ortaya çıkmadığı göze çarpmaktadır. Entegre raporlama kalitesinin finansal performans üzerinde olumlu etkisi sadece Güney Afrika örneklemini üzerinde tespit edilirken, Japonya örnekleminde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Diğer yanda entegre raporlama skorunun yüksek olmasının uzun gecikmeli olarak

(t+1,t+2 v3 t+3) ROA değerleri üzerindeki etkisi her iki örneklemde de tespit edilememiştir.

Entegre raporlama skorunun ölçülmesinde kullanılan ölçeğin yetersiz olması, firma sayısının az olması, firmanın piyasa değerini dikkate alan bir bağımlı değişkenin kullanılamamış olması sonuçlar üzerinde etki yapmış olması muhtemel kısıtlardır. Ancak çalışmanın entegre raporlamanın finansal performans üzerindeki etkisini panel veri analizi yöntemiyle ölçmesi nedeniyle Türkçe akademik literatüre katkı yaptığı düşünülmektedir. Ülkemizde finansal olmayan bilgi raporlamasına yönelik uygulamalar Borsa İstanbul'un çalışmalarıyla sürdürülebilirlik uygulaması temelinde artmaktadır. Entegre rapor yayınlayan halka açık firma sayısının çok yetersiz olması Türkiye'de bu kapsamda çalışma yapılmasını yakın gelecekte de pek mümkün olmayacağını işaret etmektedir. Entegre raporlamanın Türkiye'de gelişip gelişmeyeceği şüphesiz dünyadaki gelişimine, düzenleyici otoritelerin alacakları kararlara bağlı olacaktır. Ancak, kanımız, ister Entegre Raporlama ister Sürdürülebilirlik Raporlaması biçiminde olsun, yatırımcı kararlarının sağlıklı olması bakımından finansal olmayan bilgilerin finansal bilgilerle birlikte raporlanmasının günümüz finansal piyasalarında artık bir zorunluluk olması gerektiği yönündedir.

KAYNAKÇA

Abeysekera, I. (2013). A template for integrated reporting. *Journal of Intellectual Capital*, 14(2): 227-245. doi: 10.1108/14691931311323869

Aboody, D, ve B. Lev, (2000). Information Asymmetry, R&D and Insider Gains. *Journal of Finance*. 2747-2766.

ACCA. (2016). *The Use and Usefulness of Integrated Reporting*. www.accaglobal.com, (12.05.2021)

Accounting Standards Steering Committee. (1975). *The Corporate Report*. <http://www.icaew.com/>

Adams, S. ve Simnett, R. (2011). Integrated Reporting: An Opportunity for Australia's Not- for-Profit Sector. *Australian Accounting Review*. 21(3): 292-301.

Adegboyegun, A. E, Alade, M. E, Ben-Caleb, E, Ademola, A. O, Eluyela, D. F. ve Oladipo, O. A. (2020). Integrated reporting and corporate performance in Nigeria: Evidence from the Banking Industry. *Cogent Business & Management*, 7(1): 1736866.

Akbaş, A, Coşkun, A. ve Karamustafa, O. (2020) Entegre Raporlamanın Tarihsel Gelişimi ve Literatür Çalışması. *Turkish Studies Economics Finance Politics*. 15(3): 1103-1121.

Akisik, O. ve Gal, G. (2020). Integrated reports, external assurance and financial performance: an empirical analysis on North American firms. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*. 11(2): 317-350.

Aktan, C.C. (2013). Kurumsal Şirket Yönetimi. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 5(1): ISSN: 1309 -8039 (Online)

Albetairi, H. T. A, Kukreja, G. ve Hamdan, A. (2018). Integrated reporting and financial performance: Empirical evidences from Bahraini listed insurance companies. *Accounting and Finance Research*. 7(3): 102-110.

Alp, A. ve Kılıç, S. (2014). *Kurumsal Yönetim Nasıl Yönetilmeli (1 b.)*. İstanbul: Doğan Kitap.

Aras, G. ve Sarioğlu, G. U. (2015). *Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama*. TÜSİAD Yayını. 21-85.

Aras, G. ve Yıldırım, F. M. (2019). Entegre Raporlamada Çoklu Sermaye Öğelerini Temsil Eden Göstergelerin Belirlenmesi: Türk Bankacılık Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(2): 408-422.

Aras, G, Özsözügün Çalışkan, A, Esen, E. ve Kutlu Furtuna, O. (2019). *Integrated Reporting in Turkey Current Situation Stakeholders Perceptions and Expectations*. 1-40.

Aras, G. ve Sarioğlu, G. U. (2015). *Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama*, 1-101. İstanbul: TÜSİAD.

Arellano, M. (1987). Computing Robust Standart Errors for Within-Group Estimators. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. 49(4): 431-434.

Arguelles, M. P. M, Balatbat, M. ve Green, W. (2015). *Is there an early-mover market value effect for signalling adoption of integrated reporting?* Unpublished working paper

Arora, A. ve Bodhanwala, S. (2018). Relationship between Corporate Governance Index and Firm Performance: Indian Evidence. *Global Business Review*. 19(3): 675–689.

Arsoy, A. P. ve Crowther, D. (2008). Corporate Governance in Turkey: Reform and Convergence. *Social Responsibility Journal*. 4(3): 407-421.

Aruwa, S. A. (2010). Corporate Reporting and Analysis. *Quarterly Journal of Association of National Accountants of Nigeria*, 18(3): 2-35.

Ataman, G. (2001). *İşletme Yönetimi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Aysan , M. A. (2007). Muhasebe ve Kurumsal Yönetim. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 35(1): 17-24.

Baboukardos, D. ve Rimmel, G. (2016). Value relevance of accounting information under an integrated reporting approach: A research note. *Journal of Accounting and Public Policy*, 35(4): 437–452. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2016.04.004>

Baltagai, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. San Francisco: Johan Wiley & Sons.

Baltagi, B. ve Wu, P. (1999). Unequally Spaced Panel Data Regressions with AR(1) Disturbances. *Econometric Theory*. 15(6): 814-823.

Barth, M. E, Cahan, F, Chen, L, ve Venter, E. R. (2016). *The Economic Consequences Associated With Integrated Report Quality: Early Evidence From A Mandatory Setting*. (Yayınlanmamış ödev). University of Pretoria. 1-45.

Barth, M. E, Cahan, S. F, Chen, L. ve Venter, E. R. (2017). The economic consequences associated with integrated report quality: Capital market and real effects. *Accounting, Organizations and Society*. 62: 43-64.

Barth, M. E, Cahan, S. F, Chen, L. ve Venter, E. R. (2017). The economic consequences associated with integrated report quality: Capital market and real effects.

Accounting, Organizations and Society, 62, 43–64.
<https://doi.org/10.1016/j.aos.2017.08.00>

Başar, Başar (2006) “Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Türkiye’deki Durumu” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(2): 213-230.

Battal, Ü. (2018). Sürdürülebilirlik Raporlaması Ve Entegre Raporlama: Türk Hava Yolları Ve Güney Afrika Hava Yolları İncelemesi. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 11(3), 393-424.

Baumgartner, S. ve Quass, M. F. (2010). What is Sustainability Economics?. *Ecological Economics*. 69(3): 445-450.

Bhagat, S. ve Bolton, B. (2008). Corporate Governance and Firm Performance. *Journal of Corporate Finance*, 14, 257-273.

Bharava, A, Franzini, L. ve Narendranathan, W. (1982). Serial Correlation and Fixed Effect Models. *The Review of Economic Studied*. 49(4): 533-549.

Bilgili, M. Y. (2017) Ekonomik Ekolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(49): 559-569.

BİST, <http://www.borsaistanbul.com/endeksler/bistpayendeksleri/surdurulebilirlik-endeksi>, (02.02.2021).

Boatright, J. R. (2003). *Ethics and the Conduct of Business*. 4. baskı. New Jersey: Prentice Hall.

Botosan, C, 1997. Disclosure level and the Cost of Equity Capital. *The Accounting Review* 72(3): 323–349.

Bowen, H. (1953). *Social Responsibilities of the Businessman*. Harper: New York.

Breusch, T. ve Pagan, A. R. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *Review of Economic Studies*. 47(1): 239-253.

Brown, M. ve Forsythe, A. (1974). The Small Sample Behavior of Some Statistics Which Test the Equality of Several Means. *Technometrics*. 16(1): 129-132.

Buallay, A, Al Hawaj, A. A. ve Hamdan, A. (2020). Integrated reporting and performance: a cross-country comparison of GCC Islamic and conventional banks. *Journal of Islamic Marketing*. 12(8): 1619-1636.

Buallay, A, Al Hawaj, A. A. and Hamdan, A. (2020). Integrated reporting and performance: a cross-country comparison of GCC Islamic and conventional banks. *Journal of Islamic Marketing*. 1-18.

Buallay, A, Al Hawaj, A.A. and Hamdan, A. (2021), "Integrated reporting and performance: a cross-country comparison of GCC Islamic and conventional banks", *Journal of Islamic Marketing*, 12(8): 1619-1636. <https://doi.org/10.1108/JIMA-08-2017-0084>

Busco, C, Frigo, M.L, Riccaboni, A, Quattrone, P. (2013). *Integrated Reporting Concepts and Cases that Redefine Corporate Accountability*. Switzerland: Springer International Publishing ISBN 978-3-319-02168-3 (eBook)

Bushman, R, Chen, Q, Engel, E. ve A. Smith. (2004). Financial accounting information, organizational complexity and corporate governance systems. *Journal of Accounting and Economic*. 37, 167-201.

Carp, M, Pavaloaia, L, Afrasinei, M. B. ve Georgescu, I. E. (2019). Is Sustainability Reporting a Business Strategy for Firm's Growth? Empirical Study on the Romanian Capital Market. *Sustainability*. 11(3): 658.

Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility - Evolution of a Definitional Construct. *Business & Society*. 38(3): 268-295.

Carroll, Archie B. "The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders." *Business Horizons* 34.4 (1991): 39-48.

Carroll, Archie B. (2016). "Carroll's pyramid of CSR: taking another look." *International Journal of Corporate Social Responsibility* 1.1 (2016): 3.

Cavlak, H. (2021). Kurumsal ve Finansal Raporlamanın Geleceği Üzerine Değerlendirmeler. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*. (64): 39-58.

Chouaibi, Y, Belhouchet, S, Chouaibi, S. ve Chouaibi, J. (2022). The integrated reporting quality, cost of equity and financial performance in Islamic banks. *Journal of Global Responsibility*, (ahead-of-print).

Churet, C. ve Eccles, R. G. (2014). Integrated reporting, quality of management ve financial performance. *Journal of Applied Corporate Finance*, 26(1): 56–64.

Cohen, L. ve Lou, D. (2012). Complicated Firms. *Journal of Financial Economics* 104, 383-400.

Coles, J. L, Daniel, N. D. ve Naveen, L. (2008). Does one size fit all?. *Journal of Financial Economics*. 87(2): 329-356.

Coles, J, N. Daniel ve L. Naveen, (2008). Boards: does one size fit all?. *Journal of Financial Economics* 87, 329–356

Committee, C. (1992). *Report of The Committee on The Financial Aspects of Corporate Governance*. London,: Cadbury Committee.

Conway, E. (2019). Quantitative impacts of mandatory integrated reporting. *Journal of Financial Reporting and Accounting*.

Cortesi, A. ve Vena, L. (2019). Disclosure quality under integrated reporting: A value relevance approach. *Journal of Cleaner Production*. 220: 745-755.

Cosma, S, Soana, M. G. ve Venturelli, A. (2018). Does the market reward integrated report quality? *African Journal of Business Management*, 12(4), 78–91

Cosma, S, Soana, M. G. ve Venturelli, A. (2018). Does the market reward integrated report quality? *African Journal of Business Management*, 12(4): 78–91.

Coşkun, A. C. ve Börü, D. (2007). *İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk, Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği Yayını.

Crowther, D. (2000). *Social and Environmental Accounting*. Financial Times: Prentice Hall.

Çalıkoğlu, C. (2022). Bölgesel Kalkınma ve İnovasyon Sarmal Modelleri İlişkisi: Türkiye Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi. Denizli.

Çalış, Y. E. ve Altınsoy, N. B. (2014). Yönetim Raporlama Sisteminde Sorumluluk Muhasebesi: Bir İnşaat İşletmesinin Maliyet Merkezine Yönelik Performans Analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16(1): 29-44.

Çelik, L. (2019). *Entegre Raporlamanın İşletmelerin Finansal Performansları Üzerindeki Etkisinin Yapısal Eşitlik Modeli ile Ölçülmesi*. (Doktora Tezi). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi. Tekirdağ.

Damador G. N. (2009). *Temel Ekonometri*. Çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Deloitte ve TKYD (2014). *Anonim ve Limited Şirketler İçin Yıllık Faaliyet Raporu Hazırlama Kılavuzu*. İstanbul: Deloitte Türkiye ve Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği.

Deloitte (2022). *Risk Advisory*. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ke/Documents/risk-advisory/DeloitteEA_KingIV_Bolder_Than_Ever.pdf , 06.04.2023.

Deloitte. (2018). *Overview of Integrated Reports. SBF 120 companies in 2018*, 1-12. https://www.integratedreporting.org/wpcontent/uploads/-2018/10/Deloitte-study-integrated-report-SBF120_0918_vDEF_ENG.pdf

Demircioğlu, E. N. ve Ever, D. (2019). Sürdürülebilirlik Muhasebesinin Teorik Açıdan İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 28(3): 59-72.

Deren Van Het Hof, S. ve Hoştut, S. (2015). *Sosyal Sorumluluk Kampanyası için Stratejik Adımlar, Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Kavramlar, Uygulama ve Örnekler*. 81-128. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dizgil, E, (2020). *Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Finansal Kararlar ve Firma Performansına Etkisi: Bist 100 ile Bist Kurumsal Yönetim Endeksi Karşılaştırması*.

Düzer, M. ve Önce, S. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Finansal Performans: BİST' İşlem Gören Şirketler İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Bilecik Seyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(2): 637-648.

Düzer, M. ve Önce, S. (2018). Sürdürülebilirlik Performans Göstergelerine İlişkin Açıklamaların Finansal Performans Üzerine Etkisi: BİST'te Bir Uygulama. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 11(1): 93-118.

Eccles, R. G, Krzus, M. P. ve Ribot, S. (2015). Meaning and momentum in the integrated reporting movement. *Journal of Applied Corporate Finance*, 27(2): 8-17.

Eccles, R. G, ve Krzus, M. P. (2010). One Report - Integrated Reporting For A Sustainable Strategy. *Financial Executive*, 26(2): 28-32.

Eccles, R.G, Serafeim, G. (2011). Accelerating the Adoption of Integrated Reporting. *CSR INDEX, Francesco de Leo, Matthias Vollbracht, eds. InnoVatio Publishing Ltd.ss:70-91*

El Deeb, M. S (2019), The Impact of Integrated Reporting on Firm Value and Performance: Evidence from Egypt. *Alexandria Journal of Accounting Research*. 3(2): 1-34.

Elmacı, O. ve Sevim, Ş. (2017). Entegre Raporlamada Küresel Gelişmeler ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*. 4(8): 18-36.

Elmaghrabi, M. E. (2014). *The Institutionalisation of Integrated Reporting: An Exploration of Adoption, Sustainability Embeddedness and Decoupling*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Stirling, Stirling. <http://www.stor.stir.ac.uk/handle/1893/21402>

Entegre Raporlama Türkiye. (2022). *Entegre Raporlama Türkiye Ağı*. entegreraporlamatr.org/tr/, (20.11.2022).

Ertuna, Ö. (2012). Muhasebe İçin Yeni Ufuklar: Sosyal Muhasebe. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*. (3): 5-18.

Eugster, F. ve Wagner, F. A. (2020). Value Reporting and Firm Performance. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. 40: 100319.

FEE. (2011). Federation of European Accountants, Belgium.

Francis, J. R, Khurana. I, Pereira, R. (2005). Disclosure Incentives and Effects on Cost of Capital around the World. *The Accounting Review* 80(4): 1125-1162.

Froot, K. (1989). Consistent Covariance Matrix Estimation with Cross-Sectional Dependence and Heteroskedasticity in Financial Data. *Journal Of the American Statistical Association*. 24(3): 333-355.

Fülöp, G. ve Hernadi, H. B. (2013). Sustainability Accounting: A Success Factor in Corporate Sustainability Strategy. *New Challenges of Economic and Business Development*. 4(1): 229-241.

Gaaccounting, (2022). *Integrated Reporting Framework*. <http://www.gaaaccounting.com/internationalintegratedreportingframeworkforthefuture/#sthash.sWGc2Bi3.vWMeTIfw.dpuf>, (20.05.2023).

García-Sánchez, I. M. ve Noguera-Gámez, L. (2017). Integrated information and the cost of capital. *International Business Review*, 26(5), 959–975.

Garriga, E. (2014). Beyond Stakeholder Utility Function: Stakeholder Capability in the Value Creation Process. *Journal of Business Ethics*, 120(4), 489-507.

Gedik, Y. (2020). Sosyal Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 3(3): 196-215.

Gill, A. (2002, 09 01). Corporate Governance in Emerging Markets- Saints & Sinners: Who's Got Religion?.

Global Reporting (2018). GRI's History. GRI Empowering Sustainable Decisions.<https://www.globalreporting.org/information/about-gri/grihistory/Pages/GRI's%20history.aspx>

Greene, W. (2000). *Econometric Analysis*. Upper Saddle River.

Gregory, H. J. (2000). *Corporate Governance and the Role of the Board of Directors*. Great Britain: Egon Zehnder International.

GRI. (2013). *G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları*. <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/Turkish-G4-Part-One.pdf>, (14.03.2021).

Gujarati, D. N. (2009). *Basic Econometrics*. New York: McGraw Hill.

Gujarati, D. N. ve Porter, D. C. (2009). *Basic Econometrics*. 5. baskı. West Point: McGraw-Hill Education.

Güldoğan, Ö, (2021). *Entegre Raporlama ve AHP Yöntemiyle Entegre Raporlama Endeksinin Oluşturulmasına Yönelik Bir Model Önerisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir.

Güldoğan, Ö. (2020). Entegre Raporlamada Paydaşlar ile İlişkilerin Rolü. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*. 3(1): 55-64.

Habib, M, Johnsen, D.B, Naik, N, 1997. Spinoffs and information. *Journal of Financial Intermediation*. 6 (2): 153–176.

Hausman, J. (1978). Specification Test in Econometrics. *Econometrica*. 1251-1271.

Hayek, F. A. (1945). The Use of Scientific Knowledge in Society. *American Economic Review*. 35(4): 519-530.

Hof, S. D. V. H ve Hoştut, S. (2015). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. Nobel Akademik Yayıncılık.

<https://www.imanet.org/research-publications/c-suite-reports/from-share-value-to-shared-value-exploring-the-role-of-accountants-in-developing-integrated>, 15.04.2023.

<https://www.oecd.org/turkey/>, (13.04.2021).

<https://www.sasb.org/about/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023.

<https://www.sasb.org/about/global-use/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023.

<https://www.sasb.org/about/sasb-and-other-esg-frameworks/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023.

Huang, P, Lu, Y. ve Wee, M. (2020). Corporate governance analysts and firm value: Australian evidence. *Pasific Basin Finance Journal*. 63: 101430.

IIRC (2013b). *Capitals Background Paper For*, Web: <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/03/IR-Background-Paper-Capitals.pdf>, (26.03.2023).

IIRC. (2012). *Towards Integrated Reporting: Communicating Value in the 21st Century. Summary of Responses to the September 2011 Discussion Paper and Next Steps* <https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2012/06/Discussion-Paper-Summary1.pdf>, (26.03.2023).

IIRC. (2013a). *International Integrated Reporting Framework*. <http://integratedreporting.org/resource/international-ir-framework/>, (26.03.2023).

IIRC. (2021). *International IR Framework*. <https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2021/01/InternationalIntegratedReportingFramework.pdf>, (03.04.2022).

IMA (2015). *From Share Value to Shared Value: Exploring the Role of Internal Auditors*. (2021). *Discussion Paper on Integrated Reporting*. 1-28.

Integrated Reporting. (2011). *Towards Integrated Reporting – Communicating Value in The 21st Century*. https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2011/09/IR-Discussion-Paper-2011_spreads.pdf, (10.04.2021).

International Integrated Reporting Council. (2020). *IIRC Integrated Reporting Driving Cohesion*. 4.

IoDSA. (2012). *King III Amendment, Institute of Directors Southern Africa*. www.c.ymcdn.com/sites/www.iodsa.co.za/resource/collection/94445006-4F18-4335-B7FB-7F5A8B23FB3F/King_III_Amendment_2_May_2012.pdf , (19.08.2022)

Jayasiri, N. (2021), *Integrated Reporting Reaching Maturity in Sri Lanka*. IRCSL Newsletter. 1. baskı. 7-12.

Jensen, M. C. ve Meckling, W. H. (1992). *Specific and General Knowledge and Organizational Structure*. *Journal of Applied Corporate Finance*. 8(2).

Jizi, M. I, Salama, A, Dixon, R. ve Stratling, R. (2013). Corporate Governance and Corporate Social Responsibility Disclosure: Evidence from the US Banking Sector. *Journal of Business Ethics*. 125(4): 601-615.

Johansson, J. ve Zametica, A. (2019). *GRI-quality and financial performance*. (Doktora Tezi). Karlstad Business School. Karlstad

Kalmış, H. (2006). Geleneksel Finansal Raporlama Muhasebeden Beklentiler ve Sorunlar. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 139-142.

Kamalak, İhsan (2022). *Entegre Raporlamanın Gelişimi Ve İstanbul İlinde Bağımsız Denetçiler Üzerinde Farkındalık Araştırması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kan, L. (2013). Integrated reporting: the new big Picture. *The Business Times*. 7.

Kandemir, C. (2021). Sosyal Muhasebenin Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. *Muhasebe ve Denetime Bakış*. 21(63): 183-202.

Karğın, S, Aracı, H. ve Aktaş, H. (2013). Entegre Raporlama: Yeni Bir Raporlama Perspektifi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 6(1): 27-46.

Karğın, S, Araci, H, & Aktaş, H. (2013). Entegre raporlama: Yeni bir raporlama perspektifi. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 6(1): 27-46.

Kaya, U. ve Karakaya, A. (2008). Sosyal Raporlama Anlayışının Muhasebe Meslek Mensupları Tarafından Algılanması Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*. 7(24): 153-170.

Kılıç, S. ve Türedi, H. (2020). Denetim Komitesi Faaliyetlerinin Kurumsal Yönetimdeki Rolü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 110, Kasım 2, s. 435-459 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.46785>

Kızıltan, B. ve Doğan, D. U. (2021). Raporlama Sisteminde Yükselen Trend Entegre Raporlama: Çimento ve Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 13(2): 1695-1711.

Kızıltan, B. (2021). *Entegre Raporlama Bankacılık ve Çimento Sektörleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara.

KPMG. (2020). The KPMG Survey of Sustainability Reporting, <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/11/the-time-has-come-survey-of-sustainability-reporting.html> (05.01.2021).

KPMG. (2021). *Survey of Integrated Reporting in Japan 2020*, KPMG Japan Integrated Reporting Task Force issued a survey report on corporate reports issued by Nikkei 225 companies. <https://home.kpmg/jp/en/home/insights/2021/04/integrated-reporting2020.html>, (09.02.2021).

Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayınları.

Kotler, P. ve Lee, N. (2005). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. Mediacat Kitapları.

KPMG, (2022). *Big shifts, small steps Survey of Sustainability Reporting 2022* <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/se/pdf/komm/2022/Global-Survey-of-Sustainability-Reporting-2022.pdf>, 12.06.2022.

KPMG. (2011). *Integrated Reporting – Understanding the Requirements*, Issue 1. <https://www.kpmg.com/ZA/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/GeneralInd>

ustries-Publications/Documents/Integrated%20reporting%20-%20Understanding%20the%20requirements.pdf , (14.01.2023)

KPMG. (2020). *The KPMG Survey of Sustainability Reporting*. www.home.kpmg/sustainabilityreporting, (10.06.2020).

KPMG. (2021). *Annual Integrated Report KPMG*. <https://home.kpmg/za/en/home/campaigns/2021/03/annual-integrated-report.html>, (03.04.2021).

KPMG. (2021). *KPMG Annual Integrated Report 2020 in South Africa*. <https://home.kpmg/za/en/home/campaigns/2021/03/annual-integrated-report.html>, (09.02.2021).

Kurt. A. (2020) *Kurumsal Yönetim ve Finansal Performans İlişkisi: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan Şirketlerde Bir Uygulama* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

L’etang, J. (2012). *Corporate Responsibility and Public Relations Ethics, Public Relations, Critical Debates and Contemporary Parctice*. 405-423. Londra: Routledge.

Laskar, N. (2019). Does Sustainability Reporting Enhance Firms Profitability? A Study on Select Companies from India and South Korea. *Indian Journal of Corporate Governance*. 12(1): 2–20.

Lee, K. W. ve Yeo, G. H. H. (2015). The Association Between Integrated Reporting and Firm Valuation. *Review of Quantitative Finance and Accounting*. 47: 1-47.

Lee, K. W. ve Yeo, G. H. H. (2016). The association between integrated reporting and firm valuation. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 47(4): 1221–1250. <https://doi.org/10.1007/s11156-015-0536-y>

Lehmann, N. (2019). Do corporate governance analysts matter? Evidence from the expansion of governance analyst coverage. *Journal of Accounting Research*. 57(3): 721-761.

Lehn, K. (2021). Corporate governance and corporate agility. *Journal of Corporate Finance*. 66: 101929.

L'etang, J. (1994). Public relations and corporate social responsibility: Some issues arising. *Journal of Business Ethics*. 13: 111-123.

Linck, J. S, Netter, J. M. ve Yang, T. (2008). The determinants of board structure. *Journal of Financial Economics*. 87(2): 308-328.

Lourenço, I. C, Callen, J. L, Branco, M. C, ve Curto, J. D. (2014). The Value Relevance of Reputation for Sustainability Leadership. *Journal of Business Ethics*, 119(1): 17-28. doi: 10.1007/s10551-012-1617-7

Man, M. ve Bogenanu-Popa, B. M. (2020). Impact of Non-Financial Information on Sustainable Reporting of Organisations Performance: Case Study on the Companies Listed on the Bucharest Stock Exchange. *Journal of Sustainability*. 12(6): 2176.

Martinez, C. (2016). *Does the level of alignment with the integrated reporting framework reduce information asymmetry?* Unpublished working paper.

Marx, AC. (2019). *Assessing the relationship between integrated reporting and financial indicators of selected JSE companies*. (Doktora Tezi). North-West University. Güney Afrika.

Matemane, R. ve Wentzel, R. (2019). Integrated Reporting and Financial Performance of South Africa Listed Banks. *Banks and Bank Systems*. 14(2): 128-139.

Messner, M. ve Reuter, M. (2015). Lobbying on the integrated reporting framework: An analysis of comment letters to the 2011 discussion paper of the IIRC. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 28(3): 365-402.

Monterio, B.J. (2013). Integrated reporting and the potential role of XBRL. *Strategic Finance*. 95(6): 62-65.

Nakajima, Y. ve Inaba, Y. (2021). Stock Market Reactions to Voluntary Integrated Reporting. *Journal of Financial Reporting and Accounting*. 20(3/4): 516-541.

OECD. (2004). OECD Principles of Corporate Governance. <https://www.oecd.org/corporate/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf>, (13.04.2021).

OECD. (2005). *Kurumsal yönetim ilkeleri 2004* (Yayın No: KYD-Y/2005-01-01 b.). İstanbul: Kurumsal Yönetişim Derneği Yayınları.

OECD. (2016). *G20/OECD Principles of Corporate Governance*. <https://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance/>, (27.09.2021).

OECD. (2021). *OECD Corporate Governance Factbook 2021*. <https://www.oecd.org/corporate/corporate-governance-factbook.htm>, (13.04.2021).

Ozili, P. K. (2022). *Theories of Sustainable Finance*. Managing Global Transitions. 1-21.

Önder, Ş. (2017). İşletme Karlılığına Kurumsal Sürdürülebilirliğin Etkisi: Bist'te Bir Uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 19(4): 937-956.

Özdemir, Z. ve Pamukçu, F. (2016). Kurumsal Sürdürülebilir Raporlama Sisteminin Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi Kapsamındaki İşletmelerde Analizi. *Mali Çözüm Dergisi*. (134): 13-35.

Öztürk, M. B. & Demirgüneş, K. (2008). Kurumsal Yönetim Bakış açısıyla Entellektüel Sermaye . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (19) : 395-411

Öztürk, S. (2019). Geleceğin Kurumsal Raporlama Yaklaşımı Olarak Entegre Raporlama: Garanti Bankası Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (81): 1-20.

Papoutsis, A. (2018). *An exploration of the disclosure of practices for environmental and social sustainability in sustainability reports*. <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/19260/>

Paulopoulos, A, Magnis, C. ve Iatridis, G. E. (2019). Integrated reporting: An accounting disclosure tool for high quality financial reporting. *Research in International Business and Finance*. 49: 13-40.

Perry, T. ve Peyer, U. (2005). Board seat accumulation by executives: A Shareholder's Perspective. *Journal of Finance*. 60(4): 2083-2123.

Pesaran, M. H. (2004). *General Diagnostic Test for Cross Section Dependence in Panels*. Mimeo: Cambridge Üniversitesi.

Poroy A. A. ve Crowther, D. (2008). Corporate governance in Turkey: Reform and convergence. *Social Responsibility Journal*. 4(3): 407-421

PWC. (2009). *King's Counsel, Steering Point-KingIII-Disclosure*. <https://www.pwc.co.za/en/assets/pdf/SteeringPoint-KingIII-Disclosure-05.pdfm> (26.03.2023)

Remlein, M. (2016). Benefit costs and barriers of reporting integrated. 133-134.

Remlein, M. (2016). *Benefits, costs and barriers of reporting integrated*.

Reporting, T. I. (2011). *Towards Integrated Reporting-Communicating Value in the 21st Century (2011) on IIRC.[online][cit. 2012-24-3] Available: http://theiirc.org/wp-content/uploads/2011/09_IR-Discussion-Paper-2011_spreads.pdf*.

Robertson, F. A, ve Samy, M. (2015). Factors affecting the diffusion of integrated reporting – a UK FTSE 100 perspective. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 6(2), 190-223. doi: 10.1108/SAMPJ-07-2014-0044

Rogers, W. (1993). Regression Standart Errors in Clustered Samples. *Stata Technical Bulletin*. 13: 19-23.

Roxana-Ioana, B. ve Petru, S. (2017). Integrated Reporting for a Good Corporate Governance. *Ovidius University Annals*. 17(1): 424-428.

Saban, M, Vargün, H. ve Gürkan, S. (2017). Yatırımcılara Bilgi Sağlama Aracı olarak Entegre Raporlama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 915-936.

SAICA (2015). *Integrated Thinking: An exploratory survey* <https://www.saica.co.za/Portals/0/Technical/Sustainability/SAICAIntegratedThinkingLandscape.pdf>

Sarikaya, M, Erdoğan, M. ve Kara, F. Z. (2010). İnternet Ekonomisi ve Kurumsal Sürdürülebilirlik. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 5(2): 31-50.

Savaş, V. (2000). İktisatın Tarihi. 4. baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Senal, S. ve Ateş, B. A. (2016). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının Üretim İşletmelerinde Satılan Mamul Maliyeti Tablosu Üzerine Etkileri: Bir Üretim İşletmesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21(1): 79-95.

Sengupta, P. (1998). Corporate disclosure quality and the cost of debt. *The Accounting Review* 73 (4): 459–474.

Senir, G. ve Büyükkeklik, A. (2017). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Lojistik Şirketler Üzerine Bir Uygulama. *The International New Issues in Social Sciences*. 5(5): 119-138.

Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, (2009), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları Kapsamında İMKB-30 Endeksi Şirketleri*.

Sheikh, W. ve Alom, K. (2021). Corporate governance, board practices and performance of shipping firms in Bangladesh. *The Asian Journal of Shipping and Logistics*. 37(3): 259-267.

Smith, C. ve R. Watts, (1992). The investment opportunity set and corporate financing, dividend and compensation policies. *Journal of Financial Economics*. 40, 263–292.

Sofian, I. (2019). Does an Improved Type of Reporting Lead to A Better Financial Performance?. *Journal of Accounting and Management Information Systems*. 18(1): 73-100.

Solomon, J, ve Maroun, W. (2012). Integrated reporting : the influence of King III on social, ethical and environmental reporting. *The Association of Chartered Certified Accountants*, 5-56. <https://research-repository.st-andrews.ac.uk/handle/10023/3749>

Soriya, S. ve Rastogi, P. (2023). The impact of integrated reporting on financial performance in India: a panel data analysis. *Journal of Applied Accounting Research*, 24(1): 199-216.

SPK. (2003). *Kurumsal Yönetim İlkeleri*

Stein, J. (1997). Internal capital markets and the competition for corporate resources. *The Journal of Finance* 52, 111–133.

Sürmen, Y. ve Aygün, D. (2005). İşletmelerde Sosyal Raporlama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (26): 35-42 .

Tak, B. (2009). *İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları ve Paydaş Grupları ile İlişkilerin Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Tarakcıoğlu A. A. Altınay. (2016). Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 25: 47-64 .

The Association of Accountants and Financial Professionals in Business. (2016). *Integrated Reporting*. <https://www.imanet.org/research-publications/statements-on-management-accounting/integrated-reporting>, (11.11.2021).

Tjahjadi, B. ve Harymawan, I. (2020). Implementation of integrated Reporting: A Cross Countries Study. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 7(4): 2832-2850.

Topal, Y. (2019), *Muhasebe Meslek Mensuplarının Entegre Raporlamaya İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Tespiti: Bursa İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi

Topdemir, M. (2017). *Zorunlu entegre raporlamanın firmaların hisse senedi fiyatları ve hisse başı kazançları üzerindeki etkisine ilişkin panel veri analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi. Ankara.

Uluslan, H. (2009). Çevresel Raporlama Rehberleri ve İşletme Çevresel Raporlarında Açıklanması Gereken Bilgiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 14(2): 181-206.

Ünal, S. ve Yüksel, R. (2017). Finansal Performans ve Hisse Senedi Getirisi İlişkisi: Bist Sürdürülebilirlik Endeksindeki Bankalar Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. Özel Sayı. 264-270.

Vancity. (2005). Integrated reporting : issues and implications for reporters. *Solstice Sustainability Works, Inc*, 1-19.

Vitolla, F, Raimo, N. ve Rubino, M. (2019). Appreciations, criticisms, determinants ve effects of integrated reporting: A systematic literature review. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(2): 518-528.

Vural, Z.B.A, Bat, M. (2011). 21.Yüzyılın Yükselen Değerleri: İş Ahlakı Ve Kurumsal Yönetişim. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*.7(1): 29-46

WCED. (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

Wen, P. Luk, Heong, Y. A. ve Hooi, L. S. (2017). Integrated Reporting and Financial Performance: Evidence From Malaysia. *Management and Accounting Review*. 16(2): 101.

White, A. (2005). New Wine, New Bottles : The Rise of Non-Financial Reporting A Business Brief by. *Business for Social Responsibility*, 1-6.

World Business Council For Sustainable Development. (2020). WBCSD Report. 15-17.

www.indigodergisi.com, (13.04.2021).

www.pwc.co.za, <https://www.pwc.co.za/en/publications/king4.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2023.

www.tkyd.org, (27.09.2021). <http://www.tkyd.org/tr/ssss-kurumsal-yonetim-ilkeleri-nedir.html>, 12.06.2022.

Yermack, D. (1996). Higher market value of companies with a small board of directors. *Journal of Financial Economics*. 40(2): 185-212.

Yılmaz, B, Atik, M, ve Okyay, A. (2017). Geleceğin Raporlama Sistemi: Entegre Raporlama. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (52), 95.

Yüksel, F. (2018). Entegre Raporlama ve Finansal Performans İlişkisi: Türkiye ve Güney Afrika Katılım Bankaları Üzerinde Bir Araştırma. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7(2): 1-17.

Yüksel, F. ve Kayalı, C. A. (2020). Entegre Raporlama İlkelerinin Finansal Performansa Etkisi: Bist Banka Endeksi Üzerinde Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 22(Özel Sayı): 65-80.

Yüksel, F, & Araci, H. (2017). Entegre Raporlama, Türk İşletmelerinin Entegre Raporlamaya Bakışı Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 24(3), 741-757.

Zametica, A. ve Johansson, J. (2019). *GRI-quality and financial performance: A quantitative study on the impact of sustainability reports quality on firm performance and firm value in the Swedish manufacturing industry*. (Yüksek Lisans Tezi). 71. Karistad Business School. Stockholm.

Zhou, S, Simnett, R. ve Green, W. (2017). Does integrated reporting matter to the capital market? *Abacus*, 53(1), 94–132. <https://doi.org/10.1111/abac.12104>

Zozik, A. ve Doğan, Z. (2021). Türkiye’de Entegre Raporlama Sürecinde Karşılaşılabilecek Sorunların Tespitine İlişkin Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21(63), 83-110.

EKLER

EK 1: Entegre Raporlama Skoru Ölçeği

ŞİRKETLER	YILLAR	Organizasyonel Bakış						Fırsatlar ve Riskler						Strateji ve Kaynak Dağılımı						İş Modeli						Yönetim						Finansal Olmayan Göstergeler	
		Vizyon	Profil	Kültür	Trend	Paydas	Tedarik Zinciri	Faaliyet	Kurallar	Uzun Dönem	Risikler	Fırsatlar	Önemler	Güvenilirlik	Önemlilik	Strateji	Stratejik	Büyüme	Sürdürülebilirlik	Finansal Sermaye	Ücretli Sermaye	İnsan Sermayesi	Marka Sermayesi	Doğal Sermaye	Entelektüel Sermaye	Yönetim Kurulu	Yöneticiler	Adaylıklar	Öcret	Denetim	İç Denetim		
1	NASPERS	2020	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	0	2	2	2	1	2	2	2	2	2	0
		2019	1	1	1	1	2	0	2	1	1	2	2	1	1	2	2	2	1	2	1	1	2	0	2	2	1	1	2	2	2	2	0
		2018	1	1	1	1	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2	2	2	1	2	1	2	0	2	2	1	1	1	2	2	2	2	0
		2017	1	1	1	1	2	1	2	1	2	2	2	1	0	0	1	2	1	2	0	0	2	0	2	1	1	1	2	2	2	2	0
		2016	2	1	1	1	2	0	2	1	2	2	1	1	1	0	1	1	1	2	0	0	2	0	0	1	2	1	1	2	2	2	0
2	Anglo American	2020	1	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	2	2	2	1	1	0	0	0	0	0	0	2	1	2	2	2	2	1	0
		2019	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	0	0	0	0	0	0	2	1	2	2	2	2	1	0
		2018	1	1	2	2	2	2	2	1	2	1	2	1	1	2	2	2	1	2	0	0	0	0	0	2	1	2	2	2	2	1	0
		2017	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	1	1	2	2	2	2	2	1	2	0	0	0	2	2	1	2	2	2	2	1	0
		2016	0	1	0	2	0	1	2	1	1	1	1	1	1	0	2	2	1	1	0	0	0	0	0	2	1	2	0	2	2	1	0
3	FirstRand	2020	2	1	2	1	2	1	2	2	2	2	1	0	1	2	2	2	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1	2	2	2	2	0
		2019	1	1	2	2	2	2	2	1	1	1	2	0	0	1	2	2	2	1	1	0	1	0	0	1	1	1	2	2	2	1	0
		2018	1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	0	0	1	2	2	2	2	2	1	0	0	0	1	0	1	1	2	2	2	1	0
		2017	1	1	2	1	2	2	2	2	1	1	1	0	0	1	2	2	2	2	1	0	1	0	0	0	1	1	1	2	2	1	0
		2016	0	1	2	2	2	0	2	1	2	2	1	1	0	1	2	2	2	2	2	0	0	1	0	0	1	1	0	2	2	1	0
4	MTN Group	2020	1	1	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1	1	1	1	2	0	2	2	2	1	0	2	2	2	2	0
		2019	2	2	2	1	1	1	1	2	2	2	2	1	0	1	2	2	1	1	1	2	2	0	2	2	1	0	2	2	2	2	0
		2018	2	2	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	0	2	2	2	1	1	2	0	2	0	2	2	1	0	2	1	2	2	0
		2017	2	2	2	1	1	1	1	2	2	2	2	0	1	0	2	2	1	1	1	2	2	0	2	2	2	1	0	2	1	2	0
		2016	2	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	0	0	0	1	2	1	1	1	2	2	2	0	2	2	0	1	2	1	2	0
5	Vodacom	2020	2	0	2	1	2	1	2	2	2	2	2	0	2	2	2	1	1	2	2	0	0	2	2	2	2	2	2	2	1	2	0
		2019	2	1	1	0	2	1	2	2	2	2	1	2	1	2	2	2	1	1	2	2	0	0	2	2	2	2	2	2	1	2	0
		2018	2	1	2	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2	0	0	2	2	1	1	2	2	1	2	0
		2017	2	1	2	1	2	1	2	2	2	2	1	2	1	2	2	2	1	1	2	2	0	0	2	2	1	1	2	2	1	1	0
		2016	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	2	2	2	2	2	0	0	2	2	1	1	2	2	1	1	0
6	Capitec Bank	2020	1	2	1	1	1	0	2	1	1	2	1	1	2	1	2	2	1	2	2	2	0	0	2	1	2	1	2	2	2	1	0
		2019	1	2	2	2	2	0	2	1	1	2	1	1	1	2	2	1	1	1	0	0	2	0	0	1	2	2	1	2	2	1	0
		2018	1	2	1	2	2	0	2	1	1	1	1	0	1	2	2	1	1	1	0	0	2	0	0	0	2	2	1	2	2	1	0
		2017	1	1	1	2	1	0	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	0	0	0	0	0	0	2	2	1	2	2	2	0
		2016	1	1	1	2	2	0	1	2	1	2	1	0	1	1	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	1	2	1	2	2	1	0
7	Impala Plc	2020	2	2	2	1	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	1	2	2	2	2	2	1	0
		2019	2	2	2	1	2	1	2	1	1	2	2	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2	0	2	2	1	2	2	2	2	1	0
		2018	2	2	1	2	2	1	2	1	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1	2	2	2	0	2	2	1	2	2	2	2	1	0
		2017	2	2	1	2	2	0	2	1	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1	0	0	2	0	2	2	1	2	2	2	2	1	0
		2016	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1	2	2	0	2	2	2	2	1	2	2	2	0	2	0	1	2	2	2	2	1	0
8	Kumba Iron	2020	2	1	2	1	2	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1
		2019	2	0	2	1	2	1	2	1	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0	2	2	2	1	2	2	1	1	1
		2018	2	2	2	0	2	1	2	1	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	0	0	0	2	2	1	2	2	2	1	1
		2017	2	2	2	2	2	1	2	1	1	2	2	2	1	2	2	2	2	1	2	2	0	0	0	1	2	1	2	2	2	1	1
		2016	2	1	2	1	2	1	2	1	1	2	2	2	1	2	2	2	2	1	2	2	2	0	0	1	2	1	2	2	2	1	1